

ΒΕΝΕΤΙΑ — ΥΠΟ Ι. Μ. ΟΥΪΑΣΕΡ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Ε'
30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1904

Ο ΛΕΩΝ ΤΗΣ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΣ

Προσιόντων δὲ τῆ πόλει (Χαιρωνεία) πολυάνδριον Θηβαίων ἐστὶν ἐν τῷ πρὸς Φίλιππον ἀγῶνι ἀποθανόντων ἐπιγέγραπται μὲν δὴ ἐπίγραμμα οὐδὲν, ἐπίθημα δὲ ἔπεστιν αὐτῷ λέων· φέροι δ' ἂν ἐς τῶν ἀνδρῶν μάλιστα τὸν θυμὸν.

Πανσπ. IX 40, 5

Μνημεῖον ἀσύγκριτον τῆς ἀρχαιότητος, καλλιτεχνικῶς μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβλητικόν, ἱστορικῶς πανένδοξον συνάμα καὶ ἀπείρως μελαγχολικόν, ὁ περιλάλητος Λέων τῆς Χαιρωνείας, ἐπανεῦρε τὴν παλαιάν του θέσιν, καὶ ἀπὸ τὰ χῶματα, τὰ ὁποῖα τὸν ἐσκέπαζαν ἐπὶ αἰῶνας, αἰῶνας πολὺ μακροῦς, ἀδόξους καὶ δυστυχεῖς, ἀνύψωσε πάλιν τὴν ὑπερήφανον μορφήν του ἐπάνω εἰς τοὺς τάφους τῶν ἀθανάτων συντρόφων του νεκρῶν.

Εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἔτη παρήλθον ἀφότου τὸ πολυάνδριον τῶν Θηβαίων ἱερολοχιτῶν, ὀλίγον ἔξω τῶν πυλῶν τῆς παλαιᾶς Χαιρωνείας, ἀνεσκάφη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας καὶ ἐπέδειξε, δισχίλια καὶ διακόσια ἔτη μετὰ τὴν ταφήν των, ἀδίκτους ἀπὸ κάθε βέβηλον χεῖρα τοὺς 254 σκελετοὺς τῶν ἀκαταβλήτων καὶ εἰς τὴν συμφορὰν, ἀητήτων καὶ εἰς τὴν ἦταν τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν τῶν μεγάλων Θηβῶν.

Ἡμίχωστα εἰς τὴν γῆν, ἐκκλητικὸν θέαμα εἰς τοὺς διαβάτας ἐκεῖ παρὰ τὴν ὁδόν, τὴν ὁποῖαν χιλιάδες χιλιάδων ὀδοιπόρων ἐπὶ δύο χιλιετηρίδας ἐπάτησαν καὶ στρατοὶ ἐπὶ στρατῶν πλειστάκις ἀνήλθον καὶ κατήλθον, ἀφῆκεν ἐκεῖ τότε περισυναγμένα εἰς μίαν γωνίαν ὁ μακαρίτης ἔφορος Σταματάκης, τὰ ὀγκωδέστατα τεμάχια τοῦ καταμολοπισμένου κολοσσιαίου σώματος τοῦ μαρμαρίνου θηρίου.

Ἡ ἰδέα εἶχε γεννηθῆ τότε ἀμέσως, νὰ συν-

δεθῶσι καὶ συμπληρωθῶσι κατὰ τὸ δυνατόν τὰ τεμάχια ταῦτα, καὶ τὸ μνημεῖον ν' ἀποκατασταθῆ εἰς τὴν παλαιάν του μορφήν. Ὁ γλύπτης Λάζαρος Φυτάλης ὑπέβαλεν ἤδη τὴν 21 Ἀπριλίου 1880, ὀλίγον πρὶν ὁ Σταματάκης ἀρχίσῃ τὴν ἀνασκαφήν τοῦ Πολυανδρίου, σχέδιον ἀνασθηλώσεως, τὴν δὲ 14 Ἰουνίου τὴν ἐκθεσίαν του περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ βάρθρου καὶ τῶν ἀναγκαίων δαπανῶν. Τὸν Μάιον, Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον καὶ κατόπιν πάλιν τὸν Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον τοῦ 1880 ἀνεσκάφησαν οἱ τάφοι, καὶ τὴν 12 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπρότεινε ὁ Γερμανὸς ἀρχιτέκτων Σίγελ νὰ ἀνασκαφῆ καὶ ἔξωθεν τοῦ πολυανδρίου ὁ χώρος εἰς ἀπόστασιν ἕξ μέτρων ἀπὸ τοῦ περιβόλου αὐτοῦ πρὸς ἀναζήτησιν καὶ ἄλλων τυχόν λειψάνων τῶν γείσων ἰδίως τοῦ βάρθρου καὶ τῶν ἐλλειπόντων τεμαχίων τοῦ λέοντος, διότι «ἐκεῖ ἔξω, ἔγραφε, εὐρέθησαν καὶ τὰ ὅσα μέχρι τοῦδε εὐρέθησαν τοιαῦτα τεμάχια».

Ἄλλ' οὔτε πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν οὔτε πρὸς τὸν γενικώτερον τῆς ἀνασθηλώσεως ἐλήφθη ἀμέσως κανὲν μέτρον ταχείας τῶν σχεδιαζομένων ἐφαρμογῆς. Δεκαοκτὼ ὄλα ἔτη βραδύτερον ἀπεστάλη εἰς Χαιρωνεῖαν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ὁ καλλιτέχνης κ. Γεώργιος Βροῦτος διὰ νὰ ἐξετάσῃ πάλιν τὰ πράγματα καὶ τὴν 16 Σεπτεμβρίου τοῦ 1898

Ο Λέων της Χαιρωνείας κατά την διάρκειαν των εργασιών — Φωτογραφία Γ. Σωτηριάδη.

υπεβλήθη εις τὸ συμβούλιον ἢ ἐκθεσίς αὐτοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἐζητεῖτο πρωτίστως ἡ κατασκευὴ γυψίνων ἐκμαγείων τῶν σωζομένων τεμαχίων τοῦ Λέοντος, ὥστε νὰ γνωρισθῆ ποία ἦτο ἡ ἀρχαῖα στάσις αὐτοῦ καὶ ποία τὰ ἐκλιπόντα μέρη τῶν ἀρχαίων τριῶν μεγάλων ὄγκων, ἐξ ὧν συναποτελέσθη τὸ σῶμα του. Τὴν 19 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπεβλήθη καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Κουντάκη ἐκθεσίς περὶ τῆς ὅλης ἐργασίας καὶ τὸν Μάιον τοῦ 1902 ἄλλη τοιαύτη τοῦ νομομηχανικοῦ κ. Ἀθανασ. Σ. Γεωργιάδου μετὰ τῶν σχετικῶν σχεδίων πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ βάνθρου καὶ τοῦ περιβόλου.

Ἄλλ' ὑπῆρχον ἔτι ἐνδοιασμοὶ περὶ τοῦ κατορθωτοῦ τῆς ἐργασίας ἔνεκα τῆς ἀπαιτουμένης ὄχι μικρᾶς δαπάνης καθ' ὃν χρόνον καὶ μόνου τοῦ Παρθενῶνος ἢ στερέωσις ἀπερόφρα ἑκατοντάδας χιλιάδων δραχμῶν ἐκ τοῦ ὄχι βέβαια ὑπερπλήρους ταμείου τῆς ἐταιρείας. Ἐχρειάζετο δὲ καὶ κάποια τόλμη πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιτυχία δὲν ἦτο καὶ τόσον πολὺ τελείως ἐξησφαλισμένη ἐκ τῶν προτέρων. Τόσον ἀπελπιστικὴ ἦτο ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανέ τις ἐκ τῶν συντριμμένων ὄγκων τοῦ Λέοντος, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐκαλίσθησαν ἐπὶ αἰῶνας, ἴσως μάλιστα ἐπὶ χιλιετηρίδα καὶ πλέον, εἰς τὸ ἔδαφος, χωρὶς νὰ ὑποσιώσι

σπουδαιότητας, ἐν μέρει ἀνεπανορθώτους φαινόμενας βλάβας.

Πραγματικῶς μόνον ἡ κεφαλὴ ἐσώζετο σχεδὸν ἀβλαβῆς. Ἄλλ' εἰς τὸν προσηκτικὸν παρατηρητὴν καὶ ταύτης τὸ μάρμαρον ἐδείκνυε παντοίας σχισμὰς εἰς τὰς φλέβας τοῦ λίθου, εἰς τὰς ὁποίας εἰσῆλθε χῶμα. Πῶς ἠδύνατο νὰ εἶναι κανεὶς βέβαιος ὅτι δὲν θὰ διερρηγνύετο ὁ διασχίλις περίπου ὀκτάδας ζυγίων οὗτος ὄγκος, μόλις ἀνεσηκῶντο ἀπὸ τὴν θέσιν του διὰ νὰ ἀνυψωθῆ εἰς ὕψος 12 μ. ἐπάνω εἰς τὸ βάνθρον του; Καὶ ὁ δεύτερος ὄγκος τοῦ σώματος, ὁ τριπλάσιος τὸ μέγεθος, ἐξ οὗ ἀποτελέσθη τὸ στήθος, ἡ ράχις καὶ ἡ κοιλία τοῦ θηρίου; Αὐτὸς παρίστανε κυριολεκτικῶς οἰκτρὸν θέαμα, συντριμμένος εἰς τρία μεγάλα τεμάχια, διερρηγμένος πανταχοῦ καὶ ἀποκεκρουσμένος τὰ χεῖλη πανταχοῦθεν. Ὁ τρίτος ὄγκος, ὁ τοῦ ὀπισθίου μέρους τοῦ σώματος, ἦτο ὀλίγον μολωπισμένος, αἱ ἐπικίνδυνοι δὲμος σχισμαὶ δὲν ἔλειπον οὔτε ἀπὸ αὐτόν. Καὶ τέλος ἔλειπεν ὅλον τὸ κάτω μέρος τοῦ δεξιοῦ προσθίου ποδός.

Ἐχρειάζετο λοιπὸν ἀρκετὴ αἰσιοδοξία καὶ πολὺ μεγαλειτέρα τόλμη διὰ νὰ ληφθῆ ἡ τελευταία ἀπόφασις ὕστερα ἀπὸ εἰκοσαεταῖς ἀναβολὰς καὶ μελέτας ὄλων τῶν εἰδημόνων. Καὶ τὴν τόλμην αὐτὴν μαζὶ με ἐνθουσιασμόν σχεδὸν ἀκράτητον ἔσχε ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Ἀντώνιος Μομφερράτος. Ἀφοῦ δὲ ἐδόθη ἅπαξ ἡ ὠθήσις, εἰς τὰ λοιπὰ τὸ συμβούλιον τῆς ἐταιρείας ποδηγετούμενον ὑπὸ τοῦ ἀποφασιστικοῦ καὶ διορατικοῦ πνεύματος τοῦ Γενικοῦ ἐφόρου κ. Καββαδίου δὲν ἐπερίμενε πλέον ἄλλοθεν τὴν ἐνθάρρυνσιν. Αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν τὴν 26 Αὐγούστου 1902.

Καὶ πρῶτον ἐμελλε νὰ στερεωθῆ καὶ ἀνοικοδομηθῆ τὸ βάνθρον. Τοῦτο δι' ὀγκολίθων πωρίνων κτισμένον πολὺ σαθρῶν καὶ εἰς τὰς ἐπάνω στρώσεις ἐντελῶς θρυμματισμένων, δὲν ἐβασίζετο εἰς στερεὸν ἔδαφος, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπάνω τοῦ χώματος, τὸ ὁποῖον ἐσκέπαζε τρεῖς νεκροὺς ἱερολογίτας. Κατὰ τὸ σχέδιον λοιπὸν τοῦ νομομηχανικοῦ κ. Ν. Μπαλάνου ἐκτίσθη πέριξ τοῦ βάνθρου καὶ 0,80 μ. ὑπ' αὐτὸ εἰς βάθος 1,20 μ. τοῖχος φθάνων μέχρι τοῦ στερεοῦ ἐδάφους διὰ θηραϊκῆς γῆς πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ κυρίου σώματος τοῦ βάνθρου, μήκος ἔχοντος 4,40 μ. καὶ πλάτος 3,80. Κατόπιν ἀφηρέθησαν αἱ ἐντελῶς σαθραὶ ἐπάνω στρώσεις, ἡ τετάρτη καὶ πέμπτη, ὥστε παρέμειναν μόνον αἱ δύο κατώτεραι ἐντελῶς ὑγιεῖς στρώσεις. Τότε παρατηρήθη ὅτι τὸ ἀρχαῖον βάνθρον εἶχε κλίσιν

ἐξωθεν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περιβόλου 1,10 μ. Κατ' ἀρχὰς τὴν κλίσιν ταύτην ἐξήγησα, παριστάμενος ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην, ὡς κατακάθισιν τοῦ βάνθρου ἐπὶ τοῦ χαλαροῦ χώματος τῶν τάφων. Ἀλλὰ κατόπιν ἐξ ἀναμφιλέκτων τεκμηρίων ἐπίστην, ὅτι τίποτε ἀπολύτως δὲν ἔπαθε τὸ συμπαγέστατον κτίσμα, ἀφότου ἅπαξ ἰδρῦθη, ἀλλ' ὅτι ἐπίτηδες ἡ κλίσις αὐτὴ ἐδόθη διὰ νὰ δίδεται διέξοδος εἰς τὰ κατὰ σταγόνας βεβαίως εἰσχωροῦντα ἀνωθεν νερὰ τῶν βροχῶν εἰς διάστημα ἐτῶν καὶ αἰῶνων. Καὶ πραγματικῶς τοῦτο δευκνύουν οἱ ἐπὶ τῆς δευτέρας στρώσεως λαξευμένοι στενοὶ ὀχετίσκοι, φέροντες τὰ ἀφανῆ ταῦτα νερὰ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κλίσεως τοῦ βάνθρου πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περιβόλου.

Μακρὰ καὶ δαπανηροτάτη ἀπέβη κατόπιν ἡ ἐργασία πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἐξ περίπου μέτρα ὑψηλοῦ βάνθρου διὰ λίθων σκληρῶν ἀφθάρτων λατομηθέντων χιλιόμετρα τινὰ μακρὰν τῆς Χαιρωνείας εἰς τὴν θέσιν «κομμένο γιοφύρι» τοῦ Ἡδυλίου ὄρους πέραν τοῦ Κηφισοῦ.

Αὐτοῦ δὲ τοῦ Λέοντος ἡ συναρμογὴ, σύνδεσις καὶ στερέωσις τῶν τεμαχίων εἶνε ἔργον καθ' ὀλοκληρίαν τοῦ ἀρχιτεχνίτου τῆς ἐταιρείας κ. Παναγῆ Καλοῦδη. Σύνδεσμοι διασταυρούμενοι καὶ παντοῖα ἄλλα στηρίγματα ἐκ γαλβα-

Ο Λέων της Χαιρωνείας κατά την διάρκειαν των εργασιών — Φωτογραφία Γ. Σωτηριάδη.

νισμένου σιδήρου ἐστερέωσαν καὶ συνέδεσαν τὰ παλαιὰ φθαρμένα ἢ σαθρὰ καὶ τὰ νέα ὑπὸ τοῦ γλύπτου κ. Φοντάνα προστεθέντα τεμάχια. Τὸ μάρμαρον ἐλατομήθη ἐκεῖ ὁπόθεν καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν λίθον τοῦ Λέοντος ἐλατόμησαν, ἦτοι ἐκ τῆς θέσεως Γρανίτσας παρὰ τὴν Λεβάδειαν. Μόνον διὰ τὴν πλίνθον τοῦ βάνθρου, ἐπὶ τῆς ὁποίας κάθηται ὁ Λέων, ἐχρησιμοποιοῦντο μάρμαρον τοῦ Κοκκιναρά τῆς Πεντέλης. Εἰς αὐτὴν ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ἐν τεμάχιον ἐκ τῶν σωζομένων τῆς ἀρχαίας πλίνθου.

Ἀφοῦ τὰ τρία ἀρχαῖα τεμάχια τοῦ σώματος τοῦ Λέοντος συνηρμώθησαν ἐν ἑκαστὸν ἐκ τῶν τεμαχίων του ἢ ἐστερεώθησαν καὶ συνεπληρώθησαν, ἀνεβιβάσθη εἰς τὸ βάνθρον πρῶτον τὸ ὀπισθίον μέρος· τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν οὕτως εἰπεῖν τοῦ ὅλου σώματος, συνδεομένην πρὸς τὴν πλίνθον δι' ἰσχυρῶν γόμφων σιδηρῶν διαπερώντων βαθέως μέχρι τοῦ σώματος τοῦ βάνθρου. Ὅτε κατόπιν ἀνεβιβάσθη καὶ ὁ δεύτερος ὄγκος, ὁ τῆς ράχεως ὀμοῦ τῆς κοιλίας καὶ τοῦ στήθους διὰ τῶν βαρούλκων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ εἰς τὴν ἀνέλκυσιν τῶν νέων ἐπιστυλίων τοῦ Παρθενῶνος, ἐπιστυτοῦντος τοῦ ἐμπείρου τεχνίτου κ. Κωστή Καμπάνη, παρατηρήθη ὅτι ὁ κολοσσαῖος κορμὸς ἐβασίζετο ἀσφαλῶς ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου τεμαχίου μόνον διὰ τοῦ ἰδίου βάρους! Κατόπιν ἀνεβιβάσθησαν οἱ δύο πρόσθιοι πόδες. Πανταχοῦ ἐννοεῖται σιδηροὶ σύνδεσμοι καὶ γόμφοι ἐστερέωσαν τὰ τεμάχια πρὸς ἀλλήλα ἢ πρὸς τὴν πλίνθον. Ἡ κεφαλὴ μετὸν λαιμὸν ἐπεκάθησεν ἀσφαλῶς ἐπὶ τοῦ στήθους, ἀλλὰ καὶ συνεδέθη πρὸς αὐτὸ ὡσαύτως διὰ σιδηρῶν συνδέσμων καὶ μαρμαρίνου τεμαχίου κατὰ τὴν ράχιν.

Ἡ λιθόκολλα, στερεώτατον συνδετικὸν μέσον, εἰσῆλθε εἰς ὅλα τὰ τεμάχια εἰς χρῆσιν. Ἡ συναρμογὴ δὲ αὐτῶν ἠκολούθει τὰ γύψινα ἐκμαγεία τῶν λίθων, τὰ ὁποῖα προηγουμένως εἶχον χυθῆ ἐπὶ τῶν ληφθεισῶν, διὰ τῶν ἐμπείρων τεχνιτῶν κ. Μπούδα, Ἰταλοῦ, εἰς ὃν χρεωστοῦνται ὅλοι αἱ ἀναπαραστάσεις τῶν ἀρχαίων μνημείων τῶν Δελφῶν, καὶ τοῦ κ. Π. Καλοῦδη, ἐπιβλέποντος τοῦ καλλιτέχνου κ. Λαζάρου Σώζου.

Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι καὶ τὰ τρία ἀρχαῖα τοῦ Λέοντος τεμάχια ἦσαν ἐσωτερικῶς κοίλα, ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατόν,

ώστε να καθίστανται όπωσδήποτε ελαφρότερα.

Ανάγκη προς τούτους να παρατηρηθῆ ότι μύθος άπεδείχθη ή παράδοξος διάδοσις, ότι δήθεν ο Όδυσσεύς Άνδρουττος διέρρηξε διά πυρρίτιδος τόν επί του έδαφους κατακείμενον Λέοντα, ύποθέτων κρυπτόμενον έντός αυτού θησαυρόν. Όχι μόνον ο Λέων τεμαχισμένος κατέκειτο εις τό έδαφος πρό της επαναστάσεως, αλλά και ούδέν άπολύτως ούδαμού σημείον βιαίας διαρρήξεως παρατηρήθη εις τά τεμάχιά του. Καθώς προείπα, ή κεφαλή και τό όπισθιον μέρος ήσαν σχεδόν έντελώς σώα. Τό δέ δεύτερον τεμάχιον, τό της κοιλίας, ράχεως και στήθους όμοϋ, ήτο τεμαχισμένον είτε εκ της πώσεως από του βάρθρον είτε και ένεκα φυσικών αιτίων, ήτοι διά τας φυσικάς φλέβας και την εκ του χρόνου φθοράν του λίθου.

Ό Λέων κάθεται επί των όπισθίων ποδών

και άνορθών τό σώμα του εις 5 1/2 μέτρα από της πλίνθου μέχρι της κορυφής της κεφαλής, στήριζεται επί των έμπροσθίων, άπαραλλάκτως όπως σιγνά βλέπομεν εις την στάσιν ταύτην σκύλους ή γάτας. Την ούραν στρέφων μεταξύ των όπισθίων σκελών, τινάσσει προς τά όπισθεν πάλιν. Την κεφαλήν στρέφει προς τά δεξιά όλίγον, τό υπερήφανον βλέμμα του διευθύνων προς τό πεδίον της μάχης, άκριβώς προς τό σημείον όπου έπεσαν οι άνδρες του ιεροϋ λόχου και όπου ο άγών των Μακεδόνων υπό τόν δεκαεπταετή Άλέξανδρον υπήρξε δυσχερέστατος και αίματηρότατος. Εκεί ύπούται άκόμη και σήμερα ο μέγας τύμβος, όστις έσκέπασε την πυράν των Μακεδόνων νεκρών, όσοι υπό τά δόρυτα των άλκίμων άνδρών των Θηβών έπεσαν κατά την δυστυχή εκείνην της δημοκρατουμένης Ελλάδος αλλά μεγάλην του Έλληνισμού ήμέραν.

ΓΕΩΡΓ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΦΩΣ ΜΕΣ' ΤΗΝ ΤΡΙΚΥΜΙΑ

*Νησάκι μέσ' τό φώς άσάλευτο,
Και ταξιδεύει στή βαθειά γαλήνη
Μόλις ποϋ άκούς τό φλοίσβο στό γιαλό
Σάν ήχο από ουρμη βάρκας να σβύνη*

*Άνοιγουν στή στερηά, σιδόν κόρφο του,
Μύλων και καϊκιών πανιά σι άγέρι,
Σάν κατεβαίνη τό βουνό ή Ανγή
Με τό θαμπό λωχνάρι της στό χέρι.*

*Τξείδα ένα δειλινό στήν τρικυμιά,
Όταν ξυπνάν τά κύματα και χιτζουν
Άνάερα τούς πύργους των με άφροϋς
Γιά μιá σιγμη, και πάλι τούς γκρεμίζουν.*

*Ποϋ τά καράβια μέσ' την καταχνιά
Τοϋ λιμανιοϋ γυροϋννε δρόμο,
Και φωτισμένα τά παραθύρα
Σά μάτια βλέπουν πέρα μ' άγριο τρόμο.*

*Κ' είδα τη μαυροφόρα τοϋ νησιού
Στοϋ βράχου τό εκκλησιάκι ν' άνεβαίνη,
Μέσα στή μπόρα να ύψώνεται
Σά νανε άπ' τη μαυρίλα της βγαλμένη...*

*Γυναικά! Έσόν ποϋ ένα καντήλι πῶς
Ν άνάψης στό φτωχό εικονοστάσι
Γιά κείνον ποϋ άγαπάς στή θάλασσα,
Ίσως τό φώς του εκεί μακρυνά τόν φτάση,*

*Άχ! πάρε την ψυχή μου εκεί ψηλά,
Άσε τ' άργό σου ακολουθώντιας βήμα
Νάρθη σιδόν ούρανό σιμώτερα,
Έκεί, ψηλά από τό θολό τό κύμα.*

*Κι άνάμεσα πελάου κι ούρανοϋ,
Στό ρημοκλήσι, στοϋ γκρεμοϋ τά χείλη,
Γιά την Γαλήνη άνάψτε οι δυό μαζί
Γιά την Άγάπη άκοίμητο καντήλι.*

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

Η ΣΤΟΙΧΕΙΩΜΕΝΗ ΚΑΜΑΡΑ

— Σχώρα με, Άρετώ, σχώρα με!
— Θεός σχωρέσ', Θεός σχωρέσ', πατέρα!
— Μ' όλη την ψυχή σ', κορίτσι μ' Άρετώ!
— Μ' όλη τή ψυχή μ', πατέρα' σχωρεμένος νασαι!

Κ' έψυχομάχει επί ήμέρας κ' εβδομάδας ο γέρο - Κουμενης, κ' έβασανίζετο φοικτά εις την έσχατιάν του κόσμου τούτου, εις τά πρόθυρα του άλλου, πριν πατήση εις του ζοφεροϋ Άδου τόν ούδόν. Και τυραννούμενος, άφανισμένος και μη δυνάμενος να εξαφανισθῆ, πνιγόμενος και μη δυνάμενος ν' άποπνιγῆ, έπεκαλείτο την εύχήν, την συγγνώμην του ίδιου τέκνου του, της κόρης του Άρετής, την όποιαν ειχεν από τόν πρώτον γάμον. Την έπεκαλείτο όχι πλέον με έλπίδα ότι θα έγίνετο υγιής, να σηκωθῆ από την κλίνην, να ζήση, αλλά διά να βαραθρωθῆ, να πέση εις την μαύρην άβυσσον.

Όστερον από χρόνους πολλούς, όμηλιξ σχεδόν της μητρος μου, όταν ήμην παιδίον, διηγείτο όλα ταϋτα, ή Άρετή, ή σύζυγος του

Μπόζα, εις την μητέρα μου. Και την ήκουσα ν' άπαγγέλλη, με πάθος και με άπλότητα έν άσμα του λαοϋ, εις τό όποιον εύρισκεν, ως φαίνεται, έμφαντικήν άλληγορίαν και έμμεσον σχέσιν με την ίδίαν τύχην της.

***

*Καμάρα χιτζαν στό γιαλό, καμάρα δε στεριώνει
άποβραδν τη χιτζανε, και τό πρωϊ γκρεμ'ζόταν.
Πουλάκι πήγε κ' έκατσε δεξά 'πό την καμάρα
δεν κελαιδοϋσε σαν πουλί, δε λείε πῶς λείε τήδονι.
μόν' κελαιδοϋσε κ' έλεε άνθρωπινη λαλίτσα.
«Α δε στοιχειώστε άνθρωπο, καμάρα δε στεριώνει
«οϋτε φτωχόν, οϋτ' όρφανό, 'δε ξένο, 'δε διαβάτη,
«μόνο του πρωτομάστορη την πρώτη του γυναικα».
'Ο μάστορης σαν τάκουσε, στέλνει τό μαθητή του
«Έλα, έλα, κυε' Άρετή, έλα, σε θέλει άφέντης»
« — Άνε με θέλη για καλό, να στολιστώ να έρθω
«κι άνε με θέλη για κακό, να έρθω όπως είμαι.*

«—Έλα, έλα, κυρ' Αρετή, έλα και σέ προσμένει...
Τρεις αδερφάδες ήμαστε, κ' ή τρεις στοιχειών έμ-
[λήχαν
τήν Εδόδοιά στον Τύγραβο, τη Μάρω στο γεφύρι,
κ' έμένα, την κυρ' Αρετή, δεξί' από την καμάρα.

***

Και ή ταλαίπωρος Αρετή ή Μπόζα, ίσως ένεκα της ταυτότητος του βαπτιστικού ονόμα-
τος, εύρισκε μυστηριώδη ομοιότητα μεταξύ της
τύχης της ήρωίδος του ζώματος τούτου, και της
ιδίας πικρής μοίρας της υπέφερε πολύ από
την ολιγοφροσύνη του συζύγου της του καλουμένου
Πατισσοτάδη ή Μπόζα, οστις, καιτοι γεωργός
με άγρους και κτήματα, δέν ήγάπα πολύ την
εργασίαν, άλλ' έπροτίμα να μετέρχεται εις την
άγοράν το έργον του μακελλάρη, θητεύων πλη-
σίον άλλων ζωεμπόρων. Του ήρεσκε να κυλιέ-
ται εις τα σαφαγία, ως άληθινόν «χασαπόσου-
λο», να τρώγη καθημερινά γιουβέτσια, και χορ-
ταίνη τον οίνον και τον ύπνον, αφήνων ως
έπι το πλείστον νησιτικήν κατ' οίκον την συμ-
βίαν ομοῦ με τα πέντε παιδιά της. Η Αρετή,
χρηστή και φρόνιμη, υπέφερε με «μαρτυρικήν
υπομονήν», κ' έξούσεν, όπως τόσαι άλλαι, οικο-
νομούσα και ξενοδουλεύουσα.

Και μαζί με το ζώμα της Στοιχειωμένης Κα-
μάρας, διηγείτο εις την μητέρα μου την άπλην
και σύντομον ιστορίαν της άσήμου ζωής της.

***

Πέντε χρόνων ήτον όταν ή μάνα της την
άφησεν ορφανήν εις τον κόσμον. Ο πατήρ της,
ύστερον από έτος, ξαναπαυανδρεύθη. Η μητριά
της ήτον «άπό το σόι του Καραμουσαλή». Έξ
άρχης την έμισησεν, αλλά την υπέφερον
έπ' όλίγον καιρόν. Όταν μετά έτος άρχισε να
γεννοβόλα και να σπαργανίζη, τότε ο φθόνος
της προς την προγονήν έτριπλασιάσθη. Κατ'
άτυχίαν αυτής της μικρής, είχε γεννήσει θήλυ.
Ω, βεβαίως αυτή ή μικρή κουρούνα, ή κου-
κουβιάα, έπταιεν. Έάν είχε καλό ποδαρικό,
θα έφερνεν άγόρι κατόπιν της. Τότε και ή θέ-
σις της προγονής θα έγίνετο πολύ άνεκτοτέρα
εις την οικίαν. Άλλά δια να είνε τέτοια «γουργυ-
νοπόδαρη», έφερον άλλην κόρην οπισθεν της.
Επόμενον ήτο να μη προξενήση καλόν οίω-
νόν εις την μητριάν της. Αφού ή Καραμου-
σαλίνα άνέθρεψεν έπι έτος με πολλές φροντί-
δας την κόρην της, θβρίζουσα, βλασφημούσα,
δέχνουσα, τότε με το τσόκαρο και με το πέλα

της κουντούρας, τότε με τετραπλούν το σχοινί
όπου άπλωνε καθημερινώς τα σπάργανα της
μικρής, γύρω, εις το πτερύγιον της έστίας
(επειδή όλον τον χειμώνα δέν έπαυσε να βρέχη
και να χιονίζη) την δυστυχή προγονήν της, πά-
λιν ευρέθη έγκυος, πριν απογαλακτίση ακόμα
την μικρήν Μαργιώ της. Όταν αυτή ήτον 19
μηνών, έβγήκεν εις το φώς της ήμέρας ή Λε-
νιώ, από την κοιλίαν της μητρός της. Ω, τότε
ή θέσις της Αρετώς κατήντησεν άφώρητος.
Ίδου εις διάστημα ολιγότερον των τριών ετών,
δύο αδελφάς από τον ίδιον πατέρα της, αυτή
ή γρουσουζα, έφερε κατόπιν της!

***

Ήτο μίαν πρωίαν, φθινοπωρινήν πρωίαν,
σχεδόν τόσοσ ώραίαν, ως να ήτο έαρινή, όταν
ο Κουμενής έπηρε μίαν βάρκαν του γείτονος,
κ' έβαρκαρίσθη χωρίς άλλον σύντροφον, ναύ-
την ή κοπηλάτην, με σκοπόν να υπάγη εις
ένα γιαλόν άντικρύ του χωριού, προς το δυτι-
κόν μέρος στην Καναπίτσα, έντος του μεγά-
λου μεσημβρινού λιμένος. Έπηρε κ' ένα μπαλτά
μαζί του, και μίαν άπόρην, κ' ένα γάντζον.
Ίσως είχε σκοπόν να κόψη ξύλα, να γεμίση
την βάρκαν, περισσότερον παρά να γυαλέψη.
Έπηρε μαζί του και την μικράν όκταετή
Αρετώ. Ίσως, δια να του κουβαλάξ ηύλα, όσον
ήμπορούσε να σηκώση από τον λόγγον τον
πλησιέστερον εις την άμμον του γιαλού.

Ο Κουμενής έβαλε την κόρην του να κα-
θίση παρά την πρόραν, και ήρχισε να κοπη-
λάτη. Η βάρκα έπλευσε μικράν, άνοικτά από
το χωριόν, ώστε τα σπύτια έφαινοντο πλέον
ως κοτέτσια μικρά, και οι άνθρωποι έφαινοντο
πλέον ως ποντίκια πηδώντα, όσοι έβάδιζον
επάνω εις την δυτικήν εσοχιάν, εις τ' όροπέ-
διον. κ' αι γυναίκες έφαινοντο ως σεισουρίδες,
όσαι έπλυναν ρούχα κάτω εις την φτελιά, εις
τον αϊγιαλόν, κάτω από τα Μνημούρια.

Έπλησίαζεν ή βάρκα να φθάση πέρα, εις
την Καναπίτσαν, και αφού έπέρασαν τα νερά
τα βαθυκάνα κ' άπατα, έφθασαν εις ρηχά,
γαλανά κ' αϊθέρια νερά, όπου γοργόνες και
νεραίδες θα έχαιροντο να κολυμβούν, και να
βουτούν κάτω εις τον μαγικόν πυθμένα, με
τα άντρα και τα βρούα, και τα μαργαρώδη κογ-
χύλια, και με τ' άπειράριθμα ώραία ψαράκια,
που έπαιζαν κοπαδιαστά κάτω.

Ο Νικόλας ο Κουμενής έθώπευε λίαν τρυ-
φερώς την μικράν κόρην του, και της έδειχνε
τάς καλλονας του πυθμένος και του γιαλού.

— Κύτταξε, Αρετάκι μ', κύτταξε κάτω, βλέ-
πεις τα ψαράκια, πώς γυαλίζουν κοκκινωπά και
γαλαζούτσικα;

— Τα βλέπω, πατέρα.

— Κύτταξε τα μούσκια τα πρασινούτσικα,
κύτταξε τα φύκια! ιδέ τα στρειδάκια, τα χα-
λίκια· τί όμορφα ποῦν', Αρετάκι!

— Όμορφα, πατέρα,

— Κύτταξ' έναπραματάκι εκεί κάτω!..
Τό βλέπεις, Αρετούλα μου;... Σκύψε να ιδής,
σαῦψε!

Ο Κουμενής είχε κλίνει προς το μέρος όπου
εκάθητο ή Αρετούλα, κ' έγευρε φοβερά ή
βάρκα προς εκείνην την πλευράν. Έβίαζε την
παιδίσιαν με προτροπάς και με χειρονομίας να
σκύψη να ιδή κάτω. Η Αρετούλα έκρατείτο
σφιχτά και με τα δύο χέρια από την κοπαστήν.
Ήρχισεν δορίστως πως να φοβήται. Ο πα-
τήρ της έξηκολούθει να την βιάζη συντόμως να
σκύψη, δια να ιδή τα «όμορφαπραματά-
κια», όπου ήσαν εις τον πάτον κάω.

Έπι μίαν στιγμήν, με την χείρα του την
δεξιάν, καθώς προσένευεν έμπρός βλέπων προς
την πρόραν, άφησε την μίαν κόπην, κ' έδρα-
ξεν από τον όμον την Αρετούλαν. Άλλά μό-
λις την έθιξε, κ' εύθύς πάλιν την άφήκεν· απέ-
συρε την χείρα, ως να έτρομάξεν εις την ιδίαν
σκέψην του.

— Α! κακό κορίτσι, δέν θέλεις να σκύψης
να ιδής τί όμορφα είνε κάτω!

Η Αρετούλα άρχισε τα κλαύματα.

Μετ' όλίγα δευτερόλεπτα, αφού ο πατήρ της
έκοπηλάτησε μετά μεγάλης βίας και όρμης, ως
να μην ήξευρε τί έκαμνεν, ή να ήτο θυμωμέ-
νος με τον ίδιον έαυτόν του, ή πτωχή παιδί-
σκη, με τα όμματα θολωμένα από τα δάκρυά
της, παύσασα πλέον να κυττάξη όπουδήποτε,
και κλαίουσα χωρίς να εϊξέυρη διατί, ήσθάνθη
ελαφρόν τιναγμόν. Η βάρκα έφθασεν εις την
Καναπίτσα, την μικράν άγκάλην του γιαλού,
και ή πρόρα της προσώκειλε μαλακά εις την
άμμον. Άνεσήκωσε την ξανθόμαλλον, άπένυ-
στον μικράν κεφαλήν της, ειδεν ότι έφθασαν,
ήθέλησε να σηκωθή και να πηδήση έξω.

Ο πατήρ της την έπρόλαβε. Την ήρπασε
βαναύσως από την μασχίλην, την έταλάντευσεν
έπι μίαν στιγμήν, και την έρριψεν έξω εις την
άμμον, ως μικρόν σάκκιον με φρούγανα. Τόν
δοῦπον της πτώσεώς της αυτός μόνος τον
ήκουσε ν' άντηγήση εις τα σπλάχνα του.

Είτα έσήκωσε την μίαν κόπην, άβαράρισε
την άμμον, και άπεμακρύνθη, ως να ήλλαξε

σχεδιόν. Ίσως δέν ήθελε πλέον να κόψη ξύλα.
Αφού άπεμακρύνθη πολλές όργυιάς, έλαβε τον
κάμακα ή την άπόρην, κ' έστάθη όρθιος, κό-
πτων έπι της πρόρας, δια να ζητήση άγραν.

***

Η Αρετούλα έπαυσε να κλαίη. Δέν έφώ-
ναξε τον πατέρα της να έλθη να την επάρη
στην βάρκαν πίσω. Όρμεμφύτως ήσθάνετο
δτι δέν ήτο καλά εκεί. Έβάδισεν όλίγα βήματα,
κ' εκάθισεν οπισθεν ύψηλών θάμνιων, πλησίον
ερείπιου τινός παλαιάς καλύβης, όπου εκρύ-
πτετο από το βουνόν. Εις κανένα εκ των σπα-
νίων διαβατών όσοι έβάδιζον προς τους άγρους,
ή επέστρεφον, δέν έδωκε σημεϊόν ζωής, και
κανείς δέν την άνεκάλυψε. Πλησίον του ερει-
πίου υπήρχε μικρά χαράδρα, όπου ίδρωνεν
όλίγον νερόν. Εκεί έσκυψεν ή Αρετούλα κ'
έπιεν, έφαγε τρέφλα, είδος τριφυλλίων ή άγρίας
άντρακλας, τα όποια έφύτρωναν σιμά εις την
μικράν φλέβα του νερού. Εκεί έμεινε κρυπτο-
μένη όλην την ήμέραν.

Ήρχισε να νυκτώνη ήδη. Μικρά, πτωχή,
πειναλέα, έγύρισε προς ανατολάς, εκεί όπου
έβλεπε τα σπιτάκια του χωριού, ήθερε τον δρό-
μον, και άρχισε να βαδίζη, να σύρεται μάλλον
προς τα εκεί. Δύο καλοί ζευγηλάται, πατήρ και
υίός, έπιστρέφοντες από τους άγρους των, οι
τελευταίοι νυκτώσαντες έξωμερταί, την ειδαν
να μαυρίζη και να έρη εις την όκηρην του δρό-
μου, και την επήραν μαζί των εις το μικρόν
δυτικόν προάστειον, τα Γελαδάδικα, εις την
εσοχιάν της πολίχνης. Εις τας έρωτήσεις των
απήντησεν δτι ο πατήρ της την είχε πάρη το
πρωί με την βάρκαν, και την άφησε προς ώραν
εις την άμμουδιάν, και αυτή ήλάτιζεν δτι θα γυ-
ρίση να την επάρη, αλλά δέν έγύρισε. Τόσον
μόνον ειπε.

***

Η Αρετούλα δέν ήθέλησε πλέον να ξανα-
πατήση εις την οικίαν της μητριάς της. Εις
τάς επικλήσεις των εκ μητρός συγγενών της
απήντησεν δτι «ή μάνα της ή Καραμουσαλίνα»
δέν την θέλει, και δτι δασκαλεύει την μικράν
Μαριώ πως να την ταμπά και να της τραβά
τα μαλλιά. Αί συγγενείς της μητρός της, πτω-
χαι όπως αυτή, θέλousai μη θέλousai, την
εκρατήσαν πλησίον των, την έμαθαν καθ' όσον
εμεγάλωνε, να πλύνη, να σφουγγαρίζη, ν'
άσβεστώνη εις ξένα σπύτια, προσέτι να βοτα-
νίζη, να θερίζη, να συλλέγη έλαιας, κατ' επο-

χάς, και να τρέφει «καματερό», δηλ. μεταξοσκώληκας, το θέρος. Όταν έγεινέ δεκατριών χρόνων, την υπάνδρευσαν. Τόν καιρόν εκείνον αϊ κόραι του πιωχού λαού υπάνδρευοντο ταχύτερον και εύκολώτερον παρ' όσον εις τās ημέρας μας.

Και όμως ή μητρική της την εκατάτρεχεν ακόμη. Ένώ επρόκειτο να νυμφευθῆ ή κόρη, ο πατήρ της μίαν ημέραν τῆς «έριζεν άβανιά», όσον άπιστευτον και άν φανῆ τοῦτο. Προφανώς, «τόν ειχε βάλῆ και πάλιν στα λόγια, ή Καραμσαλίνα ή μάνα της».

Πώς έγεινε τοῦτο, άκριβώς δέν ειξεύρομεν. Φαίνεται ότι ή μητροική έλογάριαζεν ότι, εάν ειχει λείψει έγκαιρως από την μέσην ή προγονή της, τὸ σπιτάκι και τ' άμπέλι και τόν μικρόν έλαιώνα τῆς μακαρίτισσας θα τὰ έκληρονόμει άυτοδικαίως ο Κουμενῆς, και ειτα με τόν καιρόν, θα τ' άπέκταν τὸ Μαριώ και τὸ Λενιώ, αϊ δύο θυγατέρες της, αιτινές άλλως δέν ειχον να πάρουν μεγάλην προίκα.

Ο πατήρ της, φευ! την διέβαλε με ένα άνθρωπον, όστις ήτο απλώς διαβάτης και ξένος γυρολόγος, και τυχαίως διήρχετο από την γει-

τονιάν. Αϊ γειτόνισσαι προς καιρόν τὸ έπίστευσαν. Αλλά μετ' όλίγον έβγήκεν «ὡς φῶς και ὡς μεσημβρία τὸ κρίμα της», τῆς Αρετῶς, και άπεδείχθη ή άθωότης της. Και ο γάμος δέν έματαιώθη.

***

Είχαν περάσει είκοσι χρόνια και παραπάνω από τότε. Ο γέρο-Νικόλας ο Κουμενῆς έψυχομάχει κ' έσκυλογάβγυζε, και δέν ήθελε να βγῆ ή ψυχή του.

— Σχώραμε, Αρετώ, σχώρα με!

— Σχωρεμένος νάσαι, πατέρα μου! άπῆντα δακρυροούσα ή Αρετώ.

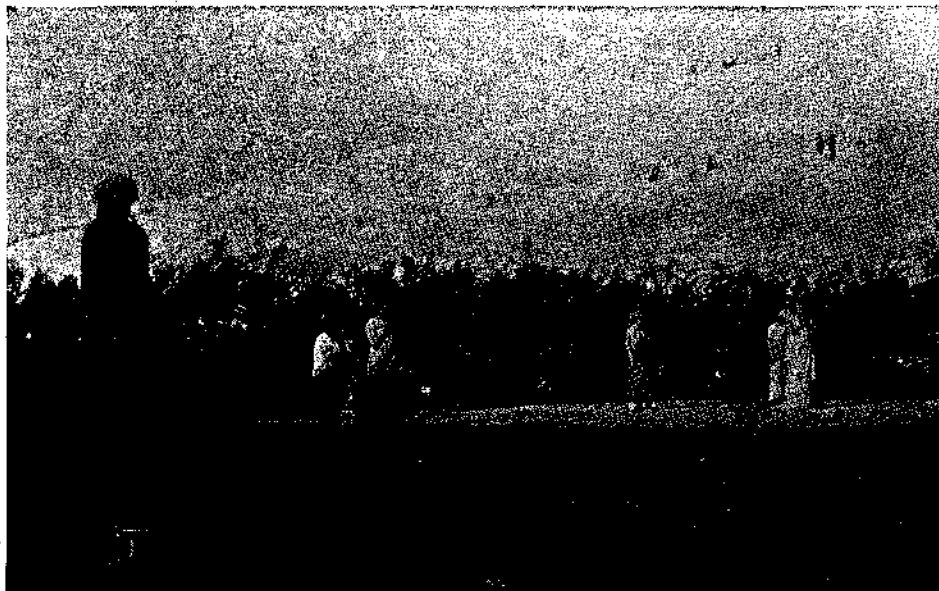
— Με δλην την καρδιά σ', Αρετώ!

— Με δλην την καρδιά μ', πατέρα! έφώναζεν ή μαρτυρική και πραεία γυνή.

Και τέλος, μετὰ πολλὰς ημέρας και νύκτας φρικώδους βασάνου, ξεψύχησεν ο άθλιος πατήρ — όστις ειχε θελήσει ποτὲ να ρίψη την μικράν κόρην του εις τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης, ὡς δια να την στοιχειώση.

Κ' έμένα, την κυρ' Αρετή, δεξ' από την καμάρα

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Η ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ «ΦΙΓΓΕΛΙΑΣ» ΤΟΥ ΜΟΡΕΑΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΣΙΑΒΑΙΝ ΕΙΣ ΤΟ ΣΤΑΔΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Έκ τῆς έκδομένης μετ' όλίγας ημέρας μεταφράσεως τῆς 'Αντιγόνης' ο φίλος ποιητής μās παρεχώρησε τὸ ακόλουθον άπόσπασμα.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Ο Διόνυσε πολυώνυμε,
Του Κάδμου ή θυγατέρα
Έσένα έχει για στόλισμα,
Έσὸν ξέρεις πατέρα
Τὸ Δία τὸ βαρύνθροντο
Έσὸν εἶσαι ποῦ φροντίζεις
Κι' άμέτροτητα πλουτίζεις
Την Ἰταλία, έσύ.
Στῆς Ἐλευσίνας τ' άφταστα
Μυστήρια βασιλεύεις·
Με τη θεά τη Δήμητρα
Τὸν κόσμο εκεί μαζεύεις.
Μα και στη Θῆβα κάθεσαι
Μαζι με τῆς Βακχίδες,
Κι' άλλη καμιά δέν ειδες
Πόλη πὸ ποθητή.

ΧΟΡΟΣ

Στὸ βράχο τὸ διπλόκορφο,
Στοῦ Παρνασσου τὰ μέρη,
Για σένα ή φλόγα ύψώνεται
Και λάμπει σὰν άστέρη
Έκει ή Βακχίδες κρύβονται
Σὲ δάση φουντωμένα,
Κ' εκεί εἶναι τ' άκουσμένα
Τῆς Κασταλίας νερά.
Από τη Νῦσαν έρχεσαι

Την κισσοσκεπασμένη,
Περνάς την πολυστάφυλην
Αχτή πραοισιμένη
Κι' άγια «εὐάν!» άκούγονται
Όταν στη Θῆβα μπαίνεις,
Μάννας κεραυνωμένης
Παιρίδα αὐτῆ γλυκειά.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Και σήμερα ποῦ σπρώγγεται
Από την άμαρτία,
Σ' άρρώστια άκαταμάχητη
Να πέση ή πολιτεία,
Τὸν Παρνασσὸ παραίτησε,
Ἡ ἔλα από τη Νῦσα
Και τράβηξε εδὼ ἴσα
Να φέρῃς καθαρό.

ΧΟΡΟΣ

Σι' άστρα ποῦ φωτιά βγάζουνε
Έσὸν ποῦ βασιλεύεις,
Στῆς νύχτας τὰ γιορτάσματα
Έσὸν ποῦ προτανεύεις,
Με τῆς Βακχίδες πρόβαλε,
Όποῦ σὲ συντροφεύουν
Κι' όρμητικῆς χορεύουν
Όλόνηχτο χορό!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΝΟΣ

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ*

ΚΛΕΩΝ ΡΑΓΚΑΒΗΣ

Πρεσβυτής της Ελλάδος εις τὸ Βερολίνον.

Ζητεῖτε διὰ τὰ περικαλλῆ «Παναθηναία» τὴν γνώμην μου περὶ τοῦ «Καποδιστριακοῦ» Πανεπιστημίου, οὐ ἐπικείται ἡ ἴδρυσις, καὶ ἰδίως καθόσον ἀφορᾷ τὴν πόλιν, ἣτις φαίνεται ἡ καταλληλότερον πρὸς τοῦτο, καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ καθιδρύματος.

Υπηρετῶν ἄλλοτε ἐν Πετροπόλει, ἠσχολήθην εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα, καὶ, ἂν μὴ με ἀπατᾷ ἡ μνήμη, εἰς τὸ πρῶτον τῶν ἐρωτημάτων ὑμῶν ἀπαντᾷ αὐτὴ ἡ διαθήκη τοῦ ἀειμνήστου Δομπόλη, καθορίζουσα ὡς τόπον ἀνεγέρσεως τὴν Κέρκυραν. Ἀλλὰ καὶ τούτου μὴ ὄντος τυχόν, κέκτηται, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, ἡ ἀνηρᾶ νῆσος τῶν Φαιάκων πάντα τ' ἀναγκαῖα πρὸς τοῦτο προσόντα, τὸ εὐκραεὲς κλίμα καὶ τὴν τερψιθυμίαν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν διὰ σπουδαστὰς ἡσυχίαν ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἀρκεῖ. νομίζω, ἡ παρελθούσα πείρα ὅπως ἀποκλεισθῶσιν ὁλοσχερῶς αἱ Ἀθῆναι, ὅπου ἀναμφιλέκτως, ὡς ἐκ τοῦ περιβιάλλοντος, κατέστη πολλὰκις τὸ σεμνὸν τῶν Μουσῶν τέμενος ἐστία σκανδάλων, καὶ οἱ ἐκεῖ διδασκόμενοι νέοι, ὑπὸ τὴν ὄρμην τῆς ἥβης καὶ συναισθημάτων, καθ' ἑαυτὰ εὐγενῶν, ἀλλ' ἀνεπαρκῶς ὄριμον, παρασυρόμενοι, μετετρέπησαν ἀπὸ μαθητὰς εἰς διδασκάλους τῆς κοινωνίας, καὶ αὐτῆς τῆς πολιτείας, πρὸς μεγάλην ἀμφοτέρων βλάβην.

Ἀσυγκρίτως ὁμως δυσχερέστερον ἀποβαίνει τὸ ζήτημα, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν φύσιν τοῦ Ἐκπαιδευτηρίου, καθόσον, ὡς γνωστὸν, κρατερὰ διεξάγεται ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου διαμάχη μεταξὺ τῶν δύο ἀντιθέτων συστημάτων, τοῦ τῶν κλασικῶν δηλονότι καὶ τοῦ τῶν πρακτικῶν σπουδῶν, ἣτις οὐδὲν ἐστὶν ἡ νέα φάσις τῆς αἰωνίας πάλης μεταξὺ πνεύματος καὶ ὕλης, ἣτις ἐν τούτοις, τὴν φορὰν αὐτῆν, τοῦτο ἔχει τὸ ἐξαιρετικὸν καὶ δι' ἡμᾶς ἐξόχως τιμητικὸν ἦτι ἡ Ελλάς, ἡ δις ἤδη διὰ τῆς φαινης αὐτῆς διανοίας τὸν κόσμον φωτίσασα καὶ παραμείνασα, παρὰ πάσας τὰς συμφορὰς αὐτῆς καὶ καταπτώσεις, ἡ ἀληθῆς τοῦ

πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἡμερώσεως κρηπίς, συνταυτίζεται μετὰ τῆς πρώτης τῶν δύο μνημονευθειῶν τάσεων, τῆς πνευματικῆς, οὕτως ὥστε οἱ τῆς ἐτέρας, τῆς πρακτικῆς, θιασῶται ἀποβαίνουσιν ἀνεπαισθήτως καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀντίπαλοι, καταπολεμοῦντες ἀσπόνδως τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ γλῶσσαν, καὶ διὰ παντὸς μέσου ἐπιζητοῦντες τὴν ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων, πανταχοῦ γῆς, ἐξοστράκιον αὐτῶν. Ποῖαν ἔχει τὸ ζήτημα τοῦτο δι' ἡμᾶς ζωτικὴν σημασίαν, κατ' ἐπανάληψιν, δοθείσης ἀφορμῆς, ἀνέλπτω, δι' ὃ καὶ καὶ περιττὸν καθίσταται τοῦτο σήμερον Μὴ εὐτυχῆσαντες δυστυχῶς ἄχρι τοῦδε, μετὰ τὴν μεγάλην ἡμῶν ἐπανάστασιν, ἵνα πράξωμεν τι γενναῖον, τὴν ἐξαιρετικὴν ἡμῶν ἐν τῷ κόσμῳ θέσιν ὀφείλομεν ἀκόμη εἰς τὰς πατραγαθίας καὶ εἰς τῶν προγόνων τὸ κλέος, ἐὰν δὲ ταῦτα ἐπέλειπον ἡμῖν, ἐὰν καταργουμένων, ἢ ἐπαισθητῶς μειουμένων παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν, ἐτέμνοντο οἱ μυστικοὶ δεσμοί, οἱ συνενοῦντες ἡμᾶς πρὸς περιδοξὸν παρελθόν, καὶ περιβιάλλοντες ἡμᾶς δι' ἱερᾶς τινας αἴγλης καὶ εἰς τὰ ὄνματα ἀκόμη τῶν μισούντων ἢ φθονούντων ἡμᾶς, τὸ ἀποτέλεσμα γεγονότος, καταρρίπτοντος ἡμᾶς εἰς τὴν τάξιν ἀνιστορητῶν γειτόνων, ἠθελεν ἔχει τὴν σημασίαν ἐθνικῆς πανωλεθρίας. Διὰ τοῦτο ὡς ἐν τῶν πρωτίτων μου καθηκόντων ἐθεώρησα, πανταχοῦ ὅπου ἐτάχθην, τὴν συνεννόησιν μετὰ τῶν διαρκῶς ἀραιουμένων, φεῦ, τάσεων τῶν εὐγενῶν προμάχων τῆς ἑλληνικῆς παιδείσεως, καὶ τὴν ἐπίμονον μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν ἐν λόγῳ καταστρεπτικῶν δι' ἡμᾶς τάσεων ἀντιστρατεύσιν, διὰ τοῦτο ὡς ἕνα τῶν κυριωτέρων τοῦ βίου σκοπῶν ἐξέλαβον ἀείποτε, τὴν, κατὰ τὰς ἐλαχίστας δυνάμεις μου, καταβολὴν καὶ πάσης ἐφικτῆς προσπάθειάς πρὸς διαδόσιν τέλος τῆς γνησίας ἡμῶν προφορᾶς ἀντὶ τῆς λεγομένης ἐρασμικῆς, ἣτις, ὡς ἀλλαγῆς ἀνέπτυξα, τυχάνει ἐν τῶν φθοροποιῶν στοιχείων τῆς καταστροφῆς. Εἰρήσθω δ' ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ ὅτι διὰ τοῦτο μίαν τῶν ἀλγεινότερων τοῦ βίου μου ἀναμνήσεων ἀποτελεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπετεύχθη τέλος δι' ἀρτύτων κόπων ἐπὶ ἐξάμηνον δοκιμαστικὴ ἐφαρμογὴ τῆς γνησίας ἡμῶν προφορᾶς εἰς πάντα τὰ ἐκπαιδευτικὰ τῆς Γαλλίας

καθιδρύματα, ὃ κυρίως κατὰ τοῦ μέτρου τούτου ἀντιστάς ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας προεδρευομένη ἐπιτροπῇ, ἐν ἣ ἔρχεν ἀναγνωσθῆ καὶ ἡ ἐμὴ πρὸς τὸν κ. Burnouf ἐπιστολή, ὑπῆρξεν ὃ καὶ μόνος παριστάμενος Ἕλλην, ἀνὴρ σοφὸς καὶ εὐφυῆς, ἀλλὰ τοὺς βωμοὺς πολλῶν ὀλετήρων δαιμόνων θυμιάσας, καὶ ἰσχυρισθεὶς τότε ὅτι περιττὸν ἀπέβαινε ἵνα διαδοθῆ ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἑλληνικὴ προφορὰ, καθόσον ἔδει μᾶλλον ἵνα ἐκμάθωσιν οἱ Ἕλληγες τὴν ὀρθοτέραν ἐρασμικὴν!

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ἀριθῆλως ποῖαν ἀποδίδω μείστην σημασίαν εἰς τὰς κλασικὰς σπουδὰς, καὶ ἂν μὴ ὑπῆρχον ἤδη τὸ Ἐθνικὸν ἡμῶν Πανεπιστήμιον καὶ ἡ φιλολογικὴ αὐτοῦ Σχολή, ἠθελον ἀποφανθῆ ἀνευδοκίμως ὅτι αὐτῆς ἐπέγει πρὸ παντὸς ἡ ἴδρυσις, ἀλλὰ περὶ τούτου ἐφρόντισαν, θεῖα συνάρσει, οἱ πατέρες ἡμῶν, ἐπιτελέσαντες ἔργον πατριωτικώτατον, καὶ φυτεύσαντες καὶ αὐτὴς εἰς τὰς αἱματολούστους ἡμῶν ἀρούρας, ὅπου μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, καὶ μετὰ τὰς ἐπταετείς καταστροφὰς μόναι πλέον ἔθαλλον αἱ δάφναι, τοὺς ἀκηράτους σπόρους τῆς ἑλληνικῆς διανοίας, τοὺς ταχέως καὶ αὐτὴς ἀνήσαντας. Οὕτω συνεδέθησαν ἐκ νέου οἱ σχεδὸν ἀποκοπέντες μίτοι, οἱ συνενοῦντες ἡμᾶς μετὰ τοῦ ἱστορικοῦ ἡμῶν παρελθόντος, καὶ εἰς τὰς καρδίας καὶ τὴν συνείδησιν τῆς νεολαίας ἡμῶν βαθέως εἰσέδυσαν αἱ ρίζαι τοῦ ἀραιφνοῦς καὶ ὀρθῶς κρινόμενου ἐθνισμοῦ. Πόσον σωτηρία δὲ ἀπέβη ἡ πρόνοια αὐτῆ ἀπέδειξαν πρόσφατα γεγονότα, θλιβερὰ μὲν ἴσως καθ' ἑαυτὰ, ἀλλὰ μαρτυρησάντα ὅτι οἱ ποτισθέντες εἰς τὰς διαγωγὴς κρήνας τῆς πνευματεμφοροῦ κλασικῆς ἡμῶν παιδείσεως, γνωρίζουσι ποῦ ἴστανται οἱ ἐφέστιοι ἡμῶν θεοὶ καὶ σπεύδουσι πρὸς ἄμνην ὁσάκις ἐπιχειρεῖ τὴν ὑπόσκαψιν αὐτῶν ἡ ἀβουλία καὶ ἡ κωφότης.

Οὕτως δὲ ὑπὸ τὴν ἐποχὴν ταύτην προσηκόντως ἐφωδιασμένοι, φρονῶ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡμῖν ἤδη ἵνα στρέψωμεν συντόμως τὴν ἡμετέραν προσοχὴν καὶ εἰς τὴν ἐτέραν τοῦ ζητήματος ἀποψιν, τὴν πρακτικὴν, ἣτις κέκτηται ἐπίσης ἀναμφιλέκτον σπουδαιότητα καὶ πρὸς ἣν καταφανῶς τείνει ὃ τῶν νεωτέρων χρόνων πολιτισμός. Ἐὰν ἡ γερμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ σχετικῶς ἀρτιγέννητος, ἐκτείνῃ ἤδη τοὺς τένοντας αὐτῆς πανταχοῦ τῆς γῆς, ἰσότιμος πλέον καὶ ἰσοκάλος τῆς ἄλλοτε πρωτανευούσης τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν θαλασσῶν Μεγάλης Βρετανίας, ἐὰν στρωννύῃ σιδηροδρόμους καὶ ἰδρῆ

πικνὰς ἀποικίας εἰς τὰς μικρασιατικὰς χώρας, ἄς, πλήρεις ἔτι τοῦ κλέους τῶν προγόνων, κατελογίζομεν πρὸ μικροῦ ἀκόμη εἰς τὸν ἡμέτερον πατρικὸν κλῆρον, ὀφείλει τοῦτο ἰδίως εἰς τὸν ἐντελὴ καταρτισμὸν τῶν ἐμπορικῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῆς σχολῶν ἐὰν δ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτω φθίνωσιν αἱ ἡμέτεροι παρειαί, αἱ πρὸ ἡμίσεως ἔτι αἰῶνος ἀνθοῦσαι καὶ προαγόμεναι, πηγάζει τὸ θλιβερὸν φαινόμενον ἀναμφηρίτως ἐκ τῆς ἐλλείψεως καταλλήλων καθιδρυμάτων, παρεχόντων εἰς τοὺς νέους Ἕλληνας, τοὺς διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς πρακτικὰς ἐπιστήμας παρασκευαζομένους, τὴν εὐκαιρίαν ὅπως τελειοποιηθῶσιν ἐν ἴσῃ πρὸς τοὺς ἄλλοεθνεῖς μοῖρα. Ἐπέγει ἐπομένως ἡ ἀνάγκη ὀπως πληρωθῆ ἡ σπουδαιότητα αὐτῆ ἐλλείψεως, καὶ ἀρίστη παρουσιάζεται πρὸς τοῦτο εὐκαιρία, τοῦ νέου Πανεπιστημίου καταρτιζομένου κατὰ τὰ πρότυπα τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν πρακτικῶν λυκείων. Περὶ τῶν λεπτομερειῶν οὐδὲν βεβαίως ἐνταῦθα λεχθήσεται. ἀλλ' ἐπιτραπήτω μοι μόνον ἡ παρατήρησις ὅτι συντονωτάτη μέριμνα δεόν ἵνα δοθῆ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν παρ' ἡμῖν τοσοῦτον ἀμεληθεῖσαν διδασκαλίαν τῶν τεσσάρων πρωτεουσῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἠῤῥησεν ἐφροσύνως ὃ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν Ἑσπερίαν πεμπομένων παντοειδῶν ὑποτρόφων, ἀφοῦ τὰ ἡμέτερα διδασκῆρια διατελοῦσιν ἀκόμη δυστυχῶς ἀτελεῖ, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀφικνουμένων ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ, οἱ πλείστοι διατελοῦσι σχεδὸν ἀδαεῖς τῆς ἐγγωρίας γλώσσης, καὶ οὕτω, ἀπόλλυται τὸ ἥμισυ τοῦ πολυτίμου χρόνου πρὸς ἐκμάθησιν αὐτῆς, ματαιοῦται δὲ τοῦλάχιστον κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦτο ὃ ἐπιδικώμενος σκοπός, ἐν οἷα δὲ περιβολῆ ἐμφανίζονται εἰς πολλὰς τῶν ἡμετέρων ἐφημερίδων αἱ ἐνίοτε καταχωριζόμεναι γαλλικαὶ ἢ ἀγγλικαὶ φράσεις παρ' αὐτῶν ἐκείνων, οἵτινες τὰ ἑλληνικὰ αὐτῶν ἄρθρα πληροῦσι πρὸς ἐξωραΐσιν βεβαίως τοῦ ὕφους αὐτῶν, πασῶν τῶν ξενικῶν λέξεων, ὅσας τυχόν γνωρίζουσιν, οὐδένα λανθάνει. Ἀλλ' εἰς τὴν ἑλληνικὴν εὐφυίαν εὐχερῆς ἐστὶ πάντων τούτων ἡ θεραπεία ἐὰν μόνον χορηγηθῶσιν αὐτῇ τὰ κατάλληλα μέσα.

ΦΩΚΙΩΝ ΝΕΓΡΗΣ

Ἐθρηστήθητε λίαν εὐγενῶς νὰ προσκαλέσητε καὶ ἐμὲ νὰ συμμετάσχω εἰς τὴν συζήτησιν περὶ ἰδρύσεως τοῦ «Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου». Ἀλλὰ μὴ ἀσχοληθῆτε εἰδικῶς εἰς τὰ

* Συνέχεια ἀπὸ σελίδος 77.

της δημοσίας εκπαιδεύσεως, δὲν εἶμαι βεβαίως τὸ κατάλληλον πρόσωπον ὅπως σὰς δώσω γνώμην μελετημένην, ἐπὶ θέματος ὁμολογουμένως ὑψίστης σπουδαιότητος. Ὅπως ὁμως μὴν ἀπαντήσω εἰς τὴν εὐγενῆ ὑμῶν πρόσκλησιν δι' ἀρνήσεως ξηρᾶς, ἐπιτρέπατέ μοι νὰ ἐκφράσω ἀπλῶς ἐντυπώσεις τινὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος, χωρὶς νὰ ἔχω τὴν ἀπαίτησιν καὶ νὰ δημοσιεύσω.

Ὁμολογῶ ὅτι, ὅταν ἐν τῷ ὑπάρχοντι Πανεπιστημίῳ παρουσιάζονται πλείστα ἑλλείψεις οὐσιωδέσταται, ἔνεκεν ἑλλείψεως μέσων, μοι φαίνεται ὅτι πᾶσα πρέπει νὰ καταβληθῆ προσπάθεια ὅπως συμπληρωθῶσιν αἱ ἑλλείψεις αὐται. Τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται εὐκόλως ἂν διχασθῆ τὸ Πανεπιστήμιον ὡς νῦν ἔχει, καὶ ἐκνομασθῆ τὸ ἕτερον ἐξ αὐτῶν «Καποδιστριακόν». Τὸ μὲν ἐν θέλει περιλαμβάνει τὰς ἐξῆς σχολὰς φιλολογικὴν, ἀρχαιολογικὴν, νομικὴν, θεολογικὴν, τὴν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας κ.τ.λ. τὸ δ' ἕτερον θέλει διδάσκει τὰς ἐπιστήμας ἐν γένει, θεωρητικὰς καὶ ἐφηρμοσμένας. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ λύσις αὕτη θὰ ἀπῆται τὴν ὑπαρξίν ἀμφοτέρων τῶν Πανεπιστημίων εἰς Ἀθήνας.

Ταῦτα πάντα, ἐννοεῖται, ἂν δὲν συγκρούωνται πρὸς τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης ἄς δυστυχῶς δὲν ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν.

Γ. Ν. ΧΑΤΧΙΔΑΚΙΣ

Κ.θηγητὴς τῆς γλωσσολογίας, εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον.

Α

Ὁ προσεγγίζων χρόνος τῆς παραλαβῆς τοῦ γενναίου κληροδοτήματος, τὸ ὁποῖον ὁ φιλόπατρις Ἡπειρώτης Δόμπολης κατέλιπε πρὸς Ἱδρυσιν Πανεπιστημίου, καὶ ἡ μέλλουσα Ἱδρυσίς τούτου ἐφείλκεν εὐλόγως τὴν περὶ τῶν ἑθνικῶν ζητημάτων μεριμνῶσαν διεύθυνσιν τῶν «Παναθηναίων» καὶ ἔπεισεν αὐτήν, ἵνα φέρῃ τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς δημοσιότητα καὶ ζητήσῃ τὰς γνώμας τῶν κηδομένων περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἐπιστήμης παρ' ἡμῖν. Ἐπειδὴ δὲ φρονῶ ὅτι μεγάλην δύναται νὰ ἔχη σημασίαν διὰ τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης ἐν Ἑλλάδι ἢ τοιαύτη ἢ τοιαύτη διάθεσις τοῦ κληροδοτήματος, λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ πέμψω ὑμῖν, κύριε συντάκτα, ὀλίγας περὶ τούτου λέξεις.

Β

Τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον ὀφείλει

νὰ ἱδρυθῆ ἐν Ἀθήναις καὶ οὐχὶ ἐν ἄλλῃ πόλει τῆς Ἑλλάδος, πρῶτον καὶ κύριον διότι ἡ διαθήκη ρητῶς καὶ καθαρῶς ὁρίζει, ὅτι ὁ διαθέτης ἐπιθυμεῖ νὰ συσταθῆ τοῦτο ὄρον τῷ 1906 θὰ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Καὶ μόνος ὁ λόγος οὗτος ἀρκεῖ, ἂν θέλωμεν νὰ μὴ φαινόμεθα ἀσεβεῖς πρὸς τὰς τελευταίας, τὰς ἱερὰς θελήσεις τῶν εὐεργετῶν τῆς πατρίδος, καὶ μόνος, λέγω, ὁ λόγος οὗτος ἀρκεῖ νὰ πειθαναγκάσῃ ἡμᾶς νὰ μὴ σκεπτόμεθα κἂν περὶ ἄλλης πόλεως.

Ἄλλὰ καὶ ἂν τις ἤθελε νομίσει δυνατὴν καὶ ἐπιτροπομένην τὴν παράβασιν τῆς διατάξεως ταύτης καὶ ἤθελε κρίνει προτιμότερον νὰ ἱδρυθῆ τοῦτο ἀλλαχοῦ, προβάλλον ἐπιχειρήματα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτιον σοβαρά, οἷον ὅτι τότε οἱ ἐν Ἀθήναις φοιτητὰί ὡς ὀλιγότεροι θὰ εἶναι μᾶλλον εὐδωκίητοι, ὅτι θὰ γεννηθῆ εὐγενῆς ἀμίλλα μεταξὺ τῶν διδασκόντων εἰς τὰ δύο Πανεπιστήμια, ὅτι ἱδρυνόμενον ἐν Κερκύρῃ ἢ Λαρίσῃ θὰ εἶναι ἐγγύτερον τῶν ὑπὸ δουλείαν ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ θὰ ἐπιδρῶ ἐπ' αὐτοὺς κτλ., πάλιν παρατηρῶ ὅτι κατὰ τῶν ἐπιχειρημάτων τούτων δύναται ν' ἀντιταχθῶσιν ἄλλα ἐπ' ἴσης σοβαρά, ἂν μὴ καὶ σοβαρώτερα, ὥστε ἀληθῶς ἐκ τούτων οὐδὲν συνάγεται μετὰ βεβαιότητος ὑπὲρ τῆς ἀλλαγῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ. Οὕτω λ.χ. πρὸς τὸ εὐδωκίητον τῶν φοιτητῶν ἐν Ἀθήναις παρατηρεῖται, ὅτι ἀπὸ τινῶν ἐτῶν διὰ τῆς περὶ χαρτοσήμου φοβερᾶς φορολογίας καὶ διὰ τῆς ἱδρύσεως ἄλλων Πανεπιστημίων ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἠλαττώθη μὲν ἐπαισθητῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν, ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν ἔγιναν καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν ταραχαὶ ὀλιγώτεροι ἀλλὰ τοῦναντίον. Ἄλλαχοῦ ἄρα καὶ οὐχὶ ἐν τῷ ἀριθμῷ πρέπει νὰ ζητηθῆ ἡ αἰτία τῶν ἀνησιγῶν καὶ ὁ τρόπος τῆς θεραπείας αὐτῶν. Πρὸς δὲ τὴν πιδαγνὴν ἀνάπτυξιν εὐγενοῦς ἀμίλλης δύναται ν' ἀντιταχθῆ ἡ δυνατὴ ἐμφάνισις ἄλλης ἀμίλλης πρὸς ἐπιεικεστέρως ἐξετάσεις, ἵνα οὕτω περισσότερον προσελκύωνται οἱ σπουδασταὶ εἰς τοῦτο μᾶλλον ἢ εἰς ἐκεῖνο τὸ διδακτήριον. Καὶ πρὸς τὴν δυνατὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς δουλεύοντας Ἑλληνας ἔνεκα τῆς προσεγγίσεως ἀντιτάσσεται ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι χώρα μικρά, ὥστε μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ σιδηροδρόμου τῶν συνόρων θὰ δύναται νὰ ἐρχονται ἐντὸς ὥρων τινῶν εἰς Ἀθήνας· ὅτι δὲ καὶ συμφέρον καὶ ἀναγκαῖον εἶναι, ἵνα οἱ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καταγόμενοι φοιτητὰὶ ἐρχονται καὶ διατριβῶσιν ἐν Ἀθήναις, διότι μόνον ἐδῶ ἡμποροῦν νὰ ἴδουν καὶ μάθουν τὸν πολιτισμὸν καὶ βίον ἡμῶν,

ἀγαπήσουν καὶ λατρεύσουν ἐν ἐπιγνώσει τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀληθῶς ἐξελληνισθοῦν, καὶ ὅτι οἱ ἄποροι ἐκ τούτων δύναται εὐκολώτερον νὰ εὐρίσκουν ἐργασίαν τινὰ καὶ πόρον ζωῆς ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν μικρᾷ ἐπαρχιακῇ πόλει κτλ.

Εἰς τοὺς ἐκ τοῦ ρητοῦ γράμματός τῆς διαθήκης ἀπορρέοντας λόγους ὑπὲρ τῆς ἐν Ἀθήναις ἱδρύσεως δύναται νὰ προστεθῶσιν καὶ τὰ ἀκόλουθα. 1) Ἐπειδὴ οὔτε οἱ ἱατροὶ οὔτε οἱ νομικοὶ θὰ δύναται νὰ ἔχωσιν ἐν ἐπαρχιακῇ πόλει πελατεῖαν λόγου ἀξίαν, δυσκόλως θὰ πείθονται ἄνδρες ἔχοντες ἀξίαν καὶ ὄνομα ἐν τῇ ἐπιστῆμῃ καὶ δὴ καὶ πελατεῖαν ἐτοιμὴν ἢ καὶ μόνον ἀγαθὰς ἐλπίδας περὶ αὐτῆς, νὰ μεταβαίνωσιν εἰς Κέρκυραν ἢ Λαρίσαν, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ οἱ μισθοὶ τῶν ὑπαλλήλων παρ' ἡμῖν εἶναι τοσοῦτον γλισχροὶ. Ὅτι δὲ οὐδὲ νοσοκομεῖα ἀξία λόγου διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν ἀσθενῶν θὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ μικρᾷ ἐκείνῃ πόλει, τοῦτο, νομίζω, οὐδεμιᾶς χροῖζει ἀποδείξεως· ἀλλὰ τότε πρόδηλον ὅτι ἡ ἱατρικὴ ἐπιστῆμη θὰ διδάσκειται ἀτελέστατα. 2) Ἐπειδὴ δυνατὸν καθηγητῆς τις ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν Πανεπιστημίων νὰ μὴ εἶναι πρόσωπον προσφιλὲς ἢ μὴ ἐνδοτικὸν εἰς τινὰ Κυβέρνησιν, οὐδὲν θαῦμα ἂν ἀπειληται διὰ μεταθέσεως ἢ καὶ ἂν ἀληθῶς μετατιθῆται. Φαντάσθητε τώρα τὸν κ. Ν. Μακῆν ἢ τὸν κ. Ἀλκ. Κρασᾶν ἢ τὸν κ. Μυστριώτην μετατιθεμένους εἰς Κέρκυραν ἢ Λαρίσαν! 3. Τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον τῶν ἐμποδίων, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν προκόπτει παρ' ἡμῖν ἡ ἐπιστῆμη, ὅσον τις θὰ ἠῆχετο, εἶναι ἡ ἐκ τῆς ἑλλείψεως πόρων πενία τῆς Βιβλιοθήκης ἡμῶν. Καὶ αὐτὰ τὰ μικρὰ Πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας, τὰ ἔχοντα μόνον περὶ τοὺς 500 φοιτητὰς, δαπανοῦν εἰς ἀγορὰν ἐπιστημονικῶν βιβλίων δεκαπλάσια τοῦ ἡμετέρου. Ἄν τώρα ἱδρυθῆ καὶ ἄλλο Πανεπιστήμιον ἀλλαχοῦ, θὰ ἔχωμεν τὴν αὐτὴν πενίαν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ, ἂν δὲ ἱδρυθῆ ἐν Ἀθήναις, ἡ ἑλλείψις αὕτη θεραπεύεται.

Γ

Ἐλέχθη ὅτι δύναται νὰ ἱδρυθῆ μὲν ἐν Ἀθήναις τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον, ἀλλὰ νὰ μὴ ἔχη τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῷ Ἐθνικῷ, νὰ εἶναι πρακτικόν, ἐπαγγελματικόν ἢ δὲν ἐνθυμοῦμαι τί ἄλλὰ τοῦτο νομίζω καταστρατήγησιν τῆς τελευταίας θελήσεως τοῦ διαθέτου καὶ ἐπομένως ἀποκρουστέον. Λέγων ὁ αἰοιδίμος διαθέτης Πανεπιστήμιον ἐνόει φύσει τοιοῦτον ὁποῖα τότε ὑπῆρχον καὶ ὀνομάζοντο διὰ τοῦ

ὀνόματος τούτου. Δὲν ἠδύνατο δὲ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ νοῆ καὶ ὀνομάζῃ διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἐκπαιδευτήρια τότε ἀνύπαρκτα, ἄλλον ἔχοντα σκοπὸν καὶ μόνον μετὰ δεκαετηρίδας πολλὰς ἀναφανέντα. Πανεπιστήμιον τότε ἐδήλον ὅτι παρ' ἡμῖν οὕτω μέχρι σήμερον ἐκαλεῖτο καὶ οὐδὲν ἄλλο, τοῦτο ἄρα ἐνόει καὶ τοῦτο ἠθέληεν ὁ διαθέτης.

Δ

Ἄλλὰ πῶς νὰ ἱδρυθῆ νέον Πανεπιστήμιον ἐν Ἀθήναις ἔχον τὸν αὐτὸν σκοπὸν πρὸς τὸ ὑπάρχον Ἐθνικόν; Τοῦτο φαίνεται βεβαίως καὶ εἶναι ἄτοπον. Πρόσθετε ὅτι, ἀφοῦ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐξοχότητες δὲν πλεονάζουν δυστυχῶς παρ' ἡμῖν, τὸ νέον καθίδρυμα θὰ πληρωθῆ, ὡς λέγομεν, ἐκ τῶν ἐνότων, ἐξ οὗ φυσικὰ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ περιμένωμεν μεγάλα πρᾶγματα. Κατ' ἑμὴν γνώμην τὰ πρᾶγματα δύναται νὰ συμβιβασθῶσιν ὡς ἀκολούθως:

Τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον ἱδρύεται ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἔχει ἄλλον σκοπὸν ἢ τὸ ἡμέτερον, ἦτοι τοῦτο μὲν περιορίζεται τοῦ λοιποῦ εἰς τὰς τρεῖς ἐκ τῶν πέντε σχολῶν αὐτοῦ, ἦτοι εἰς τὴν Θεολογικὴν, τὴν Νομικὴν καὶ τὴν Φιλοσοφικὴν, ἔχει σκοπὸν τὰς Ἱστορικὰς Ἐπιστήμας· τὸ δὲ Καποδιστριακὸν περιλαμβάνει τὴν Ἱατρικὴν καὶ τὴν Φυσικομαθηματικὴν, καλλιιεργεῖ καὶ διδάσκει τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Οὕτω δὲ ἐκάτερον θὰ ἔχη ἴδιον κύκλον ἐνεργείας διακεκριμένον καὶ ἀσύγχυτον.

Ἡ μόνη δυσκολία, ἦτις ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τούτου θὰ προκύψῃ, θὰ εἶναι ἡ διδασκαλία καὶ ἐξέτασις τῶν γενικῶν λεγομένων μαθημάτων, τ. ἔ. τὸ τῆς φιλοσοφίας, τῆς φυσικῆς καὶ τῆς γενικῆς ἱστορίας, ἅτινα κατὰ τοὺς νόμους διδάσκονται καὶ ἐξετάζονται πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ φοιτητὰί τῆς φιλοσοφίας, τῶν φυσικομαθηματικῶν καὶ τῆς θεολογίας, καὶ ἐπομένως θὰ γίνῃ χρεῖα ν' ἀκούουν καὶ ἐξετάζονται οἱ φοιτητὰί τῶν φυσικομαθηματικῶν, τ. ἔ. οἱ τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν γενικὴν ἱστορίαν ἐν τῷ Ἐθνικῷ, καὶ οἱ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας τὴν φυσικὴν ἐν τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι μέγα κώλυμα, ἀφοῦ καὶ σήμερον οἱ φοιτητὰί σχολῆς τινος ἀκούουν καθηγητὰς ἄλλων σχολῶν καὶ ἐξετάζονται ὑπ' αὐτῶν, ὥστε ἂν ληφθῆ φροντίς ἐν τῷ καταρτισμῷ τῶν προγραμμάτων τῶν δύο Πανεπιστημίων, ἵνα τὰ γενικὰ ταῦτα μαθήματα διδάσκονται ἀπὸ τῆς 8-9 ἢ καὶ ἀπὸ τῆς 8-10, καὶ κατὰ τὰς ὥρας

ταύτας να μη διδάσκονται ειδικόν τι μάθημα, αλλά μόνον να ασκούνται εν τοῖς φροντιστηρίοις οἱ τριετείς καὶ τετραετείς, οἱ ἑξετασθέντες ἤδη τὰ γενικά μαθήματα, αἴρονται πᾶσαι αἱ δυσκολίαι τοῦ πράγματος.

"Αν οὕτω διευθετηθῶσι τὰ τῆς ἰδρύσεως, πρῶτον θὰ ἔχωμεν τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον ἱκανῶς πλούσιον, ὡς ἐλπίζομεν, καὶ δὴ ἱκανὸν νὰ ἐπαρῆ εἰς πᾶσαν χρεῖαν τῆς πολλῶν δαπανῶν ἐχούσης ἀνάγκην ἱατρικῆς σχολῆς καὶ τῆς φυσικομαθηματικῆς· ἔπειτα θὰ ἔχωμεν τὸ Ἐθνικόν, ὁποῦ ἀπαλλαγὴν τῶν μεγάλων δαπανῶν διὰ τὰς εἰρημένους ἐπιστήμιας, θὰ δύναται νὰ ἀγοράξῃ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὰς ἱστορικῆς ἐπιστήμιας βιβλία, νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς ἀριστεύοντας ἐν τοῖς φροντιστηρίοις φοιτητὰς τὸ δικαίωμα τῆς ἐγγραφῆς καὶ ἀνανεώσεως αὐτῶν ἢ καὶ ὑποτροφίας τινάς, νὰ ἀπονέμῃ βραβεῖα εἰς τοὺς συντάξοντας ἀξίας λόγου ἐπιστημονικὰς διατριβάς, νὰ ἐκδίδῃ ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν ἢ καὶ βοηθῇ τοὺς ἔχοντας πρὸς ἔκδοσιν ἐπιστημονικῶν ἔργων λόγου ἀξίων, νὰ ἐκλέγῃ διὰ διαγωνισμοῦ δημοσίᾳ καὶ ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον τῆς Σχολῆς γραπτῶς καὶ προφορικῶς γενομένου καὶ στέλλῃ εἰς τὴν Ἐσπερίαν πρὸς τελειοποίησιν ἐν τισὶ μαθήμασι τοὺς μέλλοντας νὰ διδάξωσιν ἐν αὐτῷ, ν' ἀναλάβῃ τὴν συντήρησιν νέων τινῶν ἐδρῶν, ἵνα διδάσκωνται ἀναγκαῖά τινα μαθήματα, τῶν ὁποίων τὴν ἀνάγκην πρὸ πολλοῦ ὁμολογοῦμεν πάντες κλπ., ἐν ἐνὶ λόγῳ θὰ δύναται νὰ καλλιεργῆσιν τὴν ἐπιστήμην.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βουλευτής.

Εἰς τὸ ἐρώτημά σας περὶ ἐκτελέσεως τῆς διαθήκης τοῦ ἀειμνήστου Δόμπολη, δὲν εἶνε εὐχερὲς ν' ἀπαντήσῃ τις ἀναπτύσσων ἐν λεπτομερείαις τὰ τοῦ τρόπου τῆς διαθέσεως τοῦ κληροδοτήματος, χωρὶς νὰ ἐκφύγῃ ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῆς Διαθήκης, ἀφ' οὗ δὲν ἔχει ταύτην ἐνώπιόν του. Ἐν γενικαῖς ὁμοῦ γραμμαῖς δύναμαι νὰ διατυπώσω τὴν γνώμην μου. Ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἰδρυθῇ δεύτερον Πανεπιστήμιον ἐν Ἀθήναις, τοῦτο εἶνε πασιδῆλον. Εἶνε ἤδη ἀρκετὸν τὸ ὑπάρχον ἀρκετοῦ δὲ νέους ἀποσπᾶ τοῦτο ἐκ τῶν πρακτικῶν ἐπαγγελμάτων, ὧν κυρίως ἔχει ἀνάγκην χώρα ὡς ἡ ἡμετέρα, ἣτις εἶνε πάντῃ ἀνεκμετάλλευτος. Ἄλλ' οὐδ' εἰς ἄλλην τινὰ πόλιν τῆς Ἑλλάδος

πρέπει νὰ ἰδρυθῇ ὁμοίον τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον, καὶ ἂν ἀκόμη αἱ διατάξεις τῆς διαθήκης δὲν ἐκανόνιζον ῥητῶς τὴν πόλιν τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ, διότι τὸ ὑπάρχον ὑπεραρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας χώρας, ὀλίγους ἀριθμοῦσε κατοίκους. Τοῦλάχιστον περὶ δευτέρου Πανεπιστημίου δὲν δύναται τις νὰ σκεφθῇ, ἐφ' ὅσον τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος εἰσι τοσοῦτον στενά.

"Ἄλλως τε ἡ Ἑλλάς πάσχει ἐξ ὑπεριτροφίας ἐπιστημόνων, ἰδία νομικῶν, ἱατρῶν καὶ φιλολόγων· δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐπαυξήσῃ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν διὰ τῆς προσθήκης νέου Πανεπιστημίου. Ἄλλην τροπὴν δέον νὰ λάβῃ ἢ ἐν γενεῇ παρ' ἡμῖν ἐκπαίδευσις. Ἐχῶ τὴν γνώμην ὅτι οὐ μόνον ὀφείλει νὰ λάβῃ μέρος τὸ κράτος, ὅπως παράσχῃ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀνωτέραν πρακτικὴν ἐκπαίδευσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐκπαιδευτηρίων τῆς μέσης ἐκπαίδευσως, καθῆκον ἔχει πολλὰ ἐξ αὐτῶν νὰ μεταβάλλῃ εἰς εἰδικὰς σχολὰς καὶ εἰς πρακτικὰ λύκεια. Ὁ τύπος οὗτος τῶν κλασικῶν γυμνασίων, ὁ ὑπάρχων παρ' ἡμῖν, ὡς κάλλιον ἐμοῦ γνωρίζετε, χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ παρασκευάζῃ ἀτελῶς μὲν κατηρημένους εἰς τὰ κλασικὰ μαθήματα μαθητὰς, στερημένους δὲ πάσης πρακτικῆς γνώσεως ἄνδρας, αἱ δὲ πρακτικαὶ γνώσεις ὑπὸ τοὺς σημερινοὺς ὄρους τοῦ βίου, εἶνε ἐκείναι, αἵτινες θὰ ἐνισχύσωσι τοὺς μέλλοντας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πάλιν αὐτοῦ.

"Ἄν τοιαύτην ἔχω γνώμην περὶ τῆς μέσης ἐκπαίδευσως, δύνασθε νὰ κρίνετε πόσον θεωρῶ ἀνωφελὴ τὴν ἰδρυσιν νέου Πανεπιστημίου τοῦ αὐτοῦ οἷον τὸ ὑπάρχον τύπου. Φρονῶ ὅτι διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν πρόοδον ἐνὸς ἀτόμου ὅπως καὶ ἐνὸς τόπου, αἱ πρακτικαὶ γνώσεις συντελοῦσι πλεῖστον ἢ τὰ πολλὰ ἐπιστημονικὰ τῶν παλαιῶν πανεπιστημίων φῶτα. Ὅπως ζῆσιν τις σήμερον ἔχει ἀνάγκην τοιούτων χρησίμων γνώσεων, ὥστε αἱ ἀνωφελεῖς μόλις δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πολυτέλεια ἂν μὴ ὡς πάντῃ ἀχρηστοί. Ἡ μεταβολὴ λοιπὸν μερικῶν γυμνασίων εἰς εἰδικὰς σχολὰς καὶ εἰς πρακτικὰ λύκεια, καὶ ἡ ἰδρυσις κατόπιν ἀνωτέρας πρακτικῆς Σχολῆς ἢ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, ἣθελε μεγάλως συντελέσει εἰς τὴν τροπὴν τῆς ἐκπαίδευσως ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον καὶ παρασκευάσει τὴν εὐημερίαν τοῦ τόπου.

"Ὅποιον τύπου θὰ ἦνε τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο, δὲν εἶνε τῆς στιγμῆς ταύτης νὰ εἴπῃ τις. Ἀπαιτεῖται μελέτη μεγάλη πρὸς τοῦτο· συνδυασμὸς τῆς μέσης πρακτικῆς ἐκπαίδευσως πρὸς τὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα θὰ διδάσκωνται εἰς

αὐτό, ταῦτα δὲ πάντα θὰ τὰ κανονίσῃ ἡ ἀρμοδία ἀρχή, ἣτις θὰ τὰ διατυπώσῃ εἰς νομοσχέδια. Ἡ γνώμη μου εἶνε ὅτι πάντως τὸ μέλλον νὰ ἰδρυθῇ διὰ τοῦ Κληροδοτήματος τοῦ Δόμπολη ἐκπαιδευτήριον δέον νὰ ἦ ἀνωτάτη τις σχολή, Hochschule, ὡς λέγουσι ταύτας οἱ Γερμανοί, καὶ ἐξ ὧν ἀφθονεῖ σήμερον ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀμερική. Τοιαύτη τις σχολή θὰ συμφώνησιν οὐ μόνον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ διαθέτου, ὅστις τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ εἶχε λάβει παρὰ τοῦ ἀειδήμου Κυβερνήτου, οὕτως τὸ πνεῦμα ἐφέρετο πρὸς τὴν πρακτικὴν μόρφωσιν τοῦ ἔθνους, διότι, ὡς γνωστόν, ἀπέστρεψε ν' ἀποστέλλῃ εἰς Εὐρώπην νέους πρὸς ἐκπαίδευσιν ἐπιστημῶν, συνεβούλευε δὲ καὶ παρεῖχε τὰ μέσα πρὸς διδασκαλίαν τεχνῶν χρησιμωτάτων εἰς τὴν κοινωνίαν· ἂν παρατηρήσῃ δὲ τις τὰ παρ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα ἰδρύματα, θὰ ἴδῃ τὸν κατ' ἐξοχὴν πρακτικὸν σκοπὸν αὐτῶν. Πρακτικὸν σκοπὸν λοιπὸν δέον νὰ ἔχη καὶ τὸ Κληροδοτήμα τοῦ ἀειμνήστου Δόμπολη, διότι διατιθέμενον πρὸς ἰδρυσιν νέου Πανεπιστημίου τοῦ παλαιοῦ τύπου, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τῆς κακοδαιμονίας τῆς χώρας, ὅπερ δὲν προέθετο βεβαίως ὁ διαθέτης.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΧΑΤΖΙΑΔΑΚΗΣ

Καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον.

"Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ προτεινόμενόν μοι ἐρώτημα θὰ μοι ἦτο εὐκολωτέρα, ἂν ἐγνώριζον ἀκριβῶς τοὺς ὄρους τῆς Δομοπολείου διαθήκης· διότι, ἂν ὁ διαθέτης ῥητῶς ὄρξῃ ἐν αὐτῇ νὰ γίνῃ πανεπιστήμιον ὡς τὸ ἦδη ὑπάρχον, οὐδὲν βεβαίως δύναται ἄλλο ἴδρυμα νὰ ἰδρυθῇ ἀνευ παραβάσεως τῆς ὑστάτης αὐτοῦ θελήσεως.

"Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα, ἂν τοιοῦτο πανεπιστήμιον, δεύτερον, θὰ ὀφέλει, νομίζω ὅτι πρέπει ὠρισμένως ν' ἀπαντήσω, ὅχι· ἐν πανεπιστήμιον ἀρκεῖ πληρέστατα διὰ τὸ ἔθνος, ἐν ἔχουσι καὶ τὰ λοιπὰ μικρά, ὡς ἡμεῖς, ἔθνη, ἐν οἷς Δανοί, ἐν οἷς Νορβεγοί, ἐν οἷς Πορτογάλοι. Ἄλλως τε ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ εἶναι ἀπεριόριστος καὶ δύναται, παρουσιαζομένης ἀνάγκης, ν' αὐξήσῃ. Ἄλλ' οὐδέμία τοιαύτη ἀνάγκη ὑπάρχει· ποσὸν διδασκόντων ἔχομεν σήμερον ὑπεραρκετόν, τὸ ποῖον εἶναι ἀνάγκη νῦν νὰ βελτιωθῇ· διότι οὐχὶ τόσον τὸ ποσὸν τῶν πεπαιδευμένων ἐνὸς ἔθνους, ὅσον τὸ ποῖον αὐτῶν ὀρίζει τὴν διεθνῆ αὐτοῦ

ἐπιστημονικὴν ἀξίαν· ἐν Ἑλλάδι τελευταίως τὸ ποῖον, παρ' ὅλας τὰς μεμφομείας, ἐβελτιώθη πολὺ, ἐν τούτοις ὑπολείπεται εἰσεῖτι τοῦ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ· εἰς τὴν ἀνύψωσιν λοιπὸν τούτου πρέπει κυρίως νὰ ἐπιδοθῶμεν· πρὸς τοῦτο δὲ εἶναι ἀνάγκη τελειοποιήσεως τοῦ ὑπαρχόντος πανεπιστημίου, οὐχὶ δὲ ἰδρύσεως νέου. Ἡ τελειοποίησις αὕτη θὰ ἐγίνετο κατόπιν ἐπισταμένης ἐργασίας καὶ ἐκδόσεως νέου, συμφώνου τῆ ἐποχῆς μας καὶ λεπτομερεστάτου, ὁργανισμοῦ τοῦ πανεπιστημίου· ἀλλὰ περὶ τούτων δὲν πρόκειται ἐνταῦθα. Ἄλλ' ἂν ὑπολείπεται ἔτι ἐν γενεῇ ἡ μεμορφωμένη μερὶς τοῦ ἔθνους τῆς ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ ἀντιστοίχου, ἔτι μᾶλλον, νομίζω, ὑπολείπεται, ὑπὸ τε πνευματικῆν καὶ ἀνθρωπιστικῆν καθόλου ἐποψίν, ἢ πολλῇ μᾶζα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τῆς ἐν ταῖς λοιπαῖς πεπολιτισμέναις χώραις τοιαύτης, ἰδίως δὲ τῆς ἐν τῷ Βορρᾷ. Οὐδαμῶς πρόκειται περὶ μορφῆς· οἱ λόγοι εἶναι ἱστορικῶς ἀναγκαῖοι, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν χρειάζεται θεραπεία. Ἐν ἄλλαις χώραις, καὶ πολλῶ μᾶλλον ἡμῶν προηγμέναις ἐν τῷ πολιτισμῷ, καταβάλλονται ἀγῶνες εὐγενεῖς ὑπὸ τῆς μεμορφωμένης τοῦ ἔθνους μερίδος πρὸς ἀνύψωσιν κατὰ τὸ δυνατόν τῆς πολλῆς τοῦ ἔθνους μᾶζης, διότι ἐνοήθη ἐκεῖ, ὅτι, ταύτης ὑστερούσης, οὐδὲ τὸ ἔθνος ὀλόκληρον δύναται ὑλικῶς καὶ πνευματικῶς νὰ προαχθῇ. Ἐν Ἑλλάδι οἱ τοιοῦτοι ἀγῶνες ἢ ἀγνωστοὶ ἐντελῶς ἢ ἀσήμαντοι πάντως εἶναι μέχρι τοῦδε. Ἐν Δανίᾳ, κ. συντάκτα, μολονότι, ἐννοεῖται, πολλῶ μᾶλλον ἡμῶν προηγμένη, ἀπὸ ἐτῶν πολλῶν κατενοήθη ἡ ἀνάγκη αὕτη τῆς ἀνυψώσεως τῆς μᾶζης· τῇ πρωτοβουλίᾳ δὲ τοῦ πολλοῦ Grundtvig (1783 - 1872) ἰδρυθῆσαν αἱ λεγόμεναι Folkehøjskoler, ἣτοι λαϊκὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, ἐνθα ἡ δωρεὰν (ἐν ὑποτροφίαις) ἢ ἀντὶ ἐλαχίστου τιμήματος παρέχεται τῷ λαῷ διδασκαλία ποικιλωτάτη καὶ εἰς γενικὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν ἀποσκοποῦσα καὶ εἰς εἰδικὰς κτηνοτροφικὰς, γεωργικὰς, κ.τ.τ. γνώσεις συγχρόνως πλουσία· οὕτω πληροῦται διττὸς σκοπός· καὶ τὸ ὅλον πνευματικὸν ἐπίπεδον τοῦ ἀτόμου τῆς μᾶζης ἀνυψοῦται καὶ εἰδικὰς τεχνικὰς γνώσεις πρὸς τελειοτέραν ἐξάσκησιν τῶν καθ' ἕκαστα ἐπαγγελμάτων προσκίταται τοῦτο. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ παρόμοιόν τι ἐπεχειρήθη διὰ τῶν universités populaires καὶ πιθανώτατα καὶ ἄλλαχού. Συνδυάζοντες λοιπὸν τὰ ἄλλαχού γενόμενα πρὸς τὰς ἐπιτακτικὰς παρ' ἡμῖν ἀνάγκας, ἀφ' ἐνὸς μὲν τῆς πνευματικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς ἀνυψώ-

σεως τοῦ πολλοῦ λαοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς προ-
αγωγῆς τῆς ἐν σπαργάνοις ἔτι παρ' ἡμῖν ὑ-
παρχούσης γεωργίας, κτηνοτροφίας, τέχνης,
βιομηχανίας κτλ. βλέπομεν, νομίζω, ὅτι ἡ ἀρί-
στη μορφή ἢ εἰς τὸ Δομπόλειον Ἰδρυμα δυ-
ναμένη νὰ δοθῇ, θὰ εἶναι ἡ μορφή πανδιδα-
κτηρίου, ἔχοντος ἔδραν τὰς Ἀθήνας καὶ ἐνοῦντος
ἐν αὐτῷ ἐν γερμανικὸν *Technicum*, μίαν γερ-
μανικὴν *Gewerbeschule* καὶ μίαν δανικὴν *Folk-
kehøjskole*. ἔννοεῖται, ὅτι θὰ ἦτο προτιμότε-
ρον, ἂν ταῦτα ἰδρύνοντο μεμονωμένα, ὡς ἴδια
σχολαῖ ἐκάστη, ἀλλὰ μέχρι οὗ τὸ τοιοῦτο κα-
τορθώθῃ, ἄς διαρθεῖ τὸ *πανδιδακτήριον*¹ τοῦτο
εἰς τμήμα *ἀνθρωπιστικόν*, ἐν ᾧ νὰ διδάσκηται
ὀλίγον ἢ γλῶσσα μας, δύο-τρεις τῶν κυριω-
τέρων ξένων γλωσσῶν καὶ ἄλλαι τινὲς ἀνθρω-
πιστικαὶ γνώσεις—στοιχειώδη μαθηματικά π.χ.,
στοιχειώδεις νομικαὶ γνώσεις τοῦ καθ' ἡμέραν
βίου, γεωγραφία, κοσμογραφία κτλ.—εἰς τμήμα
τεχνικόν ἢ βιομηχανικόν καὶ εἰς *ἠλεκτροτεχνι-
κόν*. Εἰς τὸ καθ' ἑαυτὸ τεχνικὸν τμήμα—τὸ
σπουδαιότατον καθ' ἑμὲ—εἶναι ἀνάγκη νὰ δι-
δάσκωνται θεωρητικῶς ἐκτενέστατα αἱ διαφο-
ροι *τέχναι*, μετὰ ἐργοστασίων προτύπων συν-
ημένων τῇ σχολῇ. Καὶ ἂν ἔτι μέγα ποσὸν

¹ Τὸ ὄνομα αὐτοῦ δὲν ἔχει σημασίαν πολλήν ἢ οὐ-
σία ἐνδιαφέρει· θὰ ἦδύνατο ἴσως νὰ κληθῇ «Ἐθνικὴ
Βιοτεχνικὴ Σχολή» ἢ «Ἐθν. ἐπαγγελματικὴ Σχολή»
ἢ «Ἐθν. βιοτεχνικὸν ἐκπαιδευτήριον» ἢ τι τοιοῦτο.

προσεξοδεύσῃ ἡ Κυβέρνησις ἐξ ἰδίων διὰ ταῦτα
— μετακαλοῦσα βεβαίως ἐν ἀρχῇ εἰδικούς τε-
χνίτας καὶ ἐπιστήμονας ἐξ Ἑυρώπης καὶ ἀγορά-
ζουσα τὰ ἀναγκαῖα τέλεια μηχανήματα—πάλιν
οὐδὲν θὰ ζημιωθῇ οὔτε ὑλικῶς, διότι σὺν τῷ
χρόνῳ πολλαπλάσια θ' ἀπολαύσῃ τὰ ἐξ αὐτῶν
κέρδη· ἀπείρως ὁμως μεγαλειότερα θὰ εἶναι ἡ
ἐθνικὴ ὠφέλεια, διότι οὕτως οὐ μόνον ὑλικῶς
ἀνεξάρτητοι ἀπὸ ἄλλων κρατῶν βαθμηδὸν θὰ
γίνωμεν ἐνῶ τώρα ἑκατομμύρια, ἑκατομμυρίων
δεκάδες ἐξάγονται εἰς τὸ ἔξωτερικόν, καὶ ἐξ αὐ-
τοῦ λαμβάνομεν ἀκόμη καὶ τὰ ἀπλούστερα τῆς
βιομηχανίας καὶ τέχνης προϊόντα—π.χ τὰς
κουβαρίστρας!—ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀγορὰν
τῆς Ἀνατολῆς θὰ γίνῃ ἡ Ἑλλάς σπουδαῖος,
ἂν μὴ ὁ μόνος παράγων. Οὕτω δὲ ἀφ' ἐνὸς
μὲν δὲν θὰ ἐκρέῃ εἰς τὸ ἔξωτερικόν ὁ χρυ-
σὸς—τὸ αἷμα τοῦ ἔθνους—ἀφ' ἑτέρου δὲ
καὶ θὰ εἰσρέῃ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν Γερμα-
νίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ὑπάρχουσι πλείστοι τοιαῦ-
ται κυβερνητικαὶ ἐπιχειρήσεις ἢ ὑπὸ τὴν αἰ-
γίδα τῆς κυβερνήσεως διατελοῦσαι, πλείστον
χρῆμα εἰς τὸ ἔθνος εἰσφέρουσαι. Γινώσκω τὰς
ἐν Ἑλλάδι ἀναπτυσθισομένης δυσκολίας καὶ
ἀντιδράσεις, ἀλλ' ἰσχυρὰ θέλησις θὰ κατανικήσῃ
βαδηδὸν πάσας. Ἡ ἰδέα ἄλλως τῶν ὑπὸ τοῦ
κράτους ἐπιχειρήσεων—ἀντὶ τῆς ἐπαχθοῦς καὶ
ἀενάου ἐπανηξήσεως τῆς φορολογίας—ὄλονεν
κατακτῆ ἔδαφος ἀνὰ πάντα τὸν πεπολιτισμένον
κόσμον.

Ἡ ΑΝΑΦΟΡΗΣ ΤΟΥ ΜΟΡΕΑΣ ΕΚ ΠΕΙΡΑΙΑΣ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΔΕΘΣ ΕΛΙΖΑΣ ΕΠ. ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗ

ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Ολαις ἡ Μοῖραις ἦταν συναγμέναις τριγύρω 'ς τὴν κούνια ἐνὸς παιδιοῦ. Ὁ πατέρας
καὶ ἡ μητέρα του ἄκουαν μὲ συγκίνησι καὶ σεβασμὸ τῆς εὐχῆς τῆς καθεμιᾶς.

— Παιδί μου, θὰ γίνῃς ὁμορφος, μέγας καὶ καλοκαμωμένος· θὰ φορέσῃς δλόχρου-
σες κορώνες καὶ θὰ εἶσαι ἥρωας. Τὸ πλῆθος θὰ σὲ χειροκροτῇ καὶ μὲ τρελλὸ ἐνθου-
σιασμὸ οἱ θανασταῖ σου θὰ σύρουν τὸ ἄρμα σου. Θὰ κάμῃς νὰ γελᾷ, νὰ κλαίῃ, νὰ
τρέμῃ καὶ ν' ἀνατριχιάζῃ ὁ λαός. Οἱ ποιηταὶ θὰ σκορπίζον ἐμπρὸς 'ς τὰ πόδια σου
τὰ μαργαριτάρια των καὶ οἱ μουσικοὶ θὰ τονίζον τὴ λύρα των γιὰ νὰ σ' ἐγκωμιά-
σουν. Θ' ἀγαπηθῆς ἀπὸ ἑκατὸ διαφορὰς ἡρωίδες. Τὸ φαρμάκι, τὸ μαχαίρι δὲν θὰ 'χῃ
καμμιά δύναμι ἐπάνω σου. Ἡ φήμη σου θὰ περάσῃ ὠκεανούς καὶ βουνά.

Ἡ μητέρα γονατιστὴ εὐχαριστοῦσε τῆς Μοῖρας. Ἄλλ' ἡ θύρα ἀνοίξε μὲ βία καὶ ἡ
Μοῖρα τῆς παντοτεινῆς Δόξας ἐφάνηκε.

— Δὲν μπορῶ, λέγει, νὰ πάρω πίσω τὰ δῶρα τῶν ἀδελφάδων μου. Μὰ γιὰ νὰ
σᾶς τιμωρῶσιν ποῦ μ' ἐλησμονήσατε, νά, ποῖα θὰ εἶνε καὶ ἡ δική μου εὐχή. Ἡ χρυσαῖς
κορώναις του θὰ εἶνε ἀπὸ χαρτί. Θὰ γελᾷ, θὰ κλάψῃ, θὰ ἀγαπήσῃ ἀλλὰ μὲ τὴν θέ-
λησι ἄλλον. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμα ποῦ τὸν ἐθαύμασαν, θὰ τ' ἀρνηθοῦνε μὲ ἀπορία τὸ σημάδι
ποῦ ξεχωρίζει κάθε διαλεκτὸ πολίτη. Τὸ πλῆθος ποῦ τὸν εἶχε λατρεία του θὰ τὸν συν-
τρίψῃ μέσα 'ς τὴ δόξα του καὶ θὰ τὸν σύρῃ, τρεμουλιαστὸ ἀκόμα ἀπὸ τὰ χθεσινὰ χει-
ροκροτήματα, 'ς τὸ ἄρμα τοῦ νέου του ἥρωος. Ἡ δάφνη 'ς τὸ κεφάλι του θὰ γίνῃ νε-
κρολούλουδο καὶ θὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὴ λύπη του, λησμονημένος, χωρὶς ν' ἀφήσῃ τίποτα
ὀπίσω του, τίποτα.

— Μὰ τί θὰ γίνῃ λοιπόν; ἐφώνησε ὁ πατέρας μὲ τρόμο.

— Θὰ γίνῃ ἡθοποιός.

Τότε ἡ Μοῖρα τοῦ θανάτου σηκώθη ἀργά-ἀργά.

— Παιδί μου, λέγει, ἐγὼ θὰ σὲ ἐκδικήσω. Μετὰ τὸν θάνατό σου θὰ συντρίψω
τὸν καινούριον καλλιτέχνη μὲ τὸ βᾶρος τῆς ἰδικῆς σου ἀναμνήσεως...

[Μετάφρασις Γ. Ζερμπίνη]

SARAH BERNHARDT

Θ. ΔΟΣΤΟΓΕΒΣΚΥ

ΟΙ ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ*

“Ὅλο τὸν καιρὸ τῆς ἀρρώστειας του ξιμενα,
κατοικοῦσα στὸ δωμάτιό του. Ἦμουν νοσοκό-
μος του καὶ συχνὰ νύκτες δλόκληρες ἀγρυπνοῦσα
στὸ προσκέφαλό του. Σπανίως αἰσθάνετο τί ἐγί-
νετο γύρω του· εὐρίσκατο σ' ἕνα ἐξακολουθητικὸ
παράληρημα· μιλοῦσε, ὁ Θεὸς ξέρει γιὰ τί: γιὰ
τὴ θέσι ποῦ ζητοῦσε, γιὰ τὰ βιβλία του, γιὰ

μένα, γιὰ τὸν πατέρα του... Ἐμαθα ἔτσι πολλὰ
πράγματα δικὰ του, ποῦ οὔτε θ' ἐφάνταζό-
μου ποτέ. Τῆς πρώτης ἡμέρας, ὄλοι τοῦ σπι-
τιοῦ μ' ἐκένταζαν μὲ παράδοξο βλέμμα· ἡ Ἄννα
Φεδορόβνα κινούσε τὸ κεφάλι. Μὰ ἐγὼ δὲν
ντρεπόμουν ὁποῦ περιποιούμην τὸν Ποκρόβσκυ,
οὔτε ἐδειλίαζα γι' αὐτό, καὶ ἔτσι ἔπαυσαν νὰ
μὲ μαλώνουν—ἡ μητέρα μου τουλάχιστον.

Κάποτε ὁ Ποκρόβσκυ μὲ ἀναγνώριζε, σπᾶ-

* Συνέχεια ἀπὸ σελίδος 85.

νια όμως! Ἀδιάκοπα σχεδὸν ἦτον σὲ λήθαργο. Ἄλλοτε πάλι, νύκτες δλόκληρες, μιλοῦσε με πρόσωπα φανταστικά και ἔλεγε πράγματα ἀκτανόητα και σκοτεινά ἢ φωνή του, βραχνή, ἀνηχοῦσε υπόκοφα μέσα στο μικρό του δωμάτιο, σάν μέσα σὲ φέρετρο φοβόμουν τότε. Τὴν ὕστερη νύκτα προπάντων τὸν ἔπιασε σάν φρενίτις: ὑπόφερε σκληρὰ και δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ· οἱ γογγυσμοὶ του μοῦ ἔσχιζαν τὴν καρδιά. Στὸ σπῆτι ὅλοι ἦταν κατατρομαγμένοι. Ἡ Ἄννα Φεδορόβνα ἀδιάκοπα παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ νὰ τὸν πάρῃ μιὰ ὥρα γρηγορώτερα. Ἐφεραν ἕνα γιατρό. Ἐδήλωσε πὼς θὰ πέθαινε ὡς τὸ μεσημέρι.

Ὁ γέρο Ποκρόβσκυ ἔμεινε ὅλη τὴ νύκτα στὸν διάδρομο, ἔξω ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ δωματίου· τοῦ ἔστρωσαν μιὰ μικρὴ ψάθα. Σὲ κάθε στιγμή ἔμπαινε στὸ δωμάτιο. Εἶχε τρομακτικὴ ὄψη. Τόση ἦτον ἡ λύπη του, ποῦ ἐφαίνετο σάν ἀναίσθητος, σάν ἡλίθιος. Κινοῦσε μηχανικῶς τὸ κεφάλι, ἔτρεμε ὅλο του τὸ σῶμα και ἀδιάκοπα μιλοῦσε σιγανὰ με τὸν ἑαυτὸ του. Ἐνόμιζες πὼς ἡ λύπη θὰ ἔπαιρνε τὸ λογικὸ του.

Λίγο πρὶν ξημερώσῃ, ὁ γέρος καταβεβλημένος ἀπὸ τὴ θλίψη, ἀποκοιμήθηκε ἐπάνω στὴ ψάθα του· ὕπνος ἀνθρώπου σκοτωμένου. Μεταξὺ ἐπτά και ὀκτὼ ἄρχισε ἡ ἀγωνία τοῦ Ποκρόβσκυ· ἐξύπνησα τὸν πατέρα του. Ὁ Ποκρόβσκυ συνῆλθε και μᾶς ἀποχαιρέτησε ὄλους. Δὲν ἤμποροῦσα νὰ κλάψω, μολοντί ἡ ψυχὴ μου ἦτον συντριμμένη.

Μὰ περισσότερο ἀπ' ὅλα, ἡ τελευταία στιγμή μου ἦταν γιὰ μένα θλιβεραίς, σπαρακτικαίς. Προσπαθοῦσε κινῶντας τὰ χεῖλη, νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ πὼς καὶ ἤθελε. Δὲν ἤμποροῦσα τίποτε νὰ καταλάβω ἀπὸ τὰ ἀφωνα λόγια του. Ἡ καρδιά μου ἔσχιζονταν. Μιὰ δλόκληρη ὥρα τυραννήθηκε νὰ μοῦ δώσῃ νὰ ἐννοήσω τί ἤθελε· ἠθέλησε νὰ κινήσῃ τὰ παγωμένα χεῖρα του, μὰ δὲν ἤμπορεσε· και ἄρχισε και πάλι με φωνὴ κλαμένη, βραχνή, υπόκοφη· μὰ μόνον ἤχους ἀόριστους ἐπέφερε και μοῦ ἦτον ἀδύνατον νὰ καταλάβω τίποτε. Ἐκάλεσα ὄλους τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ ἔδωσα νερό, μὰ πάντα κινούσε θλιβερὰ τὸ κεφάλι. Τέλος ἐνόησα. Ἦθελε νὰ σύρω τὸ παραπέτασμα και ν' ἀνοίξω τὰ παραθυρόφυλλα. Ἦθελε νὰ ἰδῇ μιὰ ὕστερη φορὰ τὴν ἡμέρα, τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ, τὸν ἥλιο. Μὰ ἡ μέρα ξημέρωνε μελαγχολικὴ, πένθιμη σάν τὴ ζωὴ του ποῦ ἔσβυνε. Ἡλιος δὲν ἦτον. Ὁ οὐρανός, συννεφωμένος, εἶχε ὄψι· σκυθρωπὴ. Ψιλὴ βροχὴ κτυποῦσε τὰ γυαλιὰ τῶν

παραθύρων και τὰ περέχυνε με κρύο και θολὸ νερό. Ἐμπήκε μέσα στὸ δωμάτιο τὸ ἀδύνατο φῶς τῆς ἡμέρας, ποῦ μόλις ἔφεγγε περισσότερο ἀπὸ τὸ φῶς τὸ ἀναμμένο ἐμπρὸς στὸ εἰκόνισμα. Ὁ ἐτοιμοθάνατος μ' ἐκίτταξε με μάτια μελαγχολικά. Ἐπειτα ἀπὸ μιὰ στιγμή ξερύχθησε.

Ἡ Ἄννα Φεδορόβνα ἐφρόντιζε ἡ ἴδια γιὰ τὴν κηδεία. Ἀγόρασε ἕνα ἀπλοῦστατο φέρετρο κ' ἐνοίκιασε ἕνα μικρὸ κάρο. Γιὰ νὰ πληρώσῃ αὐτὰ τὰ ἔξοδα, ἡ Ἄννα Φεδορόβνα ἐπῆρε ὅλα τὰ βιβλία και τὰ φορέματα τοῦ Ποκρόβσκυ. Ὁ γέρος ἔκανε γ' αὐτὸ πολὺ θόρυβο και ἄρπαξε ὄσα βιβλία ἤμπορεσε· ἐγέμισε τῆς τσέπες του, ἔβαλε μέσα στὸ καπέλο του, ἔβαλε παντοῦ. Δὲν ἤθελε νὰ τ' ἀποχωρισθῇ οὔτε τὴ στιγμή τῆς κηδείας. Ἦτον σάν ἀποβλακωμένος, σάν νὰ μὴ θυμότανε τί εἶχε συμβῆ· ἐγύριζε ἀδιάκοπα γύρω στὸ φέρετρο και ἤθελε σὲ κατὶ νὰ βοηθήσῃ και αὐτός· πότε διώρθωνε τὰ στεφάνια ποῦ ἦταν τοποθετημένα ἐπάνω στὸν νεκρό, πότε ἀναβε ἢ ἄλλαξε τῆς λαμπάδες. Οὔτε ἡ μητέρα μου οὔτε ἡ Ἄννα Φεδορόβνα δὲν ἐπῆγαν στὴν ἐκκλησία. Ἡ μητέρα μου ἦτον ἀρρωστη· ἡ Ἄννα Φεδορόβνα εἶχε μαλώσει με τὸν γέρο και δὲν ἤθελε ν' ἀνακατωθῇ σὲ τίποτε. Μόνον ἐγὼ ἐπῆγα μαζί του. Τὴν ὥρα τῆς ἀκολουθίας μ' ἔπιασε ἕνας ἀόριστος φόβος, σάν ἕνα προαίσθημα τοῦ μέλλοντος· μόλις ἤμποροῦσα νὰ σταθῶ στὰ πόδια μου. Τέλος ἐκάρφωσαν τὸ φέρετρο, τὸ τοποθέτησαν στὸ μικρὸ κάρο, και τὸ πῆραν. Ὁ ἀμαεᾶς ἐπήγαινε τροχάδην. Ὁ γέρος ἔτρεχε ἀπὸ πίσω και ἔκλαιε δυνατὰ. Τὸ κλάμα του τὸ ἔκοβε ἡ δύσπνοια ποῦ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ τρέξιμο. Ὁ ἄνεμος τοῦ πῆρε τὸ καπέλο του και οὔτε στάθηκε νὰ τὸ βρῇ. Ἐτρεχε ἡ βροχὴ ἐπάνω στὸ κεφάλι του ἄρχισε ψυχρὸς ἄνεμος, και ἡ βροχὴ παγωμένη κτυποῦσε τὸ πρόσωπό του. Ὁ γέρος δὲν καταλάβαινε τίποτε· ἔτρεχε ὀλοένα, κλαίοντας, ἀπὸ τὸ ἕνα πλαῖ τοῦ κάρου στὸ ἄλλο. Ὁ ἄνεμος κινούσε τὴν οὐρὰ τῆς ρεδιγκότας του σάν μεγάλη φτερά· ἀπ' ὄλες τῆς τσέπες του ἔπεφταν βιβλία· ἕνα μεγάλο βιβλίο, τὸ κρατοῦσε και τὸ ἔσφιγγε ἐπάνω του με ὅλη του τὴ δύναμι. Οἱ διαβάταις χαϊρέτιζαν και ἔκαναν τὸν σταυρὸ τους. Μερικοὶ ἐγύριζαν κ' ἐκίτταζαν με ἀπορία τὸν γέρο. Σὲ κάθε βῆμα ἔπεφταν τὰ βιβλία του και κυλοῦσαν στὴ λάσπη. Τὸν σταματοῦσαν νὰ τοῦ τὰ δείξουν· τὰ μάζεβε και ἔτρεχε γρήγορα νὰ προφθάσῃ τὸ φέρετρο. Στὴ γωνία τοῦ δρόμου μιὰ γρηὰ ζητιάνα ἄρχισε νὰ

τρέχῃ μαζί του πίσω ἀπὸ τὸ κάρο. Τὸ κάρο χάθηκε στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου και δὲν τοὺς ἔβλεπα πιά. Ἐπέστρεφα στὸ σπῆτι. Ρίχθηκα στοὺς κόλπους τῆς μητέρας μου, τὴν ἀγκάλιασα με ὄλη μου τὴ δύναμι, τὴν καταφιλοῦσα κλαίοντας· πιασμένη σφιχτὰ ἀπάνω της, ἤθελα σάν νὰ ἐξασφαλίσω ἀπὸ τὸν θάνατο τὸ μόνον ὄν ποῦ μοῦ ἀπόμεινε... Μὰ ὁ θάνατος ἔφτερούριζε γύρω στὴ μητέρα μου.

11 Ἰουνίου

Πόσο σᾶς εἶμαι ἐγγνώμων γιὰ τὸν χθεσινὸ περίπατο στὰ νησιά, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς! Τί καλὰ ποῦ εἶναι ἐκεῖ, και τί δροσιά! τί ὠραία ποῦ εἶναι ἡ πρασινάδα! Πόσον καιρὸ εἶχα νὰ ἰδῶ πρασινάδα!—Ὅταν ἤμουν ἀρρωστη, ἐνόμιζα ὀλοένα πὼς εἶμαι καταδικασμένη, πὼς θὰ πεθάνω. Σκεφθῆτε λοιπὸν τί αἰσθάνθηκα χθές!—Νὰ μὴν ἦσθε κακωμένος μαζί μου με τὴ χθεσινὴ μου μελαγχολία· ἤμουν πολὺ εὐτυχισμένη, πολὺ εὐχαριστημένη, μὰ στῆς καλλίτερές μου στιγμὲς πάντα μελαγχολῶ. Τὰ δάκρυα ποῦ ἔχρυσά δὲν σημαίνουν τίποτε οὔτ' ἐγὼ δὲν ἤξερω γιατί πάντα κλαίω. Ἐγὼ μιὰ νουσηρὴ εὐαίσθησία· ἡ ἐντυπώσεις μου εἶναι ἐντυπώσεις ἀρρώστου. Ὁ χλωμὸς οὐρανός, χωρὶς σύννεφα, ἡ δύσις τοῦ ἡλίου, ἡ νυκτερινὴ ἡσυχία—ὅλα αὐτὰ—δὲν ἤξερω, μὰ ἤμουν χθὲς σὲ τέτοια ψυχικὴ κατάσταση, ποῦ ὄλαις ἡ ἐντυπώσεις ἦταν θλιβεραίς γιὰ μένα, με πονοῦσαν· ἡ καρδιά μου στὸ τέλος ἔχειλισε, ἡ ψυχὴ μου εἶχε ἀνάγκη νὰ κλάψῃ. Μὰ γιατί νὰ σᾶς τὰ γράφω ὅλα αὐτὰ; Εἶναι πράγματα ποῦ κ' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι δύσκολα τὰ ἐννοοῦμε· ἀκόμη δυσκολώτερα οἱ ἄλλοι. Ἴσως ὄμως νὰ μ' ἐννοήτε, με ὅλα αὐτὰ. Τὴν ἴδια στιγμή ἤμουν μελαγχολικὴ και σχεδὸν χαρούμενη! Τί καλὸς ποῦ εἶσθε, ἀλήθεια, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς! Χθὲς, πὼς μ' ἐκίτταζατε μέσα στὰ μάτια νὰ διαβάστε, ὅτι αἰσθανόμουν και πὼς ἀπολαμβάνατε τὴν ἔκστασί μου! Ὅπου και ἂν εὐρισκόμουν, μέσα στοὺς θάμνους, στὴ λεωφόρο ἢ σὲ κανένα ρυάκι, πάντα ἦσθε σιμά μου, σάν ἱπότης, και ἀδιάκοπα μ' ἐκίτταζατε μέσα στὰ μάτια· θαρρεῖς πὼς με ὀδηγοῦσατε στὰ κτήματά σας. Αὐτὸ δείχνει τὴν καλὴ σας καρδιά, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς. Ἀκόμη και γι' αὐτὸ μόνον σᾶς ἀγαπῶ. Λοιπὸν, χαίρετε. Σήμερα εἶμαι πάλι ἀρρωστη. Χθὲς ἐπάτησα μέσ' τὰ νερά κ' ἐκρου-

λόγησα. Ἡ Φεδόρα εἶναι και αὐτὴ ἀδιάθετη, κ' ἡ δυὸ μας τὰ πᾶμε ὠραία. Μὴ με λησμονήτε· νὰ ἔρχεσθε νὰ με βλέπετε λίγο συχνότερα.

Ἀπὸ σας
B. A.

12 Ἰουνίου

ΑΓΑΠΗΤΗ ΜΟΥ ΒΑΡΒΑΡΑ ΑΛΕΞΕΓΕΒΝΑ

Ἐπίστενα πὼς θὰ ἔγραφε, ἀγάπη μου, ὀλόκληρο ποίημα στὸν περίπατό μας, και μόνον ἕνα φυλλαράκι χαρτὶ ἐγέμισες. Θέλω νὰ εἰπῶ πὼς τὸ γράμμα σου, ἂν και εἶνε μικρὸ, περιγράφει τὰ πράγματα ἐκτάκτως καλὰ και με πολλὴ χάρι. Ἡ φύσις, ἡ ἀγροτικαίς εἰκόνες και ὅλα τὰ ὑπόλοιπα αἰσθηματικά—με δυὸ λόγια δηλαδή, τὰ περιγράψατε πολὺ καλὰ ὅλα αὐτὰ. Ἐγὼ παραδείγματος χάριν, δὲν ἔχω αὐτὴ τὴν ἱκανότητα. Καὶ δέκα σελίδες ἂν γράψω, δὲν θὰ κατορθώσω τίποτε, δὲν θὰ ἤμπορέσω τίποτε νὰ περιγράψω. Τὸ ἔχω δὰ δοκιμάσει.—Μοῦ γράφεις, ἀγαπητή μου, πὼς εἶμαι καλός, ἡσυχός, ἀνίκανος νὰ βλάψω τὸν πλησίον και πὼς αἰσθάνομαι τὴ θεία καλωσύνη ποῦ εἶναι χυμμένη στὴν φύσι· τέλος μοῦ κάνεις χίλιους ἐπαίνους. Καὶ εἶναι ἀληθινὰ ὅλα αὐτὰ, ἀγάπη μου, εἶναι πολὺ ἀληθινὰ· εἶμαι πραγματικῶς ὄπως με περιγράφεις και τὸ γνωρίζω κ' ἐγὼ· μὰ δταν διαβάζω ὅτι γράφεις, ἡ καρδιά μου ἄθελα συγκινεῖται και ἔπειτα ἀρχίζων σκέψεις θλιβεραίς. Καὶ ἔτσι, ἀγάπη μου, κίτταξε, θὰ σοῦ διηγηθῶ κατὶ, ἀγαπητή μου.

Και πρῶτα-πρῶτα θὰ σοῦ εἰπῶ, ἀγάπη μου, πὼς ἤμουν δεκαεπτὰ ἐτῶν δταν ἀρχισὰ νὰ ἐργάζομαι και τώρα πλησιάζουν τριάντα χρόνια ποῦ εἶμαι στὴν ὑπηρεσία. Ἄς τὸ ποῦμε λοιπὸν, πὼς ἔφαγα πολλὰ ψωμιά ἐκεῖ μέσα· ἔγινε ἄνδρας, ἀπόκτησα πείρα, ἐγνώρισα τοὺς ἀνθρώπους· ἔζησα, ἤμπορῶ νὰ εἰπῶ πὼς ἔζησα στὸν κόσμον, τόσο, ποῦ παρ' ὀλίγον μιὰ φορὰ νὰ πέσω θῦμα. Ἴσως δὲν με πιστεύεις, μὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια, δὲν ψεύδομαι. Γιατί λοιπὸν, ἀγάπη μου, νὰ ἦμαι θῦμα τῶν μοχθηρῶν; Ἀλήθεια, ἀγαπητή μου, ὄσο ἀγράμματος και ὄσο κοντὸς και ἂν ἦμαι, ἔχω ὄμως καρδιά ὄπως ὄλοι. Λοιπὸν, ξέρεις, Βάρβεγκα, τί μοῦ ἔκανε κάποιος μόχθηρός; Εἰν' ἐντροπὴ νὰ τὸ εἰπῶ· ἐρώτησέ με καλλίτερα γιατί τὸ ἔκαμε. Ἀπλοῦστατα γιατί εἶμαι ταπεινός, γιατί εἶμαι ἡσυχός, γιατί εἶμαι καλός! Ὁ χαρακτήρ μου δὲν τοὺς ἄρεσε· γι' αὐτὸ ρίχθησαν ἐπάνω μου.

Στην άρχή είπαν: «Είσαι αυτό κι αυτό, Μάκαρ 'Αλεξέγεβιτς». Έπειτα: «Έδώ είναι ανακατωμένος ο Μάκαρ 'Αλεξέγεβιτς' ούτε να ρωτῆς». Τώρα λέγουν: «Βέβαια πώς είναι ο Μάκαρ 'Αλεξέγεβιτς». Βλέπεις, αγάπη μου, πώς προχωρεί ο Μάκαρ 'Αλεξέγεβιτς είναι παντού ανακατωμένος' χάρις σ' αυτούς, ο Μάκαρ 'Αλεξέγεβιτς έγινε παρομιώδης στο τμήμα που εργάζομαι. Και δέν ευχαριστήθηκαν μόνον μ' αυτό, που τόνομά μου χρησιμεύει σχεδόν σαν ύβρις, αλλά σχολιάζουν άκόμη και καθετί, τὰ υποδήματά μου, τὰ φορέματά μου, τὰ μαλλιά μου, τὸ πρόσωπό μου. Τίποτε δέν τοὺς άρέσει' όλα πρέπει νὰ τ' αλλάξω! Καί αυτά επαναλαμβάνονται κάθε ήμέρα, χρόνια και χρόνια τώρα! Συνείδησα, γιατί όλα τὰ συνειθίζω, γιατί είμαι αγαθός, γιατί είμαι άνθρωπος ταπεινός' γιατί όμως αυτά όλα; Τί κακό έκαμα; Έπληρα τὸ ψωμί κανενός; Κατηγόρησα κανένα συνάδελφό μου στὸν διευθυντή; Κατώρθωσα νὰ μου δοθῆ αναξίως καμμιὰ άμοιβή; Έκαμα καμμιὰ συνωμοσία; Μὰ θὰ ήτον κοίμα και νὰ τὸ σκεφθῆ κανείς, αγάπη μου! Τότε, γιατί αυτά όλα; Κύτταξε, αγάπητή μου, αν είμαι γεννημένος ραδιοῦργος και φιλόδοξος! Γιατί λοιπόν, ο Θεός νὰ με συγχωρέσῃ! Όλας αὐταίς ἡ δυστυχίαις; Έσύ, αγάπη μου, λές πώς είμαι άνθρωπος εὐυπόληπτος, και τὸ ξέρεις πολὺ καλλίτερα απ' όλους αυτούς. Ποιά είναι ἡ μεγαλειότερη άρετή τοῦ πολίτου; Προχθές, σὲ μιὰ συνομιλία, ο Εὐστάθιος Ίβάνοβιτς εἶπε πὺς ἡ μεγαλειότερη άρετή κάθε πολίτου είναι, νὰ ξέρῃ νὰ κερδίξῃ χρήματα. Τὸ εἶπε γιὰ ν' άστεινθῆ — τὸ ξέρω πὺς τὸ εἶπε έτσι — ἡ ἠθική όμως μᾶς λέγει νὰ μὴ γινώμεθα κανενός βάρους, και ἐγὼ κανενός δέν είμαι βάρους! Τὸ ψωμί ποῦ τρώγω είναι δικό μου. Άλήθεια, ἕνα κομμάτι ψωμί μόνον, και καμμιὰ φορὰ ξερό' μὰ είναι κερδισμένο με τὴν εργασία, τὸ ἔχω νομίμως, και κανείς δέν ἡμπορεῖ νὰ με κατηγορήσῃ. Τί νὰ κάνω λοιπόν; Δέν άρνούμαι πὺς ἡ εργασία μου ὡς αντιγραφέως δέν είναι περιβλεπτή, είμαι όμως υπερήφανος γι' αὐτῆ' εργαζομαι. Καί έπειτα, τί σημαίνει αν ἡμαι αντιγραφεύς; Είναι ἔγκλημα; «Αντιγραφείς», λέγουν. Έχει τίποτε τὸ ατιμωτικό; Τὸ γράψιμό μου είναι πολὺ ὡραίο και εὐανάγνωστο, και ο Έξοχότατος είναι ευχαριστημένος. Τοῦ αντιγράφω τὰ σπουδαιότερα ἔγγραφα. Καλά, δέν ἔχω ὕφος, τὸ ξέρω κ' ἐγὼ πὺς μου λείπει τὸ καταραμένο αὐτὸ ὕφος' αὐτὸ δέν μ' άφησε νὰ προοδεύσω, και γι' αὐτὸ, αὐτῆ

τῆ στιγμῆ, αγάπητή μου, σοῦ γράφω ἀπλοϊκά, χωρίς άπαιτήσεις, ὅπως ἔρχονται ἡ ιδέαις. . . "Όλα αὐτὰ τὰ ξέρω' μὰ, αν ὅλοι ήταν συγγραφείς, πὺς θὰ ήτον αντιγραφεύς; Αὐτῆ τὴν ἐρώτησι κάνω, και σὲ παρακαλῶ νὰ απαντήσης, αγάπη μου. Λοιπόν, τώρα αισθάνομαι πὺς μ' ἔχουν άνάγκη και πὺς αὐτὰ τὰ άνόητα πράγματα δέν ἔχουν καμμιὰ ὑπόστασι. Λοιπόν, ἄς είναι, ἄς ὑποθέσωμε πὺς είμαι ποντικάνθρωπος, γιατί έτσι με παρωμοίασαν! Μὰ, αὐτὸς ο ποντικάνθρωπος είναι άναγκαίος, είναι ὠφέλιμος, τὸν θέλουν αὐτὸν τὸν ποντικάνθρωπο, σ' αὐτὸν τὸν ποντικάνθρωπο θὰ δώσῃ ἡ Έταιρία μιὰ άμοιβή'νά, τί ποντικάνθρωπος είναι! Μὰ, πολλὰ εἶπαμε γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, αγάπητή μου. Δέν ἤθελα μάλιστα νὰ μιλήσω γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, παρασύρθηκα. Ποῦ και ποῦ όμως θέλει κανείς νὰ βρῆ τὸ δίκιο του. Υγείαινε, αγάπητή μου, φίλη μου, καλή μου παρηγορήτρα! Θὰ ἔλθω νὰ σὲ ἰδῶ, χωρίς άλλο. Θὰ ἔλθω νὰ σὲ ἰδῶ, δημοφοῦλα μου. Έν τῷ μεταξύ μὴ στενοχωρησῆσαι. Θὰ σοῦ φέρω ἕνα βιβλίον. Λοιπόν, υγείαινε, Βάρεγκα.

Ο ελληκρινῆς και άφοσιωμένος σου
ΜΑΚΑΡ ΔΙΕΒΟΥΣΚΙΝ

20 Ιουνίου

ΚΥΡΙΕ ΜΑΚΑΡ ΑΛΕΞΕΓΕΒΙΤΣ

Σᾶς γράφω βιαστικά γιατί ἔχω νὰ τελειώσω μιὰ εργασία επείγουσα. Πρόκειται γιὰ μιὰ εὐκαιρία. Ἡ Φεδόρα λέγει πὺς σ' ἕνα σπίτι γνωριμό της πουλοῦν μιὰ φορεσιὰ, ὀλοκαίνουρη, πανταλόνι, γελέκο και σκουφο' τὰ δίνουν πολὺ φθηνά' πρέπει νὰ τ' αγοράσετε. Τώρα δέν εἶσθε στενοχωρημένος, ἔχετε μερικὰ χρηματάκια' τὸ άκουσα ἀπὸ σᾶς τὸν ἴδιο. Σᾶς παρακαλῶ, μὴ σκεφθῆτε τὸ ἔξοδο' όλα αὐτὰ σᾶς χρειάζονται. Ρίξτε μιὰ ματιὰ ἐπάνω σας και κυττάξτε τὰ φορέματά σας. Είναι ἐντροπή! Φορεῖτε κουρέλια. Δέν τὴν ἔχετε πιά τὴν καινούρια σας φορεσιὰ, τὸ ξέρω, με ὅλα ποῦ μου λέτε. Ο Θεός ξέρει τί έγινε. Λοιπόν ἀκούσετέ με, αγοράστε αὐτὰ τὰ φορέματα, σᾶς παρακαλῶ. Κανέτε τὸ γιὰ μένα' αν μ' αγαπάτε, θὰ τ' αγοράσετε.

Μοῦ στείλατε κάτι άσπρόρρουχα' μὰ έτσι καταστρέφεσθε, Μάκαρ 'Αλεξέγεβιτς. Δέν είναι άστέια αὐτά. Πόσα χρήματα ξοδεύατε γιὰ μένα! Τί σπάταλος ποῦ εἶσθε! "Όλα αὐτὰ μου είναι άχρηστα, δέν τὰ χρειάζομαι. Τὸ ξέρω,

είμαι βεβαία πὺς μ' αγαπάτε' μὰ είναι περιττὸ νὰ μου δείχνετε τὴ φιλία σας με δῶρα, και με πειράζει διαν μου τὰ στέλλετε' ξέρω τί σᾶς στοιχίζου. Σᾶς τὸ λέγω μιὰ γιὰ πάντα, θὰ με ἀκούσετε; Σᾶς τὸ ζητῶ γιὰ χάρι. — Με παρακαλεῖτε, Μάκαρ 'Αλεξέγεβιτς, νὰ σᾶς στείλω τὴ συνέχεια τῶν αναμνήσεών μου, θέλετε νὰ τὴς τελειώσω. Οὐτ' ἐγὼ δέν ἤξερω πὺς ἡμπορεσα νὰ γράψω αὐτὰ ποῦ ἔγραφα. Δέν ἡμπορῶ πιά νὰ μιλήσω γιὰ τὸ παρελθόν' οὔτε νὰ τὸ σκέπτομαι θέλω' με τρομάζουν αὐταίς ἡ αναμνήσεις. Νὰ μιλήσω γιὰ τὴν καὺμένη τὴ μητέρα μου ποῦ άφησε σ' αὐτὰ τὰ τέρατα θυμὰ τὸ καὺμένο τὸ παιδί της, αὐτὸ με πονεῖ πολὺ. Αὐτὸ μόνον, μου ματώνει τὴν καρδιά. Είναι τόσο νωπὰ άκόμη όλα αὐτὰ! Δέν ἡμπορεσα άκόμη, ὄχι νὰ ἡσυχάσω, μὰ οὔτε νὰ συνέλθω, μολονότι ἐπέρασε ἀπὸ τότε περισσότερον ἀπὸ ἕνα ἔτος. Έπειτα, όλα τὰ γνωρίζετε.

Σᾶς εἶπα τί σκέπτεται τώρα ἡ Άννα Φεδορόβνα' με λέγει άχάριστη και διαδίδει πὺς οὔτε γιὰ μιὰ στιγμῆ δέν ήτον συνένοχος τοῦ κ. Μπουίκοφ! Με προσκαλεῖ πάλι στὸ σπίτι της, μου λέγει πὺς ζητῶ ἐλεημοσύνη, πὺς ἐπληρα άσχημο δρόμο. Αν ἐπιστρέψω στὸ σπίτι της, ἀναλαμβάνει, λέγει, νὰ διορθώσῃ ὀλη τὴν ὑπόθεσι τοῦ κ. Μπουίκοφ και νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ επανορθώσῃ ὀτι κακὸ μου ἔκαμα. Λέγει ὀτι ο κ. Μπουίκοφ θέλει νὰ με προικίσῃ. Θεός φυλάξοι! Είμαι καλά ἐδῶ μαζί σας, με τὴν καλή μου Φεδόρα, ποῦ ἡ άφοσίωσις της μου θυμίζει τὴ μακαρίτισσα τὴ βάρια μου. Έσεῖς, μολονότι μακρονὸς συγγενῆς μου, με προστατεύετε με τ' ὄνομά σας. Αὐτοὺς όμως δέν τοὺς γνωρίζω' θὰ τοὺς ξεχάσω αν ἡμπορῶ. Τί θέλουν άκόμη ἀπὸ μένα; Ἡ Φεδόρα όλα αὐτὰ τὰ ὀνομάζει φλυαρίες και λέγει πὺς ἐπιτέλους δέν θὰ γυρίσῃ νὰ με ξαναἰδῆ. Ο Θεός νὰ δώσῃ!

Β Δ.

21 Ιουνίου

ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Θέλω νὰ σοῦ γράψω και δέν ἤξερω ἀπὸ ποῦ νάρχίσω. Κύτταξε, τί παράδοξα ποῦ περνούμε, αγάπη μου, και οἱ δυὸ μας! Θέλω νὰ εἰπῶ πὺς ποτε δέν αισθάνθηκα τέτοια χαρὰ στή ζωῆ μου' λές και ο Θεός μου ἔδωκε στέγη και οἰκογένεια! Εἶσαι τὸ χαδεμένο μου παιδάκι, δημοφοῦλα μου! Μὰ γιατί μιλεῖς γιὰ τὰ εἶσοι που εἶλατε ποῦ σοῦ ἔστειλα; Εἶπω

πὺς τὰ χρειάζοσουν, μου τὸ εἶπε ἡ Φεδόρα. Και νὰ σοῦ φανῶ χρήσιμος, αγάπη μου, εἶναι γιὰ μένα μοναδικὴ εὐτυχία αισθάνομαι εὐχαρίστησι, μὴ μ' ἐμποδίσῃς, αγάπη μου, μὴν άρνήσῃσαι. Ποτε στή ζωῆ μου δέν εἶχα κάτι παρόμοιο. Τώρα αρχίζω νὰ ζῶ. Πρώτα, ἡ ζωῆ μου είναι διπλή, ἀφοῦ ζῆς τόσο σιμά μου και εἶσαι ἡ παρηγορία μου' έπειτα, ἔλαβα σήμερα μιὰ πρόσκλησι στὸ τσάι ἐνὸς συγκατοίκου μου, τοῦ γείτονός μου Ραταζάγεφ' εἶνε αὐτὸς ποῦ δίνει τὴς φιλολογικῆς βραδειές. Άπόψε θὰ ἔχωμε φιλολογία. Έτσι τὰ περνούμε τώρα, αγάπη μου! Λοιπόν υγείαινε. Έγραψα ὀλα αὐτὰ χωρὶς κανένα σκοπὸ, μόνον γιὰ νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν εὐτυχία μου. Μοῦ μήνυσε με τὴν Τερέζα, αγάπη μου, πὺς χρειάζεσαι λίγο μεταξωτὸ χρωματιστὸ γιὰ κέντημα' θὰ σοῦ αγοράσω' θὰ σοῦ αγοράσω μεταξωτὸ. Αὔριο θὰ ἔχω αὐτὴ τὴν εὐχαρίστησι νὰ σοῦ τὸ δώσω. Ξέρω ποῦ τὸ πουλοῦν. Καί τώρα μένω

Ο ελληκρινῆς φίλος σου
ΜΑΚΑΡ ΔΙΕΒΟΥΣΚΙΝ

22 Ιουνίου

ΔΕΣΠΟΙΝΙΣ ΒΑΡΒΑΡΑ ΑΛΕΞΕΓΕΒΝΑ

Σοῦ γράφω, αγάπητή μου, γιὰ νὰ σοῦ εἰπῶ πὺς στὸ σπίτι μας εἶχαμε κάτι πολὺ θλιβερό. Σήμερα τὸ πρωτὸ μεταξύ τέσσερες και πέντε ἀπέθανε τὸ αγοράκι τοῦ Γόρσκοφ. Δέν ἤξερω ἀπὸ τί. Άρα γε ἀπὸ σκαρλατίνα; Ο Θεός τὸ ξέρει! Έπεσκέφθηκα αὐτοὺς τοὺς Γόρσκοφ. Λοιπόν, αγάπη μου, είναι ἀξιολύπητοι! "Όλα ἄνω κάτω! Μὰ δέν πρέπει και ν' άπορῆ κανείς. "Όλη ἡ οἰκογένεια κατοικεῖ σ' ἕνα δωμάτιο' μόνον, χάριν κοσμιότητος, ἔβαλαν ἕνα χωρίσμα κινητὸ. Εἶδα τὸ φέρετρο ἐκεῖ, ἕνα μικρὸ φέρετρο, πολὺ ἀπλό, μὰ πολὺ κομψὸ' τὸ ἀγόρασαν ἔτοιμο' τὸ παιδί ήτον ἑννεά ἔτων' ὑπόσχετο, λέγουν, πολλά. Είναι ἀξιολύπητοι, Βάρεγκα! Ἡ μητέρα δέν κλαίει, μὰ είναι τόσο λυπημένη ἡ καὺμένη! "Ισως γι' αὐτοὺς είναι ἀνακούφισις νὰ ἔχουν ἕνα παιδί ὀλιγώτερο, μὰ ἔχουν άκόμη δύο, ἕνα στὸ βυζι και ἕνα κοριτσάκι, και περισσότερο ἀπὸ ἔξη χρόνων. Μὰ τὴν ἀλήθεια, τί ευχαριστήσις νὰ βλέπῃς νὰ ὑποφέρῃ ἕνα παιδί, τὸ δικό σου παιδί, χωρὶς νὰ ἡμπορῆς νὰ τὸ βοηθήσῃς; Ο πατέρας, ντυμένος ἕνα παλὸ λυγδωμένο φόρεμα, κάθεται σὲ μιὰ χαλασμένη καρέκλα' κλαίει, μὰ ἄρα γε ἀπὸ λύπη; "Ισως και νὰ τρέχουν τὰ δάκρυά του ἔτσι, ἀπὸ

συνήθεια. Τί παράξενος άνθρωπος! Κοκκινίζει πάντα όταν του μιλούν, τὰ χάνει και δὲν ἤξε-
ρει τί ν' ἀπαντήσῃ. Τὸ κοριτσάκι στέκεται ἀκουμπισμένο στὸ φέρετρο, και εἶνε τόσο λυ-
πημένο, τόσο σκεπτικὸ τὸ κακόμοιρο! Δὲν μ' ἀρέσει, ἀγάπη μου, Βάρεγκα, ἓνα παιδί νὰ ἦναι σκεπτικὸ· εἶνε δυσάρεστο θέαμα! Δίπλα του εἶνε πλαγιασμένη ἐπάνω στὸ πάτωμα μιὰ κούκλα κουρελιασμένη. Δὲν παίζει εἶνε ἀκίνητο και ἔχει στὰ χεῖλη του τὸ δακτυλάκι του. Ἡ νοικοκυρὰ τοῦ ἔδωκε ἓνα ζαχαρωτὸ τὸ πήρε, μὰ δὲν τὸ ἔφαγε. Τί θλιβερό, Βάρεγκα.

ΜΑΚΑΡ ΔΙΕΒΟΥΣΚΙΝ

25 Ἰουνίου

Φίλατέ μου Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς, σὰς ἐπι-
στρέφω τὸ βιβλίο. Εἶνε ἓνα παλαιὸ βιβλιαράκι ποῦ δὲν ἀξίζει τίποτε! Οὔτε νὰ τὸ ἐγγίξῃ κανεῖς! Ποῦ ξεθάψατε ἓνα τέτοιο θησαυρό; Σο-
βαρά, εἶνε δυνατὸν νὰ σὰς ἀρέσουν τέτοια βιβλία, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς; Μοῦ εἶχате δὲ ὑποσχεθῆ νὰ μοῦ δώσετε αὐτὲς τῆς ἡμέρας κἀτι νὰ διαβάσω. Ἄν θέλετε, πληρώνω τὰ μισὰ. Ὑγιαίνετε. Δὲν ἔχω πραγματικῶς καιρὸ νὰ γράψω περισσότερα.

Β. Δ.

26 Ἰουνίου

Ἀγαπητὴ Βάρεγκα, ἡ ἀλήθεια εἶνε πὼς δὲν τὸ διάβασα, τὸ βιβλιαράκι αὐτό, ἀγάπη μου. Μὰ, ὄχι, ἔριξα μιὰ ματιά, εἶδα πὼς εἶνε τρέλ-
λαις, πράγματα γραμμένα μόνον γιὰ νὰ γελάσῃ κανεῖς, νὰ διασκεδάσῃ. Καὶ εἶπα: νὰ κἀτι δια-
σκεδαστικὸ, ἴσως θὰ τῆς ἀρέσῃ τῆς Βάρεγκας· κ' ἔτσι τὸ πήρα και σοῦ τὸ ἔστειλα.

Ὁ Ραταζάγεφ ὅμως μοῦ ὑπεσχέθη νὰ μοῦ δώσῃ νὰ διαβάσω κἀτι πραγματικῶς φιλολο-
γικὸ· θὰ σὲ γεμίσω μὲ βιβλία, ἀγάπη μου. Ὁ Ραταζάγεφ γνωρίζει — εἶνε ἄνθρωπος μὲ ἀξία· γράφει και αὐτός, ὦ! πὼς γράφει! ἔχει τόσο ἐλαφρὰ πένα και τέτοιο ὕφος· δηλαδή, σὲ κάθε λέξι, στὸ πιδ ἀσημαντο, στὸ πιδ κοινό, στὸ πιδ χυδαῖο πρᾶγμα, σὲ μιὰ φράσι π.χ. ποῦ ἐγὼ θὰ ἔλεγα τοῦ Φαλδόνη ἢ τῆς Τερζέας, αὐ-
τὸς λοιπὸν δίνει ὕφος! Πηγαίνω στῆς βραδείες του. Ἐμεῖς καπνίζομε, ἐκεῖνος μὰς διαβάζει· διαβάζει ἐπὶ πέντε ὥρες κ' ἔμεῖς ὀλοένα ἀκοῦμε. Δὲν εἶναι φιλολογία αὐτή, εἶνε ἀπόλαυσις! Γοη-
τεία, λουλούδια, βέβαια, λουλούδια· κάθε σε-

λις εἶνε μιὰ ἀνθοδέσμη. Εἶνε ἄνθρωπος ποῦ τὸν γνωρίζουν ὅλοι, κ' ἐγὼ τί εἶμαι; Δὲν ὑπάρχω, βέβαια· και ὅμως εἶνε τόσο εὐγενικὸς μαζί μου. Τοῦ ἀντιγράφω μερικὰ χειρόγραφα. Μὴ νομίζῃς ὅμως, Βάρεγκα, πὼς φέρονται ἔτσι μαζί μου ἐπειδὴ τοῦ κάνω τὸν ἀντιγραφέα. Μὴν πιστεύῃς τὰ λόγια, ἀγάπη μου, μὴν πι-
στεύῃς τῆς φλυαρίας! Αὐτὸ τὸ κάνω ἀφ' ἑαυ-
τοῦ μου, γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσω, και ἂν ἐκεῖ-
νος εἶνε εὐγενικὸς, τὸ κάνει γιὰ νὰ μ' εὐχαρι-
στήσῃ. Μιὰ λεπτότης ἔκ μέρους του, ἀγάπη μου, τὸ καταλαβαίνω. Εἶνε ἄνθρωπος καλός, πολὺ καλός, και συγγραφεὺς ἀπαράμιλλος.

Μὰ εἶνε ὄραία ἡ φιλολογία, πολὺ ὄραία, Βάρεγκα· τὸ ἔμαθα ἀπ' αὐτοὺς προχθές. Κἀτι βαθύ. Δυναμώνει τὴν καρδιά τῶν ἀνθρώπων, και — ὑπάρχουν και ἄλλαις διάφοραις σκέψεις στὸ βιβλίο ποῦ διάβασαν. Σκέψεις ὄραια γραμ-
μέναις! Ἡ φιλολογία εἶνε μιὰ εἰκόνα, δηλαδή, νά, μιὰ εἰκόνα και ἓνας καθρέπτης: πάθος, ἐκ-
φρασις, λεπτὴ κριτικὴ, μᾶθημα διδακτικὸ και ἀλήθεια. Ὅλα αὐτὰ μοῦ ἔμειναν ἀπὸ τὴν ὀμι-
λία τους. Σοῦ λέγω εὐλακρινῶς, ἀγάπη μου, πὼς κάθομαι μεταξὺ τῶν δύο και τοὺς ἀκοῦω — καπνίζοντας τὴν πίπα μου, ὄπως και αὐ-
τοί —. Μὰ ὅταν ἀρχίζουν νὰ συζητοῦν διάφορα θέματα, ἐγὼ δὲν ὑπάρχω φυσικὰ τότε, ἀγάπη μου, ἐμεῖς εἶναι σωστὸ νὰ μὴν ὑπάρχωμε. Τότε καταλαβαίνω πὼς εἶμαι ἓνας ἀνθρωπάκος, ἐν-
τρέπομαι τὸν ἑαυτὸ μου, και ὅλη τὴ βραδεὶά προσπαθῶ νὰ πῶ κ' ἐγὼ μισὴ λέξι στὴ συζή-
τησι· μὰ νομίζεις πὼς γίνεται ἐπίτηδες και ἡ μισὴ αὐτὴ λέξις δὲν ἔρχεται! Καὶ καταριέμαι τὴν τύχη μου, Βάρεγκα! και λυποῦμαι ποῦ δὲν εἶμαι κἀτι κ' ἐγὼ, ποῦ μεγάλωσα χωρὶς ν' ἀ-
ναπτυχθῆ ἡ διάνοιά μου. Τί κάνω τώρα ὅταν εἶμαι ἐλεύθερος; — Κοιμοῦμαι, σὰν κοινὸς ποῦ εἶμαι! Ἄντι νὰ κοιμοῦμαι χωρὶς ἀνάγκη, ἢμποροῦσα κ' ἐγὼ νὰ ἐργάζομαι, νὰ κάθωμαι στὸ τραπέζι μου και νὰ γράφω· ὄφελιμο γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου και καλὸ γιὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ πόσα κερδίζουν, ἀγάπη μου, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ τοὺς συχωρέσῃ! Ὁ Ραταζάγεφ, παραδειγμα-
τος χάριν, παίρνει τόσα χρήματα! Καὶ τί εἶναι γι' αὐτόν, νὰ γεμίσῃ ἓνα φύλλο χαρτί; Τοῦ ἔτυχε νὰ γράψῃ και πέντε τὴν ἡμέρα, και γιὰ κάθε φύλλο πληρώνεται, λέγει, τρακόσα ρούβλια. Ἐνα μικρὸ ἀνέκδοτο, κἀτι τι περίεργο — πεντα-
κόσα ρούβλια: «Θὲς δὲ θὲς θὰ τὰ δώσῃς, εἰδεμὴ μιὰν ἄλλη φορὰ θὰ ἀπαιτήσω χίλια ρούβλια!» Πὼς τὰ βλέπεις λοιπὸν, Βαρβάρη Ἀλεξέγεβ-
να, ὅλα αὐτὰ; Ἐπειτα, σκέψου πὼς γιὰ ἓνα

μικροῦτσικο τετράδιο ποιήματα, μὲ κἀτι μι-
κροῦτσικους στίχους, ὁ Ραταζάγεφ ζητεῖ ἐπτά χιλιάδες ρούβλια, ἀγάπη μου, ἐπτά χιλιάδες, φαντάσου το. Μὰ αὐτὸ εἶνε σὰν ἓνα σπῆτι, εἶναι εἰσόδημα! Λέγει πὼς τοῦ προσφέρουν πέντε χιλιάδες, ἀλλὰ δὲν τὸ δίνει. Τοῦ εἶπα νὰ μὴν ἐπιμείνῃ: Πάρε τῆς πέντε χιλιάδες ποῦ σοῦ δίνουν και ἄλλοι πᾶνε ἀπὸ δῶ. Τί διάβολο! Πέντε χιλιάδες ρούβλια δὲν εἶνε ἀστεῖα! — Ὁχι, μοῦ ἀπήντησε, θὰ μοῦ τῆς δώσουν οἱ κατσαγα-
ραῖοι! — Ἀλήθεια, νοιώθει ἀπὸ ὑποθέσεις!

Και μιὰ ποῦ μιλοῦμε γι' αὐτὸ τὸ θέμα, θὰ σοῦ ἀντιγράφω ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ ἓνα ἔργον τοῦ Ραταζάγεφ. Διάβασε Βάρεγκα, και κρίνε μόνη σου.

«...Ὁ Βλαδίμηρος ἐφοκίασε, κατελήφθη ὑπὸ πάθους μανιώδους, τὸ αἷμα του ἔβραζε.

«— Κόμησσα, ἀνέκραξε, κόμησσα! Γνωρίζετε τί τρομερὸν εἶνε τὸ πάθος αὐτό. Ἀγαπῶ μανιωδῶς. Ὅλον τὸ αἷμα τοῦ συζύγου σας δὲν θὰ κατευνάσῃ τὴν παράφρονα μανίαν τῆς ψυ-
χῆς μου! Ἀσήμαντα ἐμπόδια δὲν θὰ σταματή-
σουν τὸ πῦρ τὸ καταβιβρωσκον τὸ ἐξηντλημέ-
νον στήθος μου. Ὡ, Ζηναῖς, Ζηναῖς!

«— Βλαδίμηρε! ἐψυθύρισε ἡ κόμησσα ἐκτὸς ἑαυτῆς, κύντουσα ἐπὶ τοῦ ὄμου τοῦ νέου.

«— Ζηναῖς! εἶπε μὲ ὄρμην ὁ Σμιέλσκυ.

«Ἀπὸ τοῦ στήθους του ἀνέβλυσε ἀνα-
στεναγμός. Τὸ πῦρ ἔριπτε λευκὴν φλόγα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ ἔρωτος και κατεβίβρωσκε τὸ στήθος τῶν ἀτυχῶν μαρτύρων.

«— Βλαδίμηρε!... εἶπε μόλις, ἐκλελυμένη ἡ κόμησσα. Τὸ στήθος τῆς ἠνορθοῦτο, οἱ ὀφθαλ-
μοὶ τῆς ἤστραπτον.

«Νέος, φοβερός ὑμέναιος συνετελεῖτο!...

«Μετὰ ἡμίσειαν ὄραν ὁ γέρον κόμης εἰσῆρ-
χετο εἰς τὸ καλλωπιστήριον τῆς συζύγου του.

«— Ἀλλὰ, ψυχὴ μου, δὲν θὰ δώσωμεν τσαὶ εἰς τὸν ἀγαπητόν μας ξένον; εἶπε».

Λοιπὸν, σ' ἐρωτῶ, ἀγάπη μου, πὼς σοῦ φαίνεται; Ἀλήθεια, εἶνε κάπως ἐλεύθερο· αὐτὸ δὲν τὸ συζητῶ, ἀλλὰ εἶνε ὄραιο. Ὅσο γιὰ ὄραιο, εἶνε ὄραιο! Θέλω νὰ σοῦ ἀντι-
γράψω και ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὸ διήγημα: *Γερμάκ και Ζουλέικα*.

Φαντάσου, ἀγάπη μου, πὼς ὁ Κοζάκος Γερ-
μάκ, ὁ ἄγιος και τρομερὸς κατακτητῆς τῆς Σιβηρίας, ἐρωτεύθη τὴ Ζουλέικα τὴν κόρη τοῦ βασιλέως Κουτσούμ, ἡ ὁποία ἔπασσε στὰ χέρια του. Ἡ ὑπόθεσις, βλέπεις, εἶνε παρμένη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰβάν τοῦ Τρομεροῦ.

«— Μὲ ἀγαπᾷς, Ζουλέικα! Ὡ, ἐπανάλαβέ το, ἐπανάλαβέ το!...

«— Σὲ ἀγαπῶ. Γερμάκ, ἀπήντησε χαμηλὴ τῆ φωνῇ ἡ Ζουλέικα.

«— Οὐρανὸ και γῆ, σὰς εὐχαριστῶ! Εἶμαι εὐτυχής!... Μοῦ ἐδώσατε πᾶν, πᾶν ὅ,τι ἐπό-
θει ἀπὸ τῆς νεότητός τῆς ἢ ταραγμένη ψυχῇ μου. Θὰ ἐπιδείξω εἰς τὸν κόσμον ὅλον τὴν Ζουλέικάν μου, και οἱ ἄνθρωποι, τὰ μα-
νιώδη αὐτὰ τέρατα, δὲν θὰ τολμήσουν νὰ μ' ἐπιτιμήσουν! Ὡ! ἂν ἠμποροῦν νὰ ἐννοήσωσι τὸν μυστικὸν αὐτὸν πόνον τῆς τρυφεράς τῆς ψυχῆς, ἂν ἦναι ἱκανοὶ νὰ ἴδωσι δλόκληρον ποιήμα, εἰς ἓν μόνον δάκρυ τῆς Ζουλέικας μου! Ὡ! ἄφες με νὰ ἀπαλείψω τὸ δάκρυ αὐτὸ μὲ τὰ φιλήματά μου, ἄφες με νὰ τὸ πῶ, τὸ δάκρυ αὐτὸ τὸ οὐράνιον. ὦ ὑπέργειον ὄν!

«— Γερμάκ, εἶπε ἡ Ζουλέικα, οἱ ἄνθρωποι εἶνε κακοί, θὰ μὰς ἀπωθήσουν, θὰ μὰς καταδικάσουν. Πτοχὴ κόρη ἀνατραφεῖσα εἰς τὰς χιόνας τῆς Σιβηρίας ὑπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ πα-
τρός τῆς, τί θὰ γίνῃ εἰς τὸν παγετώδη, ἐγωῖ-
στικόν, ἀνευ ψυχῆς κόσμον σας; Οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ μ' ἐννοήσουν, πολυαγαπημένε μου!

«— Τότε τὸ ξίφος τοῦ Κοζάκου θὰ ὑψωθῆ και θὰ πέσῃ ἐπ' αὐτῶν! ἀνέκραξε. Καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἔλαμπον μὲ λάμψιν ἀπαισίαν».

Φαντάσου ὅμως τὸν Γερμάκ, ὅταν ἔμαθε πὼς ἡ Ζουλέικα του ἐδόλοφονήθη! Ὁ Κουτ-
σοῦμ, γέρος τυφλός, ἐπωφελοῦμενος τὸ σκο-
τὸς τῆς νυκτός, ἐπίγνε στὴ σκηνὴ τοῦ Γερμάκ, τὴν ὥρα ποῦ ἐκεῖνος ἔλειπε, και ἔσφαξε τὴν κόρη του· ἠθέλε ἔτσι νὰ ἐκδυηθῆ τὸν Κοζάκο, ποῦ τοῦ πήρε τὸν θρόνον και τὸ στέμμα του.

«Θέλω νὰ δοκιμάσω τὴν σπάθη μου, ἀνέ-
κραξε μανιωδῶς ὁ Γερμάκ, ἀκονίζων αὐτὴν ἐπὶ ἱερᾶς πέτρας. Θέλω τὸ αἷμα των, τὸ αἷμα των! Θέλω νὰ τοὺς σουβλίσω, νὰ τοὺς σου-
βλίσω, νὰ τοὺς σουβλίσω!!!»

Ἄλλ' ὁ Γερμάκ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ζήσῃ ἔ-
πειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τῆς Ζουλέικας του κ' ἐπνίγηκε στὸν Ἰρτιχ.

Τώρα θὰ σοῦ δώσω και ἓνα περιγραφικὸ εὐθύμο ὑποδειγματάκι, μερικὲς γραμμὲς γραμ-
μένες μὲ τὸν σκοπὸ νὰ προκαλέσουν τὸ γέλιο:

«Γνωρίζετε τὸν Ἰβάν Προκοφίεβιτς; Λοι-
πὸν, εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἐδάγκασε στὴ γάμπα τὸν Προκοφίφι Ἰβάνοβιτς. Ὁ Ἰβάν Προκο-
φίεβιτς εἶναι ἄνθρωπος χαρκτηρὸς δυσκάμ-
πτου, ἀλλὰ και ἔχει σπανίας ἀρετὰς ἀπεναντίας, ὁ Προκοφίφι Ἰβάνοβιτς ἀγαπᾷ παραπολὸν τὰ ραπανάκια μὲ τὸ μέλι. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Πε-

λαγία Ἀντόνοβνα ἦτο συνδεμένη μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ γνωρίζετε τὴν Πελαγίαν Ἀντόνοβναν; Θὰ σὰς τὸ εἶπω ἐγὼ εἶναι ἐκείνη ἢ ὅποια φορεῖ πάντοτε τὸ φουστάνι τῆς ἀνάποδα».

Τί μέθυ, Βάρεγκα, τί μέθυ! Ἐσπάσαμε στὰ γέλια, δταν μὰς τὸ διάβασε. Εἶνε τόσο ἀστεῖος, ὁ Θεὸς νὰ τὸν συχωρέση! Ἔπειτα, ἀγάπη μου, μολονότι εἶναι κάπως ἐλαφρούτσικο, εἶναι ὅμως ἀθῶο, δὲν ἔχει οὔτε τὴν παραμικρὴ ἀσέβεια ἢ γυμνότητα. Πρέπει νὰ γνωρίζης, ἀγάπη μου, πὼς ὁ Ραταζάγεφ εἶναι ἄνθρωπος πολὺ καλῆς ἀνατροφῆς· καὶ εἶναι καὶ ἔκτακτος συγγραφεὺς, ἐξαιρέσεις μέσα στοὺς φιλόλογους.

Ὅμως, μὰ τὴν ἀλήθεια, μιὰ ἰδέα μοῦ ἔρχεται κάποτε... Ἄν κ' ἐγὼ ἔγραφα κάτι, τί θὰ γινότανε; Ἄς υποθέσωμε, παραδείγματος χάριν, πὼς ἔξαφνα, στὰ καλὰ καθομένα, ἐκδίδεται ἕνα βιβλίο: *Ποιήσεις Μάκαρ Διεβούσκιν!* Λοιπόν, τί θὰ ἔλεγεσ τότε, ἀγγελοῦδι μου; Πὼς θὰ σοῦ φαινότανε; Ἐγὼ νομίζω, ἀγάπη μου, πὼς μετὰ τὸ βιβλίο μου δὲν θὰ τολμοῦσα πιά, βέβαια, νὰ κορουσιασθῶ ἐπάνω στὸ Νέβσκυ. Φαντάσου τὴ θέσι μου ν' ἀκούω ὅλο τὸν κόσμον νὰ λέγη: «Νὰ ὁ συγγραφεὺς καὶ ὁ ποιητὴς Διεβούσκιν... Αὐτὸς εἶναι ὁ Διεβούσκιν!» Τί θὰ ἐγίνετο τότε μετὰ τὰ ὑποδήματά μου; Ἄς τὸ ποῦμε τώρα ἐν παρόδῳ, ἀγάπη μου, πὼς τὰ ὑποδήματά μου εἶναι πάντοτε σχεδὸν μπαλωμένα, καὶ ἡ σόλαις κάποτε ξεφεύγουν. Τί ἐντύπωσι θὰ ἔκανα τότε, δταν ὅλος ὁ κόσμος θὰ γνώριζε πὼς ὁ συγγραφεὺς Διεβούσκιν φορεῖ μπαλωμένα ὑποδήματα; Ἄν τὸ μάθαινε καμμιά κοντέσσα ἢ καμμιά δούκισσα, τί θὰ ἔλεγε, ψυχὴ μου; Ἴσως ὅμως δὲν θὰ τὸ παρατηροῦσε, γιατί ὑποθέτω πὼς ἡ κοντέσσαις δὲν σκοτίζονται γιὰ ὑποδήματα, προπάντων γιὰ τὰ ὑποδήματα ἑνὸς ὑπαλλήλου (εἶναι ἀλήθεια ὑποδήματα καὶ ὑποδήματα) ἀλλὰ θὰ τῆς τὰ ἔλεγον ὅλα, οἱ φίλοι μου θὰ μ' ἐπρόδιδαν. Ὁ Ραταζάγεφ θὰ ἦτον ὁ πρῶτος· πηγαίνει στῆς κοντέσσαις Β... λέγει πὼς πηγαίνει πολὺ συχνά, πὼς εἶναι πολὺ οἰκείος. Εἶναι, λέγει, τόσο εὐγενεὴ κυρία, τόσο φιλόλογος! Τί σοῦ εἶναι αὐτὸς ὁ Ραταζάγεφ!

Ἄρκετὰ εἶπαμε γι' αὐτὰ ὅλα. Σοῦ τὰ γράφω, ἀγγελοῦδι μου, γιὰ νὰ ποῦμε καὶ κανένα ἀστεῖο, γιὰ νὰ σὲ διασκεδάσω. Ὑγίαινε, ἀγαπητή μου! Ἄρκετὲς ἀνοήσιες σοῦ ἀράδειασα, μὰ σήμερον εἶμαι πολὺ εὐθυμος. Ἐγενματίσαμε ὅλοι μαζί στοῦ Ραταζάγεφ καὶ (τί κατεργάρηδες ποῦ εἶναι,

ἀγάπη μου), σοῦ εἶχαν ἕνα ὄραιο κρασάκι... ἀλλὰ, τί ἀνάγκη νὰ σοῦ γράφω τέτοια πράγματα; Μὴν ὑποψιασθῆς ὅμως, Βάρεγκα, τίποτε γιὰ μένα. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀστεῖα. Θὰ σοῦ στείλω βιβλία, χωρὶς ἄλλο... Ἐδῶ, στὸ σπίτι μας, ὅλοι ζητοῦν ποιὸς νὰ πρωτοδιαβάσῃ ἕνα βιβλίο τοῦ Πῶλ δὲ Κόκ· μόνον πὼς ὁ Πῶλ δὲ Κόκ, ἀγάπη μου, δὲν εἶναι γιὰ σένα... Ποτέ! Λέγουν, ἀγάπη μου, πὼς ἐξεγείρει τὴν μῆνιν ὄλων τῶν κριτικῶν τῆς Πετροπόλεως. Σοῦ στέλλω λίγες καρAMEΛΕΣ, τῆς ἀγόρασα γιὰ σένα. Καθεμιὰ ἀπ' αὐτῆς, ἀγάπη μου, ἄς εἶναι ἀφορμὴ νὰ μὲ σκέπτεσαι. Ἀλήθεια, μὴν τῆς μασᾶς νὰ τῆς λοιώνης στὸ στόμα, γιατί θὰ σὲ πονέσουν τὰ δόντια. Λοιπόν, ὕγαινε, ὕγαινε. Ὁ Θεὸς μαζί σου, ἀγάπη μου! Ἐγὼ, μένω πάντα

Ὁ πιστὸς, φίλος σου
ΜΑΚΑΡ ΔΙΕΒΟΥΣΚΙΝ

[Ἔπεται συνέχεια Μετάφρ. Κ. Μ].

«Βασιλικὸν Θέατρον». Ἡ Δις Κοτοπούλη ὡς Μαργαρίτα.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Η ΙΛΙΑΔΑ — Μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν Ἀλ. Πάλλη
Διέξερτουλ 1904.

Κάθε φορὰν, ποῦ ὁ Ὅμηρος ἀναζῆ εἰς τὴν γλῶσσαν ἑνὸς λαοῦ, ἕνα γεγονὸς ἀνυπολογίστου σημασίας τελεῖται διὰ τὸν λαὸν αὐτὸν καὶ ἕνας τίτλος πολιτισμοῦ προστίθεται εἰς τὴν ἱστορίαν του καὶ τὴν ζωὴν του. Διὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν τωρινὴν, τὴν Ἑλλάδα αὐτὴν τῶν ἡμερῶν μας, τὴν Ἑλλάδα τῶν ἀπογόνων, ἢ ὅποια ἀκριβῶς μετὰ τὸ νὰ ὀνειρευεῖται δι τι συζῆ μετὰ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν, μετὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν γλῶσσαν του, μέχρις ἀρνήσεως ταπεινωτικῆς πάσης αὐθυπαρξίας, ἔμεινε περισσότερο ἀκοινωνητος ἀπὸ κάθε ἄλλον πολιτισμένον λαὸν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, ἢ ἀναβίωσις τοῦ Ὀμήρου, πηγῆς πάσης ποιήσεως καὶ πάσης ὠραιότητος, ἀποτελεῖ γεγονὸς ἐντελῶς ἰδιαιτέρας καὶ ἐντελῶς ἐξαιρετικῆς σημασίας. Διότι ἐὰν εἰς τὸν λόγον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τὸν λόγον τῶν ἀπογόνων, τὸν διμορφωθέντα φυσικῶς καὶ διακρατήσαντα μιαν ὠραίαν γλωσσικὴν ψυχὴν, διὰ μέσον τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ μεταβολῶν, ἀκριβῶς ἕνεκα αὐτῶν, ἐὰν εἰς τὸν λόγον τῶν ἀπογόνων, ἢ ὀμηρικὴ ποιήσις δύναται νὰναζῆσῃ μετὰ κάποιαν ἔντασιν ἐξαιρετικῆν, τὸ γεγονὸς ἀποκτᾷ ἕνα χαρακτηριστὴρα σχεδὸν κοσμοϊστορικὸν καὶ ἀποτελεῖ περισσότερο ἀπὸ κάθε σχολαστικὸν ἐπιχειρημα καὶ κάθε φιλελληνικὴν φιλοφρόνησιν, μιαν ὠραίαν ἔκφανσιν τῆς συνεχείας τῆς φυλῆς καὶ τῆς ζωτικότητος τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς; εἰς τὴν βαθύτεραν οὐσίαν τῆς ἐκφράσεως καὶ τῆς γλώσσης.

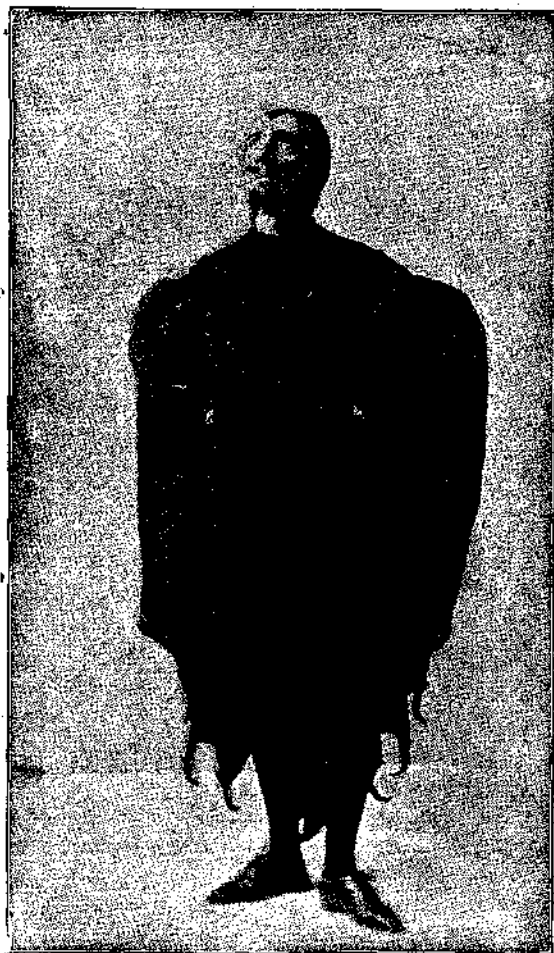
Καὶ ἡ μετάφρασις αὐτῆ, ὅσοτερον ἀπὸ μερικὰς γενναίας καὶ ἀξιοσημειώτους ἀποπειρας, ὅπως τοῦ Πολυλά καὶ τοῦ Σαμαρτζίδου, τὴν ὅποιαν μὰς παρουσιάζει πλήρη καὶ τελειωτικὴν ἕνας ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἀπηγεῖ εὐαρέστως εἰς τοὺς εὐρύτερους παρ' ἡμῖν κύκλους, σχολαστικὸς καὶ μὴ, διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους δὲν εἶνε ἡ στιγμή τῶρα νὰ ζητήσω, ἢ μετάφρασις αὐτῆ μὰς δίδει, εἴμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς ἀνεπιφυλάκτως, μιαν ἀναβίωσιν Ὀμηρικῆν. Ἀκριβῶς διότι ὁ ὄρος μετάφρασις ἐν εἶνε ἢ κυριολεξία εἰς τὴν περιστάσιν αὐτῆν.

Γνωρίζομεν τί καλεῖται καὶ τί εἶνε μετάφρασις. Εἰκονικῶς παρεστάθη ὡς «ῥασμα ἀπὸ τὴν ἀνάποδην» καὶ λογοπαικτικῶς ἀπὸ τοὺς Ἴταλοὺς ὡς προδοσία. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς πᾶσα γλῶσσα ἔχει τὴν ἰδιαιτέραν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ψυχὴν, ἢ ὅποια εἶνε αὐτὴ ψυχὴ τοῦ ἔθνους ποῦ τὴν ἐγέννησε, ἐπειδὴ ἐν ἄλλοις λόγοις πᾶσα γλῶσσα ἔχει ἰδιαιτέρον καὶ κατὰ μέγα μέρος ἀποκλειστικὸν τρόπον ἐκφράσεως, διατυπώσεως, εἰκονοποιήσεως τῆς ἰδέας καὶ τοῦ αἰσθηματος, τρόπον στενότερα συνδεόμενον πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους, τὴν ὅποιαν ἐκπροσωπεῖ ὁ καλλιτέχνης, ἢ μεταφορὰ ἑνὸς λογοτεχνήματος ἀπὸ ἑν ἔθνος εἰς ἄλλο, ἀπὸ μιαν ἐποχὴν εἰς ἄλλην, ἀπὸ μιαν γλῶσσαν εἰς ἄλλην, διὰ τοῦ γλωσσικοῦ ὄργανου, εἶνε κατ' ἀνάγκην κατὰ ἀτελές, προδοτικόν, ἑλλειπτικόν καὶ εἶνε εἰκὼν πράγματος, χωρὶς νὰ εἶνε τὸ πρᾶγμα αὐτό, κατὰ τι ἐπιβαλλόμενον ἀπὸ μιαν ἀνάγκην καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀνάγκην δικαιολογούμενον. Εἶνε ἰδιαιτέρως περίεργον καὶ ἰδιαιτέρως σημαντικὸν ὅτι ἡ μετάφρασις τῶν ἐλληνικῶν ποιητικῶν κειμένων εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν — καὶ ἔχομεν τώρα πρόσφατον καὶ ἐπίσημον δείγμα — δὲν παρουσιάζει σχεδὸν κανὲν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ μετὰ ὅποια γνωρίζομεν καὶ διατυπώμεν τὴν μετάφρασιν. Εἶνε ἕνα φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ἀρχίσομεν νὰ ἐννοοῦμεν ἀφ' ὅτου ἀραιὰ ἤρχισαν νὰ μεταφέρονται, ἀπὸ τὰς ποιητικὰς φύσεις, τὰρχαῖα λογοτεχνήματα εἰς τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους: τὸ φαινόμενον τῆς ἐξαιρετικῆς καὶ μοναδικῆς ζωτικότητος τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ζωτικότητος ταυτοσήμου μετὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ζωικότητα τῆς φυλῆς. Πρὸ ἐτῶν πολλῶν ὁ καθηγητὴς κ. Ζαννέτος, εἰς ἕνα σύντομον ἀλλ' ἀξιοσημειώτον φυλλάδιον¹ παρέταξε σειρὰν ὀλόκληρον ὀμηρικῶν ἐν ἀντιπαράβολῃ πρὸς δημοτικὸς στίχους, μετὰ μιαν ταυτότητα φράσεως σχεδὸν καταπληκτικῆν. Σήμερον ἡ Ἰλιάδα τοῦ κ. Πάλλη εἰς εὐρυτάτην κλίμακα γλωσσικὴν καὶ ποιητικὴν, μὰς δίδει μιαν μνημειώδη ἐμφάνισιν τοῦ πολυσημάντου αὐτοῦ φαινομένου.

¹ Ἡ Ὀμηρικὴ φράσις ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς δημόδει ποιήσει ὑπὸ Γ. Ζαννέτου. Ἀθήναι, Τυπογρ. Σακελλαρίου, 1883.

Είπα: μνημειώδη. Καί με ανεπιφύλακτον θαυμασμόν, αισθάνομαι την ανάγκην να δημολογήσω ότι η Ήλιάδα του κ. Πάλλη αποτελεί εν από τα σημαντικώτερα μνημεία της νεωτέρας γλώσσης και φιλολογίας, το όποιον δέν δύναται να παραμείνη επί πολύ απαρατήρητον. Ὑπάρχουν σελίδες τῆς μεταφράσεως αὐτῆς, αἱ περισσότεραι, ἐνώπιον τῶν ὁπίων δέν εἰμπορεῖ κανεὶς νάνακαλύψῃ ἢ νά μαντεύσῃ, ὅσον πεπειραμένος καὶ ἂν εἶνε, τὴν ἀχάριστον μεσολάβησιν τῆς μεταφραστικῆς ἐργασίας. Εἶνε ὡς ἓνα ρεῖμα, ἀναβλύζον ἀπὸ τὴν πρώτην αὐτοῦ πηγὴν. Καὶ εἶνε στιγμαὶ εἰς τὴν μετάφρασιν αὐτὴν, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ ὁμηρικὸι ἥρωες, τὰ ὁμηρικὰ τοπία, τὸ ὁμηρικὸν πανόραμα καὶ ὁ ραψωδὸς του ἔρχονται τόσον πλησίον μας, ὥστε νά νομίσῃ κανεὶς ὅτι δέν ἔχει παρὰ νάπλωσῃ τὸ χέρι του διὰ νὰ τοὺς ἐγγίσῃ. Τὴν τιμὴν τοῦ ὄμοιου αὐτοῦ καὶ ἐξαιρετικοῦ φαινομένου δικαιοῦται ἀναμφιβόλως νά μοιρασθῇ ὁ μεταφραστὴς μετὰ τὸ θαυμάσιον ὄργανον, τὸ ὁποῖον χειρίζεται. Καὶ ἡ τιμὴ δέν εἶνε μικρά.

Καμμία κριτικὴ δέν χωρεῖ εἰς ἓνα ἄρθρον τόσον πρόχειρον διὰ μίαν ἐργασίαν, τόσον σημαντικὴν, ἐμπνεύσεως, αισθημάτων, σπουδῆς καὶ μελέτης. Αἱ ὀλίγαι γλωσσικαὶ διαφωνίαι αἱ ὁποῖαι με χωρίζουν ἀπὸ τὴν σχολὴν τοῦ ἀκολουθεῖ ὁ κ. Πάλλης — κοινὴ μας βᾶσις εἶνε ὁ ζωντανὸς λόγος τοῦ ἔθνους — περιορίζονται εἰς πολὺ ὀλιγοτέρας, προκειμένου περὶ μιᾶς ποιητικῆς μεταφράσεως καὶ ἰδιαιτέρως περὶ μεταφράσεως ὁμηρικῆς, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ γλῶσσα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, σχεδὸν αὐτουσίᾳ, χωρὶς τὴν κατὰ ψυχρὰς τυπικᾶς ἀναλογίας διαμόρφωσιν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἡ σχολὴ τοῦ κ. Πάλλη, προσπαθεῖ νά διαπλάσῃ τὸ νεώτερον γλωσσικὸν ὄργανον, φαίνεται τόσον θαυμασιῶς ἀτάκτως. Ἴσως μόνον θὰ εἰμποροῦσε κανεὶς νά συζητήσῃ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ὅπου ὁ γλωσσικὸς τρόπος τοῦ μεταφραστοῦ ἐπεκτείνεται εἰς κάποιαν πλέον οὐσιαστικὴν, αισθητικὴν σφαιραν. Ὁ κ. Πάλλης τροποποιῶν ἀμειλίτως τὰ ὁμηρικὰ ὀνόματα — τὸ πρῶτον ἐξάφνισμα — κατὰ τὸ δημοτικὸν τυπικόν, ἀποδίδων ἔπειτα ἱστορικὰ εἶδη ὀπλιτισμοῦ, ἱματισμοῦ ἐν γένει βιωτικῆς χρήσεως δι' ἀντιστοιχῶν τῆς ἀρματωλικῆς ἢ τῆς συγγρόνου ζωῆς, ἀνακαινίζει οὕτως εἰπεῖν τὰς μυθικὰς, χαρακτηριστικὰς φυσιογνωμίας, — πρόσωπα καὶ πράγματα — καὶ τὰ ὑποκαθιστᾷ με ἄλλα καὶ τροποποιεῖ τὴν γενικὴν αισθητικὴν τοῦ καλλιτεχνήματος. Ἄλλ' ὁ κ. Πάλλης δέν εἶνε ἀπὸ ἐκείνους, τοῦ κά-

«Βασιλικὸν Θέατρον». Ὁ κ. Ζάννος ὡς Μεφιστοφελῆς

μνον καὶ τι τυχαίως, ἀβασανίστως καὶ ἀπὸ γλωσσικὴν μόνον ἀνάγκην, ὡς θὰ ὑπέθετε κανεὶς. Ὁ κ. Πάλλης ἔχει ἓνα σύστημα. Τὸ σύστημα τοῦ εἶνε συζητήσιμον. Διότι τὸ σύστημα αὐτὸ ἂν ζωντανεῖ περισσότερο τὸ σύνολον, τὸ ζωντανεῖ ἴσως ὑπὲρ τὸ δέον καὶ ἀλλοιώνει τὴν ὅλην ὁμηρικὴν ἐμφάνισιν. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔχω τὴν ταπεινὴν γνώμην, ὅτι ὁ ὁμηρικὸς κόσμος, ζωντανεῖται εἰς τὴν ἔκφρασιν μετὰ τὴν θαυμασίαν δύναμιν τῆς γλώσσης, εἰμποροῦσε νά παραμείνῃ πλέον ἱστορικῶς, ἔστω καὶ ψυχρότερος, εἰς τὴν παράστασιν του, χωρὶς νά κινδυνεῖ νά συγχισθῇ πρὸς μεσαιωνικὴν ἢ ἀρματωλικὴν ἐποποιίαν, χωρὶς ὁ Δομενιάς νά ἐνθυμίσῃ τὴν φουστανέλλαν καὶ τὰ τσαρούχια τοῦ ἀρματωλοῦ καὶ ὁ πατᾶς Χρῦσης τὸ ράσον καὶ τὸ θυματὸ του. Ἄλλ' αὐτὸ εἶνε μία γνώμη καὶ εἶνε πιθανὸν πολλοὶ ἄλλοι νά ἔχουν τὴν ἐναντίαν καὶ ἡ αισθητικὴ των νά προσ-

δέχεται ἀκοπώτερον τὸ σύστημα τοῦ κ. Πάλλη.

Ἄλλ' εἶπα ὅτι θὰ ἦτο μικρολογία καὶ τὸ παραμικρότερον σταμάτημα εἰς λεπτομερείας τοῦ εἶδους αὐτοῦ. Ὁ κ. Πάλλης μᾶς δίδει ἓνα μνημειὸν ποιητικὸν καὶ γλωσσικόν. Μᾶς δίδει μίαν ποιητικὴν ἀπόλαυσιν ὑπέροχον καὶ συγχρόνως μίαν ὄμοιαν καὶ ἰσχυρὰν ἀπολογία τῆς ἐνότητος τῆς φυλῆς μας. Κάτι μὲ ὡς κόσμημα καὶ ὡς ὄπλον. Κόσμημα διὰ τὸν ἑαυτὸν μας, ὄπλον διὰ τοὺς ἀρνήτας τῆς φυλῆς μας. Καὶ ὑψώνεται τώρα αὐτός, ὁ ἀφωρισμένος μεταφραστὴς τοῦ Εὐαγγελίου, ἐθνικώτερος ἀπὸ πολλοὺς ἐθνικοφανεῖς ἄνδρας. Μᾶς ἔδωκε τὸν Ὅμηρον. Μᾶς ἔφερε τὴν ὁμηρικὴν ἐποποιίαν εἰς τὴν ἀπόστασιν τοῦ φέρουν τὰ ἰσχυρότερα τηλεσκόπια τοὺς οὐρανίους κόσμους. Ἀσυγκρίτως πλησιέστερα. Δέν ἔχομεν παρὰ νά ἐλευφημίσωμεν.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Γαβριηλίδης.

Δύο φορές ἐκλονίσθη δυνατὰ ἡ πένα τοῦ γράφει αὐτὰς τὰς γραμμάς. Πρὸ δώδεκα ἐτῶν, ὅταν τὴν ἐμίσθωσεν ὁ Γαβριηλίδης διὰ νὰ τοῦ φέρῃ εἰδήσεις ἀπὸ τὸ ἀστυνομικὸν δελτίον, — καὶ σήμερον τοῦ ἀποπειράται νὰ τὸν χαρακτηρίσῃ. Ἦμουν παιδί ὅταν με ἀδήγησαν ἀπὸ τὸν ὄμιον δι' ἐνὸς σκοτεινοῦ διαδρόμου εἰς τὸν Γαβριηλίδην. Ἐφυγα σπαθισθεὶς ἀπὸ τὸ τρομερώτερον βλέμμα τοῦ κόσμου, καὶ ἀπὸ τότε με κατεδίωκον διαρκῶς δύο ματογυᾶλια γεμάτα ἀσθηρὸν φῶς. Ὅταν τὸν ἐγγνώρισα, ὁ σύντροφος Κλεάνθης εἶχε σκοπίσει ἤδη τὸν ἐγκέφαλόν του, ἡ «Ἀκρόπολις» εἶχε βυθίσει τὰ θεμέλιά της εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὁ Γαβριηλίδης ἐκάθητο πλέον ἐπὶ θρόνου. Με συνδέει μαζὶ του μάλισ δώδεκα ἐτῶν γνωριμία. Ἀμυδρῶς γνωρίζω ὅτι κατὰγεται ἀπὸ τὴν Πόλιν· ἀλλ' ἀφήσατέ με νὰ μὴν ἠξεύρω ἀκριβῶς πόθεν ἦλθε, καὶ νὰ φαντάζωμαι ὅτι ἦλθεν ἀπλῶς ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, ὅπως οἱ μάγοι. Τοῦτο μόνον κατέχω ὅτι ἡ ἐποχὴ μου ζῆ ἐπὶ ἐδάφους ἀνασκαφέντος ἀπὸ τὸν Γαβριηλίδην, καὶ ἡ Ἐπανάστασις τὴν ὁποίαν ἔφεραν ἔξ' Ἀνατολῶν δεσμίαν μαζὶ του, ὑπάρχει καὶ εἰς ὀλίγαις σταγόνας τοῦ ἰδικοῦ μου αἵματος, ὅπως ὑπάρχει εἰς τὸ αἷμα ὅλων ὅσοι ἔτυχε σήμερον νὰ γράφουν ἢ νὰ διαβάζουν ἢ νὰ ζοῦν.

Ὁ Γαβριηλίδης εἶνε δήμευσις πνευματικοῦ κεφαλαίου εἰς τὴν κοινωνίαν. Μοῖρα κοινοκτημοσύνης, μοῖρα ἔξ ἐκείνων τοῦ ἀγαθοῦν τὰ ἔθνη, τὸν ἐσκόρπισεν εἰς ὅλους μας. Καὶ λαὸς καὶ ποιητὰ καὶ παπᾶδες καὶ πολιτικοὶ καὶ ἐπιστήμονες καὶ καλαμαράδες, ὅλοι ἐπήραμεν ἀπ' αὐτόν, ἠρπάσαμεν ἀπ' αὐτόν ὡς πειρατὰ συλλαμβάνοντες πλοῖον ἐν ἐρήμῳ πελάγει. Εἶνε πνεῦμα λεηλατηθέν. Ἐβυθίσθη εἰς τὸν τύπον, ἐκολύμβησεν εἰς τὴν λάσπην μας διὰ νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ. Αἱ ἐντολαὶ τῆς μοίρας, αἱ παρακολουθοῦσαι τοὺς ἀποστόλους, ἔκαμαν τὸν Γαβριηλίδην δημοσιογράφον. Ἦτο αὐτὸς τάχα ὁ φυσικὸς του δρόμος; Ἐπρεπε νὰ γίνῃ χάρτης καθημερινός; Δέν ἔπρεπε νὰ γίνῃ βιβλίον; Ποίησις — διήγημα — ἱστορία — δράμα — κωμωδία; Δέν ἦτο προωρισμένος ὁ Γαβριηλίδης νὰ γίνῃ τέχνη; Τὸν φαντάζεσθε συγγραφέα ἐνσκηπτοντα τὸ 1875 εἰς τὴν Ἑλλάδα, σαρώνοντα ρομαντισμούς, κλασικισμούς, σκόνην, σῆψιν; Τὸν φαντάζεσθε ὁρμῶντα εἰς τὸ θέατρον; Τὸν φαντάζεσθε ἀρχηγόν, κίριον, πνευματικὸν κοίρανον, οὐχὶ ἱππεύοντα τὸν κύλινδρον πιεστηρίου, ἀλλὰ Τολστοϊκῶς μονάζοντα καὶ γράφοντα ὑπὸ μίαν δρῦν; Ναι, δημολογῶ ὅτι πολὺ θὰ ἐπεθύμουν αὐτόν τὸν Γαβριηλίδην. Μοῦ κάμνει πόνον πάντοτε ἡ δήμευσις μιᾶς φιλολογικῆς κεφαλῆς. Ὁ 19ος αἰὼν, ὁ αἰὼν τοῦ τύπου, ἐδήμευσεν ἓνα θαλασσάνθρωπον Οὐγκῶ. Τὸν ἔκαμε δημοσιογράφον, ἐπαναστάτην, βουλευτήν, λαόν. Τὸν ἐσκόρπισεν εἰς τὴν κοινωνίαν. Καὶ ἡ Γαλλία κατέπτε τὴν κεφαλὴν τοῦ θαλασσάνθρωπου, διὰ τὰς πολιτικὰς της ἀνάγκας, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης διὰ τοῦτο τὸν ἐστερήθη ὡς συγγραφέα τῆς πρώτης γραμμῆς, καὶ τὸ τέρας ἔλεινο ἀπέθανε σκόρπιον, ἀμορφον, ἀχαρακτήριστον, ἐδώ φθάνον τὰ ὕψη, ἐκεῖ βυθιζόμενον. Παραπλευρῶς αὐτοῦ ὁ δλύμπιος ποιητὴς τοῦ «Φάουστ» σώζει τὴν κεφαλὴν του ἀπὸ τὸν λαόν. Πρωθυπουργεῖ τοῦ Βάιμαρ, ἀλλὰ μόνον ὡς ἔφορος τῶν καλλιτεχνικῶν Μουσείων. Ἀπέχει κάθε πολιτικῆς, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν λαόν, σώζει τὴν κεφαλὴν του, γεννᾷ τὸν «Φάουστ». Ὡ! θὰ εἰπήτε. Δι' ἓνα λαὸν δέν εἶνε μέγα πρᾶγμα ἡ πέννα τοῦ γίνεται ταυτοχρόνως πτερόν, ρόπαλον, λίθος, σπαθί; Ἐνας δημοσιογράφος δυνατὸς ἢ ἓνας συγγραφεὺς δυνατὸς ἦτο προτιμότερος εἰς τὴν τελευταίαν ἑλληνικὴν εἰκοσιπενταεταίαν; Διὰ τὴν περιστάσιν αὐτὴν ὀρισμένως ἀναγκάζομαι νὰ εἰπῶ: «Ναι. Ἴσως ἓνας Γαβριηλίδης δημοσιογράφος ἐχρειάζετο — καὶ ἄς κοιμηθῇ ἐν εἰ-

ρήγη ὁ ἀποθανὼν μέσα εἰς τὴν ὥραίαν αὐτὴν κεφαλὴν συγγραφεύς!»

Διότι τί δὲν ἐπηρέασεν, ἔστω καὶ ἀπὸ τὸ βάθος τῶν πιεστηρίων ὅπου ἐρρίφθη; Ἀναχωρήσατε μαζί του ἀπὸ τὸ 1880, φθάσατε εἰς τὸ σήμερον. Θὰ διέλθετε διὰ πυρὸς καὶ πῦρον ἀπ' ὅλα θὰ τὸν ἴδητε τουφεκίζοντα τοὺς μαυρισμένους πύργους εἰς τοὺς ὁποίους ἀμύνεται τὸ παλαιὸν πνεῦμα, ἢ παλαιὰ γλῶσσα, ὀλίγα κρανία. Ἀνεκάλυψα χθὲς μέσα εἰς τὰ βιβλία μου μίαν κωμῆδιαν τοῦ οἱ «Τορπύλλαι» (1879). Εἶνε παιδικὸν ἀμάρτημα, «κωμῆδια εἰς δύο πράξεις μετὰ προλόγου καὶ ῥεμάτων». Ἀλλὰ διαβάσατε τὸν πρόλογόν του, μίαν συνομιλίαν μετὰ τὸν Κλεάνθην Τριαντάφυλλον. Αἰσθάνεσθε εἰς τὰς γραμμὰς αὐτάς, τὰς μετὰ θαυμάσασαν λαλούσας ἀκόμη, ἀποθηνήσκουσας τὴν ἐποχὴν τοῦ πεζογραφικοῦ ψευδοκλασικισμοῦ, ἀναζῶσαν ἄλλην. Δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐννοηθῇ ἢ νέα ζωὴ τελευταίας εἰκοσαετίας, χωρὶς νὰ τὴν γεμίῃ τὸ πλάτος αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶνε ἄγνωστον εἰς ποῖον μακρὸν σημεῖον ὀπίσω θὰ ἔβροσκεν, ἂν δὲν ὑπῆρχεν αὐτός, ἢ ἑλληνικὴ ζωὴ. Εἶνε ἄγνωστον ποῦ θὰ εἶχε σταθῆ ἢ γλῶσσα, καὶ ὅταν λέγω ἢ γλῶσσα, λέγω τὸ πνευματικὸν μας πᾶν. Οἱ μὴ γράφοντες, ἔχουν ἄρα γε ἐννοήσει πραγματικῶς τί ἐννοοῦμεν ἡμεῖς ὅταν ὀνομάζωμεν τὸν Γαβριηλίδην πλάστην; Εἶνε γνωστὸν ὅτι εἰς τὰ γραφεῖα του δὲν ὑπῆρχον δημοσιογράφοι, ἀλλὰ πηλὸς εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Γαβριηλίδης ἐβύθιζε τὰς χεῖρας. Ἐκεῖθεν τὰ ὄντα αὐτὰ ἐφυγον μετὰ μορφὴν καὶ μετὰ γραμμὰς. Εἰς χεῖρας ἄλλου, ἂν ἄλλος ἐδέσποζε τότε τῆς ἐποχῆς, ἤμπορουσαν νὰ γίνον ἀγγεῖα πῆλινα ἢ Ἀσσυριακὰ πλάσματα. Εἰς χεῖρας τοῦ Γαβριηλίδου ἔγειναν τὰ γράμματα ἢ ἔγειναν ὁ τύπος. Καὶ ὁ Γαβριηλίδης ἔπλασε τὸν τύπον. Ἰσως κατόπιν, ὅταν τὸν εἶδεν εἰς τὴν ῥώμην, τοῦ εἶπε «λάλει!» ὡς ὁ Μιχαηλάγγελος εἰς τὸν Μωϋσῆν, καὶ τοῦ ἐπέταξε τὸ σφῆρι καὶ τὸν συνέτριψε. Ἀλλ' ἤμπορεῖ νὰ συντριβῇ, ἐκεῖνος ποῦ μόνος ἤμπορεῖ νὰ ξαναφτιάσῃ. Ἡ ἀνθρωποπλαστικὴ τῆς «Ἀκροπόλεως» ἔγεινεν ἐνίοτε ἀφορμὴ σχολίων. Ἐπλασε καὶ ἔξω τοῦ γραφείου του, ὑψώσεν ἀνθρώπους ὑπὲρ τὸ πλῆθος, τοὺς ἐστεφάνωσε. ἤμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς «τοῦτο ἦτο ἐπιπόλαιον, τὸ ἄλλο ἦτο πάρα πολὺ;» Τότε θὰ ἀρνηθῇ τὴν ἀκατάστατον δύναμιν τῆς πνοῆς. Ἡ πνοὴ δικαιούται νὰ ὑψώγῃ καὶ σκόνῃ. Ἐτελείωσε. Μὴ βλέπετε πρόσωπα εἰς αὐτὴν τὴν ἀνθρωποπλαστικὴν, διότι εἶνε ἔγκλημα! Κυττάξετε τὸ ἓνα

πρόσωπον, τὸν Γαβριηλίδην, τὴν μίαν γραμμὴν τῆς ἐνεργείας του ἐντὸς τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας, τὸ ἐμπρὸς καὶ τὸ αἰωνίως ἐμπρὸς. Ὁ ἐνθουσιασμός του αὐτὸς ὁ ἀδιάκοπος, εἶνε μία μορφή πολέμου. Εἶνε ἢ ἀρνησις μιᾶς σήψεως.

Ἐτυχεν ἄλλοτε νὰ σημειώσω κάπου ὅτι «ὁ Γαβριηλίδης ἔδωσε μίαν γροθιά εἰς τὸ ψευδοσοβαρὸν κύριον ἄρθρον τῶν ἐφημερίδων καὶ τὸ ἔκαμε λαόν». Τοῦτο ἐλέγθη προκειμένου περὶ γλώσσης. Οὐδεὶς ἠγάπησε τὸν λαόν ὡς αὐτός. Ἀλλὰ μέχρι ποίου σημείου; Ποία ἢ πολιτικὴ σχέσις Γαβριηλίδου καὶ λαοῦ; Καὶ Ἐδῶ ὁ διευθυντὴς τῆς «Ἀκροπόλεως» ἀποτελεῖ φυσιογνωμίαν. Ὁ περισσότερον κάθε ἄλλου ἀγαπήσας τὸν λαόν δημοσιογράφος, ὑπέστη περισσότερον κάθε ἄλλου τὰς λαϊκὰς ἐπιθέσεις. Κατὰ τῶν γραφείων του ἐπέλεσαν ὅλα τὰ ὄντα καὶ σίδηρος καὶ ξύλα καὶ λίθοι. Οὐδέποτε τὸν ἐφαντάσθη τὸσον ἰσχυρόν, ὅσον πολιορκούμενον. Καὶ ἐπολιορκήθη μαχόμενος πάντοτε ἐναντίον πλῆθους, ἴσως ἐναντίον τῶν τριῶν τετάρτων τῆς Ἑλλάδος. Ὑπῆρξεν ἰσχυρός, Συνετρίβησαν τὰ γραφεῖα του, ὅταν ἦτο εἰς τὴν Εὐρώπην κληθῆναι τὸ ἀπώτατον βορεινὸν φῶς, καὶ ἐπιστρέψας οὔτε ἐγύρισε κἄν νὰ τὰ ἴδῃ. Ἐβάδισε κατ' εὐθείαν ἐπάνω εἰς τὸ σπῆτι τοῦ ἀκλόνητος καὶ πιστεύων. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι δὲν εἶνε ἐκ τῆς σαρκὸς μας. Πιθανὸν νὰ φυλακίζεται τώρα ὡς θῆξας τὸ ἄλλο ἄκρον, ἀλλ' οὐδένα ἄλλον ἐπολέμησεν ἀγριώτερον ὅσον τὸν λαόν, ὅταν ἔπρεπε νὰ τὸν πολεμήσῃ. Ὁ ἐπαναστάτης Γαβριηλίδης εἶνε ἀριστοκράτης. Μὴ τοῦ εἰπῆτε νὰ κρεμάσῃ ἀπὸ τοῦ ὤμου του διαρκῶς τὴν ταμπέλαν «λαός» τὴν ὁποίαν κρεμοῦν οἱ πολιτευόμενοι. Μὴν τοῦ ὑπενθυμίσετε τὸν λαομανῆ Μπερανζῆ, τὸν ὁποῖον μετὰ τὴν στοργὴν ὁ μακαρίτης φίλος του Ραμπαγᾶς μετέφραζεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

Δώσατέ του τὸν Ροσφόρ καὶ θὰ τὸν λακτίσῃ. Τὸν λαόν τὸν ἀγαπᾷ διὰ νὰ τὸν πολεμᾷ καὶ διὰ νὰ τὸν πλάτῃ, ὅχι διὰ νὰ τὸν ἀπολουθῇ. Κυττάξετε μετὰ ἓνα βλέμμα τὸν δημοσίον του βίον. Ἐπαναστάτης δημοσιογράφος, ὑπῆρξε πλέον ἀριστοκράτης; Ἀπέφυγεν ἄλλος τὸ πλῆθος ὡς αὐτός; Ὁ Φιλήμων, ὁ ἄνθρωπος τῆς πένας καὶ τοῦ πνεύματος, ἐρρίφθη εἰς τὰς ἐκλογικὰς θυέλλας. Ὁ Ἀγησίλαος Γιαννόπουλος, μίαν δύναμιν, ἓνα πνεῦμα τέλος πάντων, ἐσήκωσεν ἄλλοτε μίαν καρτέλαν καὶ κτυπῶν ἀνεχαιτίως τὸν ὄχλον ὁρμῶντα κατὰ τοῦ

ἐκλογικοῦ σαλονίου φίλου του ὑποψηφίου. Ὁ Γαβριηλίδης εὐρίσκεται κατ' ὄλον αὐτὸ τὸ διᾶστημα μέσα εἰς τὸ γραφεῖον του, μόνος, αὐτὸς καὶ ὁ ἀέρας ποῦ μπαίνει ἀπὸ τὰ ἀνοικτὰ παράθυρα, ἐνῶ εἰς τὴν πόρτα ἔχει σιραφῆ τὸ κλειδί καὶ ὁ θυρωρὸς ἀποδιώκει τοὺς ἐπισκέπτας ψευδόμενος ἅγιον ψεῦδος. Διαρκῶς κατὰ κλειστός εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὅταν εἶνε εἰς τὸ γραφεῖον, καὶ ὅταν διατρέχῃ τοὺς ἀγρούς. Σπάνιοι εἶνε οἱ ἄνθρωποι ποῦ γνωρίζουν τὴν ὄψιν του. Ἡμεῖς δὲν τὸν βλέπομεν, καὶ αὐτὸς μᾶς βλέπει ὄλους. Ὑπουργός, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπεσκέφθη ἄλλοτε ἓνα βράδυ καὶ ἐκάθησε περισσότερο τοῦ ἑνὸς τετάρτου, ἔμεινεν εἰς τὰ σκοτεινὰ, διότι ὁ Γαβριηλίδης τοῦ ἔσβυσε τὸ φῶς. Ὅλα αὐτὰ ἀνακατωμένα καταλήγουν εἰς ἓνα πρᾶγμα — ὅτι ὁ διευθυντὴς τῆς «Ἀκροπόλεως» ἐμίσησε τὴν ψευδὴ δημοσίαν ζωὴν, τὴν ἑλληνικὴν πολιτικὴν, τὸν δρόμον, τὸ πλῆθος. Οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ αἰσθανθῇ τὴν λεγομένην μέθην τοῦ πλῆθους, ἐνῶ ἤμπορουσε νὰ τὴν αἰσθανθῇ τουλάχιστον ριπτόμενος εἰς τὴν αὐτοπρόσωπον πολιτικὴν ἐνεργεσίαν, τουλάχιστον ἐφαπτόμενος τῆς δημοσίας ζωῆς. Τὴν ἐφοβήθη. Ἐφοβήθη νὰ τὴν ἐγγίσῃ. Ἐμεινεν ἔξω τοῦ κύκλου αὐτοῦ μαζί μετὰ τὰς θεωρίας του, ἀπὸ μακρὰν βλέπων τὸν Τροικούπην, τὸν Δηλιγιάννην, τὴν Βουλῆν, τὰ πάντα. Ἰσως δι' αὐτὸ ὑπῆρξε κληθῆναι ὡραίων ὀνειρών. Ἀλλ' αὐτὸ ὑπῆρξε καὶ ἰσχυρός. Δι' αὐτὸ καὶ εἶνε σπάνιοι οἱ Ἕλληνες ποῦ τὸν γνωρίζουν. Εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον τὸσον ἐπηρέασε, λαμβάνει διάφορα σχήματα, ὅσα καὶ μίαν θυελλογόνος νεφέλην. Ἐδῶ μισεῖται, ἐκεῖ ὑβρίζεται, ἐκεῖ ἀγαπᾶται, ἐκεῖ θαυμάζεται, ἐκεῖ χαρακτηρίζεται κακῶς. Μὲ μίαν λέξιν ἀγνοεῖται. Ἡ Ἑλλάς δὲν τὸν γνωρίζει καὶ ὅμως τὸν ἠσθάνθη ἕως τὰ βᾶθη τοῦ αἵματός της. Οὕτω ἀόρατος, ἵπταται ὑπὲρ τὴν ἐποχὴν μας φέρων — ἄς μὴ θεωρηθῇ ἀόριστος ἢ φράσις — τὴν ἑαυτοῦ νεότητα ὑπὲρ ἡμᾶς. Εἶνε δυσκολονόητος; Ὅχι. Ζῆ ὄλος μέσα εἰς τὸ ὕψος του, καὶ ἀπὸ εἴκοσι ἐτῶν μέχρι σήμερον ἢ φράσις αὐτῆς τῆς ἀδιαλλάκτου πένας ἀφρίζει ὡς ποτὸν, ἀφίνον τὸν συριγμὸν τῆς ζυμώσεως.

ΧΑΡΗΣ ΗΜΕΡΙΝΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Γερμανικὴ Σχολή. Ἐναγξίς τῶν δημοσίων συνεδριῶν αὐτῆς τῆ 24 Νοεμβρίου

Αἱ δημοσίαι συνεδρίαί της Γερμανικῆς Σχο-

λῆς ἐπανελήφθησαν καὶ ἐφέτος κατὰ τὴν συνήθη ἡμέραν, ἦτοι τῶν γενεθλίων τοῦ Βίγκελμαν. Ἐμελλον νὰ ὁμιλήσωσιν ὁ κ. Δαίρπφελδ ἐκθέτων τὰ ὑπὸ τῆς σχολῆς πεπραγμένα κατὰ τὸ λήξαν ἔτος καὶ ὁ ὑποδιευθυντὴς κ. Σράδερ περὶ μικρῶν τιμῶν ἐδρημάτων τῆς ἐν Προῦρη ἀνασκαφῆς. Δυστυχῶς ὁ δεύτερος ἀσθενήσας ἐκωλύθη, ὥστε ὁμιλήσῃ μόνος ὁ κ. Δαίρπφελδ περιορισθεὶς εἰς ἐπίδειξιν πολλῶν φωτογραφιῶν ἐκ διαφόρων ἀρχαιολογικῶν τόπων, οὓς ἐπεσκέφθη καὶ πάλιν ἐσχάτως μετὰ πολυαριθμοῦ συνοδείας ἀρχαιολόγων κατὰ τὸ σύνθηδες. Περὶ ἐκάστης φωτογραφίας ἔλεγεν ὀλίγα τινὰ ἐπεξηγητικὰ, ἔπειτα δὲ προανήγγειλεν ἐργασίας τινὰς μελλούσας νὰ ἐκτελεσθῶσι κατὰ τὸ προσεχές ἔτος. Περὶ τῆς ὑπὸ τῆς σχολῆς ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἐκτελουμένης ἀνασκαφῆς ἐν Περγάμῳ εἶπεν ὅτι ἐπιφυλάσσει νὰ ὁμιλήσῃ μετὰ δεκαπενθήμερον. Ἐν τέλει δὲ ἀνεκοίνωσεν ἀσμένως τὴν ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς κυβερνήσεως ἀπονομὴν τίτλου ἐπιτίμου καθηγητοῦ εἰς τὸν κ. Καββαδῖαν διὰ τὰς ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων ἐργασίας αὐτοῦ.

ΦΙΑΒΕΤΑΙΡΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ἈΠΟ τὴν μετάφρασιν τῆς *Πιάδας* τοῦ κ. Πάλλη. περὶ τῆς ὁποίας γράφει εἰς τὴν *Φιλολογικὴν Ζωὴν* τοῦ τεύχους τούτου ὁ κ. Νισβάνας. παίρνομεν ἓνα μικρὸν ἀπόσπασμα, ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τοῦ βιβλίου, τὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ Ἄνδρουμάχης. Πῶς θὰ ἠθέλαμεν νὰ εἶναι ὄλον τὸ βιβλίον ἔτσι, μετὰ στίχους τὸσον ὠραίους, χωρὶς νὰ σβύνηται τὸ κάλλος τοῦ ἀρχαίου ἔπους:

Κ' ἐκείθε ἢ Ἄνδρουμάχῃ
ἦρθε κενὰ καὶ σείδησε μετὰ μίαν φιλοσοφίαν,
καὶ τὴν σφαιρικὴν καὶ τὴν μετὰ χεῖρας
«Καμμένη, τὸ φιλότιμο θὰ σ' ἀφανίσῃ ἔσθνα,
καὶ τὸ πῦρ τ' ἀνήλικον δὲν τὸ ποτὲ, καὶ ἐμένα
τὴ μίσησιν ποῦ παντέρημη σὲ λόγο θὰ μ' ἀφήκεις·
τὶ γλήγορα ὄλοι οἱ Δαναοὶ θὰ τρέξουν νὰ σὲ σφάζουν.
Μὰ ἂν εἶναι νὰ σὲ στερηθῶ, καλύτερα γὰρ μένα
νὰ με σκεπᾶσαι ἢ μάθη Γῆς! Γιατὶ ἄλλο πᾶ ἀνιστύλι
δὲ θὰ μοῦ μείνῃ, μόν καμηλοῦ, τὰ μάτια σὰ σφαλίους.
Κ' οὔτε ἔχω τὸν πατέρα μου καὶ τὴ γλυκιά μου μάνα.
Τὸ δόλιο ἄφρ' τὸν σκότωσε ὁ ἀξίος Ἀχιλλεύς,
καὶ ἔκαψε καὶ τῶν Κιλικῶν τὴν μυριοπλοῦσια χώρα,
τὴ Θῆβα τὴν τρανόπορτην καὶ σφάζοντάς τον ὅμως
δὲν τὸν ξαρκάτωσε, ὡς ἀφροῦ δὲ βάσταξε ἢ καρδιά του,
μὰ σὺν τὸν ἔκαψε μαζί μετὰ τὴν ἀρματοῦσά του,
τοῦχτισε μνήμη, καὶ φτελιῆς φντέφανε τριγύρω
καλὰς νεράιδες τοῦ βουνοῦ, τοῦ Δία θυγατέρες.
Κ' ἐφτά μου ἀδέφφρα π' ἀφροῦ σὲ πατρικὸν μὲ σπῆτι,

μέσ' οὐ μιά μέρα κι' οἱ ἐφ' ἑσπέρῃ κατέβηκαν στὸν Ἄδη, γιὰ τὸν ἕνα τὸν Πηλέα ὁ γὼς τοὺς ἔσφαξε μιά μέρα ἐκεῖ ποὺ βόσκαν τ' ἄσπρα ἀρνιά, τὰ τραχηλάτα βόδια.

Ο Ἐρνέστος Ἀλφρέδος Βάιττέλλυ, ἐξέδωκε τελευταίως ἓνα ὀγκώδες βιβλίον, εἰκονογραφημένον, περὶ τοῦ Ζολά — Emile Zola novelist and reformer. — Ο συγγραφεὺς ἐκδέχεται τὸ μῖσος τὸ ὅποιον ὑπῆρχε εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τῶν μεταφράσεων τῶν ἔργων τοῦ γάλλου μυθιστοριογράφου. Ο ἄγγλος ἐκδότης Ἐρρίκος Βάιττέλλυ, μολονότι εἶχε ἀποκαθάρσει τὰ μεταφραζόμενα μυθιστορήματα, εἶχε φυλακισθῆ. Ἐπιτέλους τὸ ἐκδοτικὸν του κατὰστημα ἠναγκάσθη νὰ διαλυθῆ.

Ὅλος ὁ ἀγὼν τῶν δικτῶν καὶ τῶν ὑπερμάχων τοῦ νατουραλισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκτίθεται εἰς τὸ βιβλίον αὐτό. Οἱ πρῶτοι τὸν ἀπεκάλουν βρωμερὸν, κτηνώδη, βουτηγμένον εἰς τὴν λάσπην· οἱ δαιμασταὶ του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὄλοι οἱ ὑτέροχοι ἄγγλοι συγγραφεῖς, ἐκρίναντο ὅτι ἡ τέχνη τοῦ Ζολά δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀνθρώπιον, ὅτι ἐπέδειξε τὸ κακὸν διότι μόνον διὰ τοῦ μέσου τούτου ἤμπορεῖ νὰ ἐπέλθῃ ἡ κοινωνικὴ θεραπεία.

Κατόπιν, ὅταν ὁ Ζολά ἐπῆγε εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ὑποδοχὴ του ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόρδου δημάρχου ἦτο μοναδική.

Εἰς τὸν λόγῳ βιβλίον δίδεται πλήρης βιογραφία τοῦ γάλλου συγγραφεῖς. « Ἄλλοι θ' ἀποφανθοῦν, γράφει κατὰ λέξιν, ἂν ὁ Ζολά ἦτο μεγαλοφυΐς· ὅς ἐπιτραπῆ εἰς ἡμᾶς νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του ἦτο ἄνθρωπος θαρραλέος. Κανένα δὲν ἐφοβεῖτο. Ο Ζολά ἠσθάνετο, προσέλεγε ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα ὅπου θὰ τοῦ ἀπονεύουν δικαιοσύνην. Καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη πλησιάζει. Ὅποσδήποτε καὶ ἂν κρίνουν οἱ ἐπερχόμενοι τὸ ἔργον του, εἴτε μερικὰ ἐπιζήσουν εἴτε ὅλα τὰ καλῆν ἢ ληθῆ, ἡ μνημὴ του δὲν θὰ σθεσθῆ ἐπὶ γενεάς, διότι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀπαρνοῦνται ἐκείνους οἱ ὅποιοι τοῦ διδάσκουν τὸ θάρρος, τὴν πρώτην καὶ κυριωτέραν ἀρετὴν τῆς ζωῆς ».

Μεταξὺ τῶν μεγάλων συγγραφέων τῆς Ἀγγλίας οἱ ὅποιοι ὑπέστησαν καταφανῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ζολά, ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου ἀναφέρει τὸν Γεώργιον Γ'ίσιν, ὁ ὁποῖος περιέγραψε μὲ πολλὴν δύναμιν τὰ κατώτατα στρώματα τοῦ Λονδίνου, τὸν Θωμᾶν Χάρδν καὶ τὸν Γεώργιον Μούαρ.

ΓΡΑΦΩΝ ὁ Ρερνὸ δὲ Γκουρμὸν περὶ τῆς ἀλλαγῆς τῆς γαλλικῆς ὀρθογραφίας, λέγει ὅτι τίποτε ἀπλούστερον, τίποτε ἑλκυστικώτερον διὰ τοὺς ἀπλοῦς σκεπτομένους. Ἡ γλῶσσα ποῦ ὀμιλεῖται εἶναι φυσικὴ, ἡ γραφὴ εἶναι τεχνητή. Ἡ γλῶσσα ποῦ ὀμιλεῖται ἐξελλίσσεται ἀπ' ἐαυτῆς ἢ γραφῆ τρέχει κατόπιν τῆς ὅσον ἤμπορεῖ ταχύτερα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὴν φθάνει. Ὁ τεχνητὸς τῆς ὀργανισμὸς εἶναι τόσον στοιχειώδης ὥστε δὲν ἤμπορεῖ νὰ προσαρμοσθῆ τελείως εἰς ὅλους τοὺς ἀτελεντήτως ἀλλάσσοντας κυματισμοὺς τοῦ λόγου. Τὸ ἀλφάβητον εἶναι πολὺ ἑλλιπὲς καὶ δὲν ἀρκεῖ ν' ἀποδώσῃ ὅλας αὐτὰς τὰς ἀποχρώσεις τῆς προφορᾶς. Ἐπειτα ἡ προφορὰ ὁλοῦν ἀλλάσσει. Πρέπει διαρκῶς ν' ἀλλάσσωμεν καὶ γραφῆν.

Μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν μανθάνομεν νὰ ἀναγινώσκωμεν, ἐξακολουθεῖ ὁ συγγραφεὺς, προσέχοντες, διαβάζοντες, εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς συλλαβὰς. Κατόπιν τὸ μάτι συλλαμβάνει μονομιάς ὅλην τὴν λέξιν καὶ τὴν ἀναγνωρίζει, ὅχι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀλλ' ἀπὸ τὴν ὅλην μορφήν τῆς. Ὁ ἀναγνώστης λοιπὸν πρέπει νὰ βλέπῃ τὴν λέξιν ἀναλλοιωτον. Ἡ λέξις εἶναι ἓνα σημεῖον, ἓνα σχέδιον ζωγραφικόν.

Οἱ ἴδιοι λόγοι ἐφαρμόζονται καὶ εἰς ἡμᾶς. Ἡ λέξις μάβρος, μιάλ, ἀντράς, ἐφνός, ἀφτός, διό! γραφόμεναι ἔτσι, ὅπως τὰς γράφει ἔξαφνα ὁ κ. Πάλλης ἢ ὁ κ. Ψυχάρης ξαφνίζον τὸν ἀναγνώστην καὶ εἶναι ἀναγκασμένοι κανεὶς νὰ σταματήσῃ διὰ ν' ἀντιληφθῆ ὅτι πρόκειται περὶ λέξεως γνωστῆς του μὲν ἀλλὰ μὲ μίαν μικρὰν παραμόρφωσιν. Τὸ διὸ μάλιστα μᾶς ἔφερε στὸν νοῦν ἀκόμη μίαν ἀπλοποίησιν. Διὸ, κατὰ τὸν κ. Πάλλην, εἶναι δύο! Ἀντὶ λοιπὸν Διομήδης προτεινόμεν νὰ γράφωμεν εἰς τὸ ἔξῃς Ζμήδης. Πολλὸ ἀπλούστερον καὶ πρακτικώτερον.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΠΕΡΙ τοῦ Οὐδέλερ ἐγράψαμεν ἐπανειλημμένως εἰς προηγούμενα τεύχη. Σήμερον δημοσιεύομεν ἓνα χαρακτηριστικώτατον τεμάχιον τῆς Βενετίας, τὴν ὁποῖαν συχνὰ ἀναπαρέστησε μὲ τὴν τέχνην του ὁ μέγας ἄμερικανὸς καλλιτέχνης. Τὸ κομματάκι αὐτό, μίαν γωνίαν μαρμαρίνης στοῖς, ἀποδίδει τελείως τὴν ἐντύπωσιν τῆς πόλεως τῶν Δογῶν. Κάτω κερνοῦν, κοιμῶνται μᾶλλον, τὰ θολὰ νερὰ τῆς διώρυγος καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ κοιμῶνται αἰωνίως καὶ χίλια θνεῖρα ζωῆς ὠραίας, μεγάλης καὶ ποιητικῆς.

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΚΑΤΑ τὴν τελευταίαν συναυλίαν τοῦ Ὁδελίου ἠκούσθη διὰ πρώτην φορὰν καὶ ὁ διακεκριμένος καθηγητὴς τοῦ βιολοντσέλλου κ. Πέτρος Ντετόμα, ὁ ὁποῖος πρὸ τίνος προσεκήληθ' ἐκ Παρισίων διὰ νὰ πληρώσῃ κενὸν πρὸ καιροῦ ὑπάρχον. Ὁ νεαρὸς καλλιτέχνης ἐφάνη καθ' ὅλα ἀντάξιός τῆς φήμης του. Κατέχει τελείως τὸ ὄργανόν του ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν. Εἰς τὴν ἐκτέλεσίν του τοῦ κονσέρτου τοῦ Σαιν-Σάνς ἔδειξε πολὺ λεπτὴν μουσικὴν ἀντίληψιν εἰς τὸν χρωματισμὸν καὶ τὴν κίνησιν τῶν διαφόρων μερῶν, εἰς τὴν Romance de l'Etoile ἐκ τοῦ Ταχτῶτζερ καὶ πλοῦτον ἠχου, καὶ ἀπαλότητα δοξαριᾶς, ἀληθῆ δὲ virtuosité εἰς τὴν σαμφιδίαν τοῦ Λίστ. Δυστυχῶς ἡ μαγία τῆς virtuosité ἣ ὁποία χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴν μᾶς καὶ ἣ ὁποία κατέκλυσε ὅλους τοὺς κλάδους τῆς καλλιτεχνίας δὲν ἐφείσθη οὔτε τοῦ σοβαροῦ καὶ ἀριστοκρατικοῦ βιολοντσέλλου καὶ τὸ ἀναγκάζει καὶ αὐτὸ νὰ τρέχῃ καὶ νὰ πνευστῆ καὶ νὰ ἀσθμαίνῃ διὰ νὰ μὴ μείνῃ ὀπίσω εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν μουσικὸν μὲ τοὺς λεπτοτέρους καὶ εὐκίνητοτέρους συναδέλφους του. Διὰ τοῦτο ὁμολογῶ ὅτι ἂν καὶ ἐθαύμασα καὶ ἐχειροκρότησα τὴν τέχνην τοῦ κ. Ντετόμα εἰς τὴν Ραμφιδίαν τοῦ Λίστ, ἐλυπήθηκα ἄλλην μίαν φορὰν διὰ τὴν κατὰπτωσιν τῆς καλαισθησίας τῆς ἐποχῆς μᾶς, καὶ ἐπόθησα τὴν ἀνατολὴν καλλιτέραν ἡμερῶν ἀπλότητος καὶ σοβαρότητος.

Πρέπει νὰ προσθέσω μίαν λέξιν — ἂν καὶ εἴμποροῦσα νὰ εἰπῶ πολλάς — διὰ τὰς προσόδους τῆς ὀρχήστρας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Σουαζύ. Πρέπει νὰ εὐγνωμονώμεν τὸν διακεκριμένον καθηγητὴν διὰ τὰς κλασσικὰς συμφωνίας τὰς ὁποίας μᾶς δίδει εἰς κάθε συναυλίαν. Μετὰ τὴν θανμασίαν εἰς τὸ ἔλασον τοῦ Μπετόβεν, τὴν χαριτωμένην εἰς τὸ ἔλασον τοῦ Χάδν. Καὶ πολὺ καλλίτερα ἀπὸ ὅτι μποροῦσε κανεὶς νὰ περιμένῃ ἀπὸ ὀρχηστρῶν μαθητῶν.

A. Δ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Μ. Κοινῶπολιν. — Καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἔχωμεν καὶ τώρα ἓνα Σολωμόν. Δυστυχῶς δὲν παρουσιάζονται καθ'

ἡμέραν κορυφαί. οὔτε εἰς τὰς μεγάλας φιλολογίας Πρέπει ἀπλούστατα ν' ἀγαπήσετε ἐκείνους ποὺ ἔχομεν. Θὰ εἴρετε εἰς τὰ ποιήματά των ὅτι ζητεῖτε. Ἄν ὁ Σολωμὸς ζῶσε σήμερον, ἴσως, τίς οἶδε, θὰ ἐλέγαιε τὰ ἴδια. Οἱ καλλίτεροι ποιηταὶ μᾶς γράφουν εἰς τὰ «Παναθηναῖα».

Τώρα καὶ διὰ τὸ ζήτημα τῶν συνεργατῶν. Ξεῦρετε τί μᾶς ἔλεγε μίαν ἡμέραν ἓνας ἀπ' ἐκείνους τοὺς ὁποῖους θέλετε νὰ ἰδῆτε εἰς τὰ «Παναθηναῖα»; Ὅτι ὁ Σολωμὸς δὲν εἶναι καὶ μέγας ποιητὴς.

Οἱ ἄλλοι εἶναι συνεργάται μᾶς. Γράφουν σπανίως ἀλλὰ γράφουν: ὁ Δάμπρος, ὁ Ραγκαβῆς, ὁ Βελλανίτης. Ὁ Βερναρδάκης δὲν ἐργάζεται πλέον, εἶναι ἀσθενής. Ὁ Βικελᾶς εἶναι πνιγμένος μὲ τὰ κεραμῶχρα βιβλιαράκια του. Ὁ Βλάχος δὲν ἔχει καιρὸν οὔτε εἰς τὴν ἐρευναν τῶν «Παναθηναίων» ν' ἀπαντήσῃ μεταφράσει τὸν Σαξπην εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Σοφοκλέους. Μένουν οἱ νεώτεροι, ἐκ τῶν ὁποίων, ὅσοι συμφοροῦν μαζὶ μᾶς καὶ δὲν μετέθεσαν εἰς τὸν δασκαλισμὸν — δασκαλισμὸς τῆς καθαραιότητος καὶ δασκαλισμὸς τῆς δημοτικῆς — γράφουν εἰς τὰ «Παναθηναῖα».

κ. Σ. Σ. Ίεναν. — Γράφωμεν Μορῆας καὶ ὄχι Μορῆας, ὅπως σεις θέλετε. διότι ὁ Μορῆας εἶναι ποιητὴς Γάλλος καὶ τὸ ψευδώνυμόν του ἐπομένως, ἂν καὶ ἑλληνικώτατον, εἶναι γαλλικόν. Τὸ ο τῆς πρώτης συλλαβῆς ἔχει τὸν λόγον του. Ὁ Buchon εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορῆας γράφει κατὰ Μορῆας τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἀποκαθιστᾷ ὁ πολὺς John Schmitt, καθηγητὴς τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας, εἰς τὴν τελευταίως ἐκδοθεῖσαν ἀξιόλογον ἐκδοσιν τοῦ Χρονικοῦ. Γράφει δηλ. παντοῦ καὶ πάντοτε: Μορῆας, Μορῆτες.

Ὅπως καὶ ἂν ἐτυμολογήσῃ κανεὶς τὸ Μορῆας, πρέπει νὰ γραφῆ μὲ ὁ ἢ ἀληθεστέρα ἐτυμολογία φαίνεται τοῦ κ. Γ. Κατσηδάκι ἀπὸ τὸ μορέα = μοουρία, μορέας = τόπος μοουριῶν. Καὶ ἂν ὅμως παραχθῆ ἀπὸ τὸ ἀνόρεος πάλιν μὲ ὁ ὅπως θέλει ὁ Ligenthal, εἶτε ἀπὸ τὸ σλανικὸν more θάλασσα ὅπως λέγει ὁ Fallmerayer. Ἐκτὸς ἂν παραχθῆ ἀπὸ τὴν λέξιν μορέα ὅπως κάποιος εἶπε.

Βλέπετε λοιπὸν ὅτι δὲν ἔρχετο νὰ ἐξαναστῆτε καὶ νὰ μᾶς ὀνομάζετε μαλλιαροὺς. Μαλλιαρὸν εἶναι ἐκεῖνο τὸ χαριτωμένον Ἐρροσθε! ποῦ γράφετε εἰς τὸ τέλος τοῦ δελταρίου σας Γιατὶ δὲν φορεῖτε, παρακαλοῦμεν, καὶ ἀρχαῖον πέτασον;

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Ἐφημερίδες:

Ὁ κ. Νικ. λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ ἓν ἄρθρον τοῦ κ. Ξενοπούλου εἰς τὸ ὅποιον ἀνεφέρετο ὁ Βιζυηνὸς ὡς κατ' ἐξοχὴν παιδικὸς ποιητὴς, γράφει εἰς τὴν «Ἐστία» ὀλίγα ἐν σχέσει μὲ τὴν ζωὴν τοῦ ποιητοῦ καὶ μὲ τὰ πρώτα του ποιήματα:

Ἐν Κύπρῳ ἔγραψε τὰ πρώτα ποιήματά του ὁ Βιζυηνὸς. Καὶ τὰ ποιήματά του αὐτὰ ἦσαν τὰ παιδικὰ. Κατόπιν ἤρχεισε νὰ ψάλλῃ καὶ τὸς ἐρωτὰς του. Ἄλλὰ ἐρωτικὸς ποιητὴς ὑπὸ τὸ ῥάσον καὶ ὑπὸ τὸν σκοῦφον τοῦ καλογήρου ὁποῖος ἦτο τότε ἐν Κύπρῳ ὁ Βιζυηνὸς, ἀπετέλει σκάνδαλον διὰ τὰ ἥθη τῆς τότε ἐποχῆς. Διὰ τοῦτο ὁ νέος μᾶς βάρδος ἀπήγγελλε μὲν εἰς τοὺς φίλους καὶ συμμαθητὰς του ἐν τῷ Σχολεγεῖῳ τῆς Λευκωσίας τὰ παιδικὰ καὶ πατριωτικὰ του ποιήματα, ἀπεκρυπτεν ὅμως ἐπιμελῶς διὰ τὸν φόβον τῶν καλογήρων — ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω — τὰ ἐρωτικὰ του τοιαῦτα.

Ἄλλ' ἔρχετο νὰ ἔχῃ καὶ ἓνα ἰδιαίτερον φίλον εἰς

τὸν ὁποῖον νὰ ἐμπιστεύεται τοὺς πόθους καὶ τὰ θνεῖρά του. Καὶ τοιοῦτον εἶχε τὸν μακαρίτην Ἀρχιμανδρίτην Ἰωαννίκιον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Τριφυλίτου, ὅπου εὐρίσκειτο καὶ τὸ κελλίον τοῦ νέου μοναχοῦ.

Τὸ κελλίον τοῦτο μὲ τὸ μόνον καὶ μικρὸ παραθύρι εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς ἀνέβαινε διὰ ν' ἀπαγγέλλῃ στίχους εἰς τὴν νεαρὰν γειτόνισσαν καὶ πρώτην ἐρωμένην του — γνωστὴν κυρίαν τῆς πόλεως — τὸ ἐπεσκέφθη καὶ ἐγὼ πολλάκις.

Κάποιος ὅμως μεταγενέστερος καὶ ἔνοχος ἔρωτος του μετὰ μίας ὑπάνδρου γυναικὸς ἐγένεν ἀληθῆς σκάνδαλον. Ὁ Βιζυηνὸς ἤρχεισε νὰ ἀισθάνεται ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ὑποφῆρῃ τοῦ ῥάσου τὸν ζυγὸν καὶ μίαν ὠραίαν φθινοπωρινὴν κριδίαν τῆς προτροπῆ καὶ τῆ βοήθειᾳ τοῦ φίλου Ἀρχιμανδριτοῦ ἀποχαιρετᾷ δι' ὠραίων στίχων τὰς ἐρωμένας του, τὰ ῥάσα καὶ τὰς Κυπριακὰς ἀκτὰς, διὰ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Χάλκην, ὅπου, τῇ προστασίᾳ τοῦ ἐκεῖ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, εἰσήλθεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολήν. ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως ὅτι δὲν θὰ τοῦ ἐπεβάλλετο ἡ ἱερωσύνη. Ἄλλὰ πρὸς τοῦτο ὁ προστάτης του Γ. Κασιώτης ἐπέληφεν ἰδιαιτέρως 15 λίρας κατ' ἔτος, ὅς ὁ ἴδιος Βιζυηνὸς ἀνήγγελλε μετὰ χαρᾶς πρὸς τὸν φίλον τοῦ Ἀρχιμανδριτην διὰ τῆς κατωτέρω χαρακτηριστικωτάτης ἐπιστολῆς του:

Πανοσιώτατε,

Ἡ παρούσα σύντομος ἐπιστολή μου σκοπὸν προτίθεται μετὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ πρὸς ὑμᾶς βαθιτάτου σεβασμοῦ, νὰ πληροφορήσῃ τὴν Ὑμετέραν Πανοσιότητα ὅτι ἔλαβον τέλος ὀριστικόν. Πρὸ 15 ἡμερῶν διατελῶ μαθητεύων ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἐνταῦθα Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

Ἐξέυρετε τὰ αἰσθηματά μου καὶ εἶνε περιττὸν νὰ σημειώσω ἐνταῦθα ὅτι δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἐξακολουθήσω τὴν μεταξὺ τῶν καλογήρων ζωὴν, ἀλλὰ τί νὰ γίνῃ! Ὅταν ὁ λόγος εἶνε περὶ μαθημάτων ταῦτα πάντα μένον ἐν ὑστέρω λόγῳ! Ἐν τούτοις εἶμαι λίαν εὐχριστημένος ἐκ τῆς νέας ζωῆς μου· μαθήματα τακτικά καὶ ἀφθονα, τροφὴ καθαρά καὶ τακτικὴ, κατοικία ἐπίσης καλὴ, θέσις τῆς σχολῆς ἀπαράμειλλος εἰς τὸ κάλλος καὶ τὴν τεργνότητα, τί θέλω περισσώτερον;

Αἱ εὐχαὶ εἰσηκούσθησαν, οἱ πόθοι ἐξεπληρώθησαν. Ἐν μόνον φοβοῦμαι μήπως μὲ ὑποχρεώσουν νὰ γίνω καλόγηρος, ἀλλὰ δὲν τὸ πιστεύω.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων μετέβην καὶ πρὸς συνάντησιν τῆς μητρὸς μου. Σὰς ἀφίνο νὰ φαντασθῆτε τὴν χαρὰν ἣν ἠσθάνθη, ὅταν μὲ εἶδεν...

Φιλῶ τὸ χεῖρ σας
Γ. Μ. Βιζυηνὸς

Υ. Γ. Σήμερον ὁ προστάτης μου Γ. Κασιώτης ἀπεφάσισε νὰ πληρώσῃ 15 λίρας κατ' ἔτος, ὅπως μὴ ἐπιβάλλωσιν ἡμῖν τὴν ἱερωσύνην.

Ὁ αὐτὸς

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ὁ κ. Παῦλος Νιρβάνας σκοπεύει νὰ γράψῃ καὶ διὰ τὸ θέατρον. Μελετᾷ τὴν ὑπόθεσιν ἀρχαίας τραγωδίας.

Εἰς τὸ Βασιλικὸν Θέατρον ἐδόθη ὁ «Φάουστ» τοῦ Γκαίτε κατὰ μετάφρασιν τοῦ κ. Κ. Κατσοπούλου. Ἐνεκεν ἀσθενείας τοῦ ἐιδικοῦ συνεργάτου μᾶς θὰ γράφομεν περὶ αὐτοῦ εἰς τὸ προσεχὲς τεύχος. Ὡς μετάφρασις καὶ ὡς σκηνοθεσία ἐγράφη ὅτι ὁ «Φάουστ» ἦτο μεγάλη ἐπιτυχία.

Ὁ κ. Γρηγόριος Ξενόπουλος γράφει νέον διήγημα, ἔνα ζακυνθινὸν εἰδύλλιον. Ὁ *Κόκκιος Βράχος*.

Ἡ εἰς Αἴγυπτον μετάβασις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐπροκάλεσε ἀμέτρητον ἐνθουσιασμόν. Ἡ ὑποδοχή, θερμοτάτη, κατέδειξε μὲ πόσῃ ἀγάπῃ παρακολουθεῖ ὁ ἔξω ἑλληνισμὸς τὴν πρόοδον τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Ἐξ ἄλλου ἡ περιοδεία τοῦ φίλου ποιητοῦ κ. Ματσούκα συγκλονίζει εἰς τὴν νῆσον τῆς Μεσογείου τὰς καρδίας τῶν Κυπρίων καὶ αἱ εἰσφοραὶ ὑπὲρ τοῦ στόλου παρουσιάζουν συχνὰ συγκινητικωτάτας σκηνάς.

Ὁ κ. Ἀριστοτέλης Πετσάλης, πρῶν τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου Δικαιοσύνης διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ «Βασιλικοῦ Θεάτρου».

Τὴν Τετάρτην 24 Νομβρίου ἤρχισαν αἱ ἀρχαιολογικαὶ διαλέξεις τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

Αἱ ἀνασκευαὶ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Σταδίου Ἀθηνῶν ἀποκαλύπτουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἴσχη τῶν ἀρχαίων Προπολαίων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐπίκειται νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνέγερσις νέων Προπολαίων.

Ὁ γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Καββαδίας ἠνομάσθη ἐπίτιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου.

Ὁ διευθυντὴς τῆς «Ἀκροπόλεως κ. Βλ. Γαβριηλίδης ἐπροφυλακίσθη δι' ἄρθρα του χαρακτηρισθέντα ὡς ἐγκληματικά ἐπὶ ἐξυβρίσει τοῦ Βασιλέως. Περί τοὺς 200 δικηγόροι τῶν Ἀθηνῶν προσεφέρθησαν νὰ ἀναλάβουν τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ κ. Γαβριηλίδη.

Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης, γενομένης ψηφοφορίας τῶν καθηγητῶν, ἐψηφίσθη ὑποχρεωτικὴ ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς.

Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαίδευσως εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, κατ' αἴτησιν τῶν μαθητῶν, γίνεται προαιρετικὴ.

Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Λονδίνου προετοιμάζει ἔκθεσιν τῶν ἔργων τοῦ πρὸ ὀλίγου ἀποθανόντος ἀγγλοῦ ζωγράφου Οὐότς.

Ὁ γάλλος συγγραφεὺς Λέων Μπλουά, γράφων περὶ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Μπαλζάκ, τὸν ὁποῖον ἐγλύψε ὁ Ροντέν, λέγει : ὁ Μπαλζάκ τοῦ Ροντέν εἶναι «μία σανάτα» λησμονεῖ ὁ Ροντέν ὅτι ἡ ἀνδριαντοποιία εἶνε τέχνη πλαστικὴ. Ὁ ποιητὴς τῆς Ἀνθρωπίνης Κομωδίας, δὲν εἶναι μυθικὸν πρόσωπον, οὔτε ἀλληγορικόν».

Εἰς τὸ ἐν Βέρκελε τῆς Καλλιφορνίας Πανεπιστήμιον εἰσῆχθη ἡ διδασκαλία τῆς νεοελληνικῆς.

Κατὰ τινα εὐρωπαϊκὸν πολεμικὸν ἀνταποκριτὴν ἐν Ἰαπωνίᾳ, ἡ ἀντοχὴ τῶν Ἰαπώνων εἰς τὰς νόσους καὶ τὰς κακουχίας τοῦ πολέμου ὀφείλεται εἰς τὸ νερό. Διότι οἱ Ἰάπωνες πίνουν μόνον νερό.

ΠΡΩΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

—ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου—

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν	Δρ	1725.20
Α. Μαυρουδῆς	"	5
Αλέξ. Πάλλης	"	25.60
	Δρ.	1.755.80

NEA BIBLIA

ΗΘΙΚΑ ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ὑπὸ Γ. Α. Μπουκουβάλα — Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὀφελίμων βιβλίων Ἀθῆναι 1904, σχ. 16ον σελ. 82 δρ. 040.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗΣ διὰ Διδασκαλεία καὶ Παρθενωγωγεῖα. — Ἀθῆναι Τυπογραφεῖον «Ἀθηναῖδος» 1904 σχ. 16ον σελ. 171 δρ. 2.50.

PROMÉTHÉE RÉPENTANT par Mécislas Golberg — Tragédie en 3 actes — Reims 1904 Edition de «La Jeune Champagne» 33 Chaussée du Port.

Η ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

Ὁ Γραμματεὺς τοῦ «Βασιλικοῦ Θεάτρου». — Ἐκ τοῦ «Ἀσμοδαίου» τοῦ 1875 —